

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A 478036

DUPL

M

M

M

M

M

M

M

M

KELET NÉPE
É S
PESTI HIRLAP.

IRTA

B. EÖTVÖS JÓZSEF.

Sine ira et studio quorum causas procul habeo.

P E S T.
NYÓMATTA LANDERER ÉS HECKENAST.
1841.

DB

934

1E62

Minden nép', mint minden egyednek életében vannak pillanatok, melyekben sorsától kényszerítve több előtte nyíló utak közt választania, melyekben egész jövője iránt határoznia kell; — nagy fontos pillanatok, hol időmérőnk' fővenye közt a' jövőnek magvai folynak, 's minden szív érezve, hogy határozatától egy egész létnek üdve vagy boldogtalansága függ, szorúlni kezd. — Vannak illy pillanatok; 's az egyed, ki átélve ifjúságának azon boldog napjait, hol a' magas feltételek közt ingadozó szív, fenséges, de csak még ösmeretlen célok után vágyódott, 's a' nemzet, melly átfutva azon korát, hol magas lelkesedése még bizonyos elhatározott pályát nem választ magának, e' pillanatokhoz közelítve, helyesen cselekesznek, ha mielőtt magas ábrándjaik' köréből a' tett' nehéz mezejére lépnének, egy perczig magokba szállanak, 's az élet' annyi ösvényei között, melyeknek mindegyikén példák intenek, 's ijesztenek, — mert nincs egy mellyen senki céljához nem ért vagy nem sülyedett volna, — ha nem választanak a' nélkül hogy meggondolnák, miként nem a' legdicsőbb, de egy elérhető cél' választása illik a' férfiúhoz, ki, bár milly hatalmasan alkotva istenétől, gyengévé válik, mihelyt túlbecsülve erejét, abban fáradozik, miben győznie nem lehet. —

Ezen pillanatok' egyike az, mellyben nemzetünk napjainkban áll; — 's ha valaha volt időszak, mellyben e' haza'ügyeinek elrendelésében a' legnagyobb gond kívántatott; ha volt, mellyben minden tévedéstől őrizkednünk kelle, — ez, mellyben élünk, bizonyára azok közé tartozik. — A' vetésnek ideje 's módja az, mi termésünkről határoz; — jaj nekünk ha a' nemzet' mezején elmúlasztjuk a' pillanatot, vagy magokat választánk, mellyeket földje el nem bir; — hogy pedig, — ha már keleti nép létünkre hasonlatosságokkal élni akarunk, — csakugyan a' vetés' korszakán még túl nem mentünk, azon, véleményem szerint, senki e' hazát ösmerő kételkedni nem fog; 's ha kételkednék, egy tekintet előitélet nélkül viszonyainkra vetve, meg fogja őt győzni, hogy, ha hála az égnek 's azoknak, kik eszközei valanak, sok régi gaz irtatott is ki néhány év óta: azon termés, mellyet helyébe várunk, sok helyett még elvetve sincs, 's hol elvettett is, még csak felette ritkán zöldellik napjainkban.

Ha e' nehéz, nagy következésű pillanatban, megfontolva a' hazának helyzetét, azt, mellyel a' külföld' ellenében áll, 's azt mellyet belső organisációja szült; meggondolva múltját, mellytől soha egészen megválni nem lehet, 's a' nemzetnek jellemét, melly ha újításoknál tekintetbe nem vétetik, minden fáradságot hasztalanná tessen, egy hazáját valóban szerető polgár belsőjében meggyőződött, hogy a' közügy hibás irányt vesz, hogy a' nemzeti haladás, mellynek csak épen azért nyílik olly tág pálya, mert a' fordulón, mellyen áll, több útnak kezdete őszpontosúl, — tévítat követ, e' meggyőződést a'

haza előtt nyilván kimondja, 's félretéve minden mellékes tekintetet, bár veszni látná azt, mi szívének olly kedves vala, — hontársai' bizodalját, — szavát felemeli, — tette egy nemes, tiszteletre méltó tett vala.

Ki azon férfiak' történetét ősméri, kik nemzeteket haladásra intettek 's vezettek, tudja: hogy közöttök nincsen egy, a' Gracchusoktól le Washingtonig, ki nem rágalmaztatott, 's nem ért volna napokat, hol hála' 's tisztelet' helyébe, a' legcsúfosabb apostasiával vádoltaték. — Ki a' tömeget megindítá, az nem várhatja, hogy haladása nyugott leend, hogy egyes részei épen a' mozgás által szétválni nem fognak, hogy nem lesznek sokan, kik cél, 's irány nélkül, csak mintegy benső ősztöntől kényszerítve rohannak elő, átkozva, vagy megvetve mindenkit, ki határtalan futásokat követni nem akarja. — Minek kimondására az egyest nyugott meggondolás, 's belőle eredett erős meggyőződés birta, az a' népnél szenvedélyé válik; — amaz szeme előtt tartva célját de nem felejtve akadályait, nyugottan halad feléje; a' tömeg csak kívánatait érezve, vakon rohan a' nehéz pályán, — mi csoda, ha elválnak egymástól? — Egyesek ritkán, de nép majd nem soha sem ősméri ön erejét, 's ha nemünk' történetén végig megyünk, alig találunk nemzetet 's pillanatokat, hol a' sokaság vagy nem sejdítve hatalmát, vakon nem engedelmeskedett, vagy túl becsülve azt, korlátlan mindenhatóságról nem álmodozott volna; — 's hol a' hatalmas, ki őket illy pillanatokban visszatartóztathatná; hol az, ki ha bár ő vezeté is a' pályára, az egyszer megindult tömegnek elébe szabhatná lépteit? — Halad,

tarthatatlanul halad a' nagy test, 's ki első mozdulatait okozá, többnyire nem tehet mást, mint félre lépni az útból, 's azon egy meggyőződéssel vigasztalni lelkét, hogy utána mások jövendenek, kik helyét betöltik; hogy, ha bár a' haladatlan sokaság, mint gyöngyhalász a' csigát, ha kivette kincsét, lábbal tiporná emlékét, még is ő vala, kinek e' kincset köszönheti; — 's egy nemzet' haladatlansága után, mellyel az a' babért homlokunkra fűzi, van-e szebb jutalma tettünknek azon érzeménynél, hogy megérdemeltük volna?

Abból tehát, hogy valaki, ki egykor a' haladásnak barátja, sőt megkezdője vala, minden haladást kivétel nélkül pártolni nem akar, 's midőn némelly újítások mellett felszólalt, másoknak ellene szegül, — azt következtetni: hogy nézeteit megváltoztatá, hogy, mert régi zászlóját, melly most más ügynek szolgál, czimeréül többé követni nem akarja, apostata, — a' lehető legnagyobb igazságtalanság. — Tökéletlen nyelveinkben a' szók' száma meg nem felel a' fogalmak' különbségeinek; évről évre változik sokszor egy szónak értelme, 's nem kötelessége senkinek, azt, minek mások megváltoztatták értelmét, elfogadni, csak mert hasonlóan hangzik; 's mert, például, egykor a' szabadság' barátjának nyilatkozott, azt pártolni, mi később annak neveztetik, 's pártolni minden módot, melly annak elérésére ajánltatik, bár mennyire volna is meggyőződve hibásságáról. — Lehetnek, sőt vannak esetek, hol azon egy czélt követők elválnak egymástól, 's hol épen a' haladás' leghivebb barátjai mérsékletre intenek; csak az ok, melly őket e' felszóla-

lásra birta, az idő mellyben az történt, a' mód mellyel azt tevék, teszi hibássá, vagy érdemmé tettöket; csak ez a' pont, melly körül minden józan discussionnak forogni kell. —

Hogy tehát Gróf Széchenyi István, noha a' haladás' embere, sőt hazánkban megkezdője, a' Pesti Hirlap ellen, melly szinte a' haladás' zászlója alatt küzd, felszólalhatott a' nélkül, hogy előbbi pályájáról lemondana, 's csak a' legkisebb következetlenséggel vádoltathatnék, — minden kétségen kívül áll; — a' kérdés csak az: valjon a' Pesti Hirlap adott-e okot e' fellépésre? a' pillanat, mellyben élünk olyan-e, melly e' fellépést szükségessé tevé, ? 's valjon a' mód, mellyen az történt, olyan vala-e, melly a' haladás', jogszerű szabadság', és szabad discussio' ügyét elésegíti? —

Ez azon helyzet, mellyben Gróf Széchenyi István a' haza előtt áll; ez ez, miért én, bár mi csekély legyen szavam, mielőtt utolsó munkájának taglalásába belé ereszkedném, nyilván ki akarom mondani legvalóbb, legűszintébb tiszteletemet.

A' barátságnak szebb 's nehezebb kötelessége nincs, mint ellent állani barátjai' kívánatainak; a' honszeretet' legdicsebb áldozatja azé, ki nemzete' javáért le tudja mondani szeretetéről; a' jövő megszokta jutalmazni az illyes áldozatokat.

Mélyen tisztелеm én azon érzeményeket, mellyek a' Kelet Népe' lelkes íróját meggyőződésének nyilvánítására birták; — de valamint meggyőződésem szerint tett nincs, melly által való hazafiságát inkább hebizonyítha-

tá; úgy én, ki a' tisztelt írónak nézetelben nem osztozkodhatom, ki illy nemes kútüből eredett tanácsait azon ügyre nézve, melly mellett mindig szóltam és szólni fogok, veszélyeseknek tartom, elmúlasztanám kötelességemet, ha ezen nézeteket, 's az okokat, mellyekből erednek, a' hon előtt nyilván, 's világosan ki nem mondanám. Mit olly férfi, kinek a' haza annyi köszönettel tartozik mint Gróf Széchenyi Istvánnak, mond, fontosabb mint hogy felelet nélkül maradhatna; a' discussió' mezején ki fog világlani az igazság, melly mint jó ércz surlódás által csak fényesebben tündökl. —

Ez indító oka, ez czélja rövid munkámnak; ki benne mást keres, ki ügyes polemiának meglepő mesterkézéseit várja, vagy azon fogások után vágyódik, mellyek által — felkeresve minden egyes következetlenségeket, 's összeállítva egymástól különváltakat, némelly író a' a' közönséget mulattatni iparkodik, vagy ki épen személységeket remél, — mert hisz' mint a' napról sok ember szereti tudni hogy feltjai vannak, úgy sok törpe minden magasabban állóról nem kíván tudni mást, mint hibáit, — az tegye félre e' füzetet; nem az író, de véleményei ellen irok, 's ha nézeteimben, miről a' közönség ítélni fog, hibáztam, legalább soha sem felejtém, hogy az, ki ellen fellepek, honomnak egyik leghasznosabb polgárja, 's azon férfiú, kinek példáját követni, ifjúságnak legszebb, legbűszkébb vágya volt.

Hibázhatunk! Hol van ki egy haza' viszonyairól ítélve biztosan mondhatná, hogy nem hibázott? Mint az óriási fa' tövében toválzást nem látni, míg fenn ágain a' tavasz'

érintése alatt millió levelek fejlődnek, úgy a' legkülönbözőbb jelenetek egyszerre állnak előnkbe nemzetek' életében is; 's ki az, ki korlátolt láterejével felbírná fogni a' roppant egészet, 's nem függne azon helytől, mellyen a' végzet által túl tekintenie nem engedtetett. Hibázhatunk, de épen hibáink által ki fog világlni az igazság, 's ez elég; — minden való, mit emberi nemünk bír, ezer egyes csalódások által szereztetett; feladásunk fáradni a' való után; — sok, terhes salakjával együtt kihozni e' kincset; az idő, 's más munkások kik utánunk jönnek, bizonyosan ki fogják választani terhünkéből a' nemes érczet, mellyet rejte.

Nézzük tehát mindenek előtt azon okokat, mellyek a' Kelet Népe' tisztelt szerzőjét arra birták, hogy egy, a' haladási párt' organumának tartott hirlap ellen felszólaljon; 's itt, mielőtt ezen okokba részletesen belé ereszkedném, legyen szabad némi általános észrevételeket előre bocsátanom.

Tekintve a' Pesti Hirlap' szerkesztőjének személyes tulajdonait, 's főkép azon rendkívüli állást, mellyben múltjának történetei őt a' haza előtt helyhezék, kétségen kívül nagyok lehettek, 's valónak azon várakozások, mellyekkel haladásunknak mind barátjai, mind elleni e' lapnak megjelenését fogadták; 's ha e' vállalatnak hirdetése után szenvedélyes barátok 's ellenek támadtak; ha már első számánál nem hibáztak, kik belőle hazánk' vég romlását, vagy újjá születését jósolák, bizonyosan nincs mit bámulnunk; — politicában száz között alig van egy, ki tárgyáról szólva eltudná felejtteni a' személyeket,

kik által képviseltetnek; 's alig van kérdés, mellynek eldöntése nem függne épen annyira megindítójának állásától, mint benső érdekétől. — Hogy a' Pesti Hirlap' szerkesztője e' tulságos várakozásnak meg nem felelt; hogy illy rendkívüli, 's minden valószínűség ellen tett jóslatokat nem igazolhatni, nézetem szerint világos. A' történetek' felszínénél mélyebbre tekintve, mindig 's mindenütt látjuk, hogy nagy következtetések, soha egyes ember' vagy ténynek következtetése nem valának, hanem mindig sok különböző okok 's emberek közmunkásságából származtak. Caesartól Napoleonig mind azon nagy egyedek, kiknek nevei a' történet' epocháit jelelik, csak szikrák valának legfelebb, mellyek a' már őszvegyült gyúanyagot lángba boríták, csak azon végső cseppek, mellyek a' csordultig eltelt kelyhet átfolytlni késztek; — mindenütt nem az, ki embertársainak egy új gondolatot ad, de az, ki a' többség' gondolatát magáévá tevő, hatalmas. 'S valjon ki tehetné fel, hogy mit senki még véghez nem vihetett, azt Kossuth Lajos, bár mi nagy adományokkal ajándékozva meg istenétől, — teendi? — Nem az tehát: mit vártak a' haladás' szenvedelmes baráti, vagy elleni a' Pesti Hirlaptól: hanem az, mit lehetett tőle józanon várni, ez a' kérdés; — valamint, nézetem szerint, ha e' lap vétkes irányt követne, mentségül józanul felhozni nem lehetne azt, hogy elleneinek aggodalmait nem igazolta egész mértékben; úgy, véleményem szerint, nem lehet e' lapot felelőssé tenni barátjainak tulzó reményeiért sem. — Alig van talán egy ember ki jóban azt, mit barátjai, — gonoszban azt, mit ellenei róla feltevé-

nek, véghezvihette volna; — minden tettek mérlege csak a' körülményekben fekszik, 's a' legcsekélyebb is nagy, ha nálánál többet tenni lehetetlen vala. —

A' Keletinép-nek tisztelt szerzője 58. 59. l. előadja azt, mit egy haladási hirlaptól kíván: „Ariadne' fonalaként a' legjobb főktől nyujtva biztos részt nyitni, mellyen honi tébolydónkban nagy 's kicsi, dúzs és szegény, 's átaljában minden erő, minden érdek, sőt minden szenvedelem is egy cél felé lenne vezérelve; egy cél felé, melly nem egyéb, mint tökéletes biztosítás mind a' despotismus mind az anarchia szörnyetege ellen. — — —

Szükség olly lap, melly a' környülményekhez képest majd halkal, majd gyorsabban izgatná a' nemzeti testet, ma a' szenvedelmek lecsillapítására hatna leginkább, majd, ha tán ismétli álm kórságba merülne a' nemzet, vagy ha szolgálja irányt venne, azt ismét 's ha szükség, a' végitéleti tárogatókint életre, 's kötelesség tellyesítésre felriasztaná; — melly az elkülönözött részek egymás iránti viszonyait felvilágosítani, közös érdekeiket velök jobban megismertetni, a' szerencsésebb születésűeket kémélettel áldozatok tételére csábítgatni, az alantabb állókat őszinte részvéttel, viszont még egy kis béketűrésre édesgetni törekednék; melly eldiribolt erőnket egy egy célra e-

gyeztetni, 's a' teendők eddigelé olly sokszor egyedül pillanati hévsugtasorát végkép okszerénti logicába szorítani, 's azon fellette nehéz egymásutánt kijelelni ügyekoznék; szóval, mellynek az volna legfőbb működési köre, hogy a' régi külföldnek tapasztalási kincseit sajátjává tévén, egyoldalúság és szenvedelem nélkül rendre kijelelné, mi volna kettős célunk elérésére, t. i. nemzetiségünk, és alkotmányunk mind inkább kifejlésére, mi kerülésre, mi viszont utánzásra méltó; 's ekkép melly nem arról vitatkoznék, valjon kell-e tenni? mert ez rég elismérve, 's a' többségtől már rég elfogadva van, de azt tenné fejtegetés tárgyául: mit kelljen mivelni? 's ezt mi módon, miszerént egyes esetek, egyes kivételek arrólékösságit mellőzvé, jó hadivezér, jó országos emberként magasabb szempontból volna felfogva, 's szakadatlan rendben egy pontra vezérelve az egész.

Már, kérdem: mióta a' sajtó működik, hol van hirlap, melly e' kívánatoknak csak távolról megfelelt volna; hol van egyed, kitől csak a' legkisebb valószínűséggel ennyit reménylhetnénk? — Valjon a' nemzeti testnek egyes tagjai mindig egyenlő állapotban vannak-e? 's mi dőn egy rész túlhévtől elragadva mintegy lázban áll előttünk, valjon nem merül-e akkor épen a' másik néha álmokórságba? — valjon nem szükséges-e néha ott a'

szenvedélyek' lecsillapítása, mikor itt épen az ellenkező szükséges? 'S ha ez nem volna is, ha a' nemzet egy emberként csak egy érzeményben hevülne mindig, ha mi sehol nem volt, hazánkban való lehetne, hogy annyi párt, 's minden pártban annyi árnyéklat mindig egy gondolatban központosulna, — valjon hol van az egyed, ki ezen állapotot mindig felfoghatná, 's mintegy mindent tudó lény egy naptól a' másikra e' szerint irányozhatná szavait, irányozhatná főkép úgy, hogy szavai — noha a' magyar — mint a' tisztelt Gróf 102. l. felette jól jegyzi meg: vezért, főkép nem általa választottat nem igen kedvel, 's noha e' hazában egyedek vannak, kiknél a' méltó leczkézés csak akkor nem talál makacs fejességre, ha hasonlótól, vagy magasabb állásúaktól, 's nem idegenektől, vagy épen alólról nyújtatik (32. l.) hogy szavai, mondom, mindig követőkre találhának?

Kérdésen kívül nagy a' korszaki sajtónak befolyása napjainkban; 's ha újabb történeteinken végig tekintünk, alig fogunk találni egy nagyobb ténnyt, mellynek főindító okai, vagy legalább leghatalmasabb eszközei között a' journalistica nem mutatkoznék. Korunk a' discussio' kora; az idő, hol egyes hatalmasnak szava, vagy régi szokások minden ellenzést elnémitának, megszűnt; nevek helyébe vélemények léptek, szokások helyett meggyőződést keres a' nép; — mi csoda, ha illy környülmények között, hol még a' korlátlan hatalom is alattvalóinak meggyőzésében keresi fő támaszát, az, mi a' sokaság' véleményére leginkább hat, egyszersmind leghatalma-

sabb; 's ez a' korszaki sajtónak feladása. Egykor a' tudomány, mint minden, egyeseknek mintegy kiváltságos tulajdona vala, mellyet csak hoszszú munka szerezhettek, 's mellyből épen azért a' többség kizáratott: ma a' tudomány mindenkinek szükségessé vált, 's a' journalistica az, melly megszerzését mindenkinek lehetségessé teszi, melly a' nagy, egykor egyesek' birtokában heverő kincset, hogy úgy mondjam, apró pénzre felváltva, ezerek között kiosztja; melly szüntelen' változó napjainkban szüntelen' változó formákban nyújtja tanácsait, minden napnak történetével meghozva oktatását; a' journalistica tanácsadója, barátja a' népnek, mintegy közbenjáróként állva a' nép 's kormányzói között, melly mind kettőnek véleményeit képviseli, 's mellyben a' kormányzó népének véleményeit, ez a' kormány' tetteinek magyarázatát keresi. De azon nagy hatalom 's befolyás, melly ezen állásból következik, csak az egész journalisticának, 's nem egyes hírlapnak lehet következése; következése annak, hogy minden kérdés, minden oldalról, 's mindenki előtt vitatás alá jó, hogy több hírlapi egyedek az ország' sajkájának két oldalán evezve az egészt haladni készlik. Egyes hírlap csak egy véleménynek 's iránynak lehet képviselője, 's mennyiben vélemény nincs, melly nem oszlanék külön szinezetekre, még azon egy vélemény' követőinek is csak egy részéé, — 's a' legtöbb, mit tőlök kívánhatni, legfelebb következetesség, 's az, hogy céljaik' elérésére olly eszközöket soha ne használjanak, mellyek által az egésznek bátorsága veszélyeztetnék. —

Ezen szempontból tekintve a' Pesti Hírlapot, tekintve a' dolog' természetét, melly szerint hírlap — főkép kez-

detén — inkább a' discussio' mezeje, mint vezér csillaga, csalódtunk-e várakozásainkban? 's valjon mennyire alaposak azon vádak, melyek, a' Kelet' népének tisztelt szerzője által ellene felhozattak? —

Nem szükség, a' Pesti Hirlapnak elveiről 's általános irányárólszólanom; amazokat, ha a' jelen munkában hallgatna is, Gróf Széchenyi István, kinek multja és jövője ezen elvekkel öszvekött, nem tagadhatja meg; erről a' tisztelt szerző e' szavaiban: nem beszélek én a' Pesti Hirlap általános irányzatáról; minthogy az irányzat bizonyosan helyes. (150. l.) világosan kimondja véleményét; úgy mint (142. l.) az egészről szólva e' szavakból is: Nincs tehát nekem, sem eddigelé kitüntetett legtöbb elvei, sem irányzatai, sem általában a' Pesti Hirlap ellen legkisebb kifogásom is; sőt midőn felette sajnálnám, hogy a' Pesti Hirlap szerkesztőjének széptehetsége, szilárd lelkülete, komoly elszánása nem gyümölcsöznék drága hazánknak, a' Pesti Hirlap folytatását mellyben már is olly sok jó van, és melly honunkra nézve valódi kincscsé válhatik, legőszintébben ohajtom, sőt valódi közcsapásnak tartanám annak megszüntét — világosan kitűnik, hogy sem elv, sem irányzat köztünk vitatkozás' tárgya nem lehet, 's a' tisztelt grófnak tökéletes megelégedésére nem szükséges más, mint hogy, miképen a' fent idézett helyen folytatólag mondja — a' Pesti Hirlapnak a' fenforgó kérdéshez 's honi

körülményeinkhez alkalmazva ne legyen tacticája olly hiányos, olly visszás, mint valának jámbor Mack', a' dicső lengyel', 's Aristoteles — *ceciderunt in profundum taticáji*, vagy hogy a' tisztelt szerzőnek 117. l. gondolatjait még világosabban kimondó szavaival éljek: hogy ő a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének szándékáról legkisebbé sem kételkedik; elveit is jobbadán, 's legfőbb vonásaikban osztja, sőt egy cseppet sem vonakodik kinyilatkoztatni, hogy azokat legnagyobb részben magáévá teszi, sőt legédesb atyai érzések közt jobbadán magáéinak is ősméri, és ekkép egyedül azon Modor ellen lehet és van kifogása, melly szerint, mint Kossuth Lajos hiszi, felemeli a' hazát, mint viszont ő maga (gróf Széchenyi) hiszi, sírba dönti a' magyart.

Tehát csak a' tatica, 's a' modor körül foroghat a' kérdés; ez azon tér, mellyre a' tisztelt Gróf áll, mellyre őt követni fogjuk; minden egyéb vitatkozás felesleges. —

Én ugyan teljes meggyőződéseim szerint nem hiszem, hogy ezen ponton forog a' fel és alá, hogy a' taticának hiánya megsemmisítésre vezet a' magyart, 85. l. hogy egy hírlap' szerkesztőjének elhibázott modorja csak most lábadozó, nemzeté virulni csak most akaró népünket, az anarchia mindent elsüllyesztő örvényébe, vagy mi hihetőbb, közvetlen az önkénynek hájótörő szírtjei közé vezetheti 95. l. hogy e'

hont, és nemzetet, melyet Isten fenntartott annyi viszonyság között, nem elv, nem irány, hanem egyedül elhibázott modor fogja meggyilkolni — én, mondom, nem hiszem mind ezt; 's ha mást nem említek is, az, hogy annyi századok alatt stylus curiálisunk' szavainál a' nemzet örök álomba nem szenderült, talán elég bizonyosság, hogy stylusra nézve sokat elbirunk. — De miután a' tisztelt Gróf épen e' tacticára 's modorra szorítja észrevételeit, miután minden a' Hirlap ellen felhozott vádakát erre épít, legyen elfogadva e' szűk mezeje a' vitatásnak is; 's nézzük, mik ezen olly veszélyes tacticának és modornak hibái 's tökéletlenségei; nézzük, mi által válik e' lap, melynek elvei 's irányzata olly jók, hogy a' Kelet' Népe' szerzője azokat magáéinak valja, még is olly szörnyeteggé, melly e' nemzetet porba döntendi.

Nézzük először azokat, mik a' tacticát illetik. Én ugyan, bár mi erős szavakban kelt is ki a' tisztelt Gróf 96. l. azon szerencsétlenek ellen, kik a' tacticának általános szükségét elismérni nem akarják, sőt ezen véleményöket hiu ön túlbecsülésökben hirdetni is merészelik, önkényt megvallom: hogy sok, igen sok esetben az ügyes tacticának használatát feleslegesnek, sőt károsnak tartom; hogy sok dolgokban — 's mind azok mellyeknek eldöntésére egy népnek köz munkássága szükséges, nézetem szerint ezekhez tartoznak, — csak az egyenes út vezethet célhoz; hogy népet akaratja 's nézetei ellen fortélyok által vezérelni még a' jóhoz sem lehet; 's hogy végre, minden ügyesség 's finom tapintat,

mellyel országosember tetteit elintézi, nem pótolhatják ki azon bizodalmat, mellyel a' nép némelly mindig egyenes úton járt férfinak lépteit követi. A' tisztelt gróf által állításának bébizonyítására felhozott példák e' nézetemet ugyan meg nem változtatták. — A' nagy császárban én nem a' tacticának diadalát, hanem épen azt látom, miként süllyed minden tactica's ügyesség mellett az, minek alapja nem jó, miként vezethet Austerlitz, Jena, Borodino's annyi nyert csata's győzelem, 's a' tacticának minden csudái végre Waterlooóhoz, és Sz. Ilona' szigetére; 's a' dicső lengyel nép vesztének okát, nem a' tactica', hanem inkább egyesség', 's azon bizodalom' hiányában keresem, melly nélkül semmi valóban nagyot véghez vinnünk nem lehet, 's mellyet e' boldogtalan nép talán épen azért nem érezhete vezetői iránt, mert több ügyességet, mint férfias egyenességet vőn észre tetteikben, — de ez csak személyes nézetem. 'S ha bár a' tisztelt Gróf 41. l. utolsó országgyűlésünk' végszakáról szólva, midőn ezen ránk nézve olly fontos pillanatokát Párisnak a' szövetségesek által legelső bevételeivel összehasonlítván, e' két olly nagy következésű történetet azon pillanatok közé számítja, mikor a' földi dolgok úgy annyira bonyolodnak egybe, mikép emberek befolyása nem nyom sokat többé, és az Istenek közvetlen beleavatkozása veszi kezdetét legott (azaz: a' tacticának hatalma megszűnik) e' nézetemben még inkább megerősített; 's ha bár a' tacticának hasznait, sőt szükségét némi esetekben, mint például, parlamentaris vitákban elősmérve is, által nem

láthatom: hírlap, — melly természete szerint eszköz 's pedig a' leghatalmasabbak' egyike, de nem vezető; melly politicus felekezetnek irányát képviseli, de nem adja, — miként ragaszkodhatnék mindig a' leghelyesebb tacticához, ha az vele, a' párt' vezérei által nem közöltetik; — nem akarok e' kérdés' további vitatásába belé ereszkedni, 's csak arra szorítom figyelmemet: mik tehát azon pontok, mellyekben a' Keleti Nép' tisztelt szerzője a' Pest-i Hírlap által követett tacticát hibásnak, 's hazánk' jövőjére nézve veszélyesnek véli. —

Mennyire a' tisztelt Grófnak nézeteit felfoghatám, az általa legjobbnak tartott tactica e' két fő elven alapúl: —

1-ör Hogy azon kettős célunk' elérésére, azaz: alkotmányunk' 's nemzetiségünk' megőrzésére 's erősítésére, a' jelen pillanatban szükséges: hogy a' magyarság egyedül védő, az alkotmány viszont haladó szellemben működjék. 72. l.

2-or Hogy fáradozásainkból sikertreménylenünk csak akkor lehet, ha kívánatainkban soha helyzetünkről nreg nem feledkezünk, 's nem más nemzetek' példája, hanem ön szükségünk szerint rendezzük el a' teendők' sorát, őrizkedve leginkább minden divergentiáktól, mellyek nemzeti erőnket szétszétva semmisítik.

Véleményem szerint e' két elv olly helyes 's talpra esett, hogy alig van valami, mi ellenők bár ki által felhozhatnék. — Az elsőre nézve, — ki a' hazánk' némelly részeiben a' magyarosodás mellett mutatott túlbuzgóságnak következését látá, melly eddigelé csak egy magyarság elleni sláv reactió vala, az kételkedni nem fog, hogy

azon erőszakos út, mely honi nyelvünk' terjesztésére némellyektől követtetett, nem célirányos; 's hogy gúny, vagy kényszerítés soha köztünk, 's idegen ajkú hontársaink között egyesség' kötelékei nem lehetnek. Csak mi szabadságon alapúl, az állhat erősen; 's ha van mód, mely e' hon' külön vált gyermekeit valaha egy nagy egészszé egyesítheti, 's ha van valami, mi erre legalább reménységet nyújt, 's azért minden honfinak figyelmét, 's legőszintébb előmozdítást érdemel, az, mit a' tisztelt Gróf ajánl, bizonyosan a' legjobb, a' legczélszerűbb eszköz. — A' másodiknak czélszerűsége magában világos; a' kérdés csak az: valjon ezen elvek sértettek-e a' Pesti Hirlap által, 's miben, 's miképen sértettek általa? — 's e' részben, megvallom, nézetem a' Kelet' Népe' szerzőjének nézetétől ismét nagyon különbözik.

Mert, valjon, az elsőre nézve, ha a' Pesti Hirlap' eddigelé megjelent vezércikkein végig megyünk, nem kell-e megvallanunk, hogy mind azon hirlapok között, melyek a' magyarosodás' ügyében felszólaltak, nincsen talán egy, mely lelkesedésében több mérséklettel, 's nemmagyar ajkú hontársaink iránt több tisztelettel szólna, mint épen e' lap. — Ha a' szerkesztő mélyen érezve mind azon károkat 's veszélyeket, melyek hazánk' lakóinak annyira különböző nemzetiségeiből jelenünket, 's jövőnk' reményeit elborítják; ha meggyőződve, hogy minden erő csak egyességből származhatik, 's hogy minden egyéb mit honunkért tehetünk, való sikerséget nem szülhet, míg lakói a' magas Kárpatoktól a' Vaskapuig egy nagy nemzetnek nem érzendik magokat, — e' fontos tárgyhoz sokszor vissza

tér; ha mindent, mi ez ügy' előmozdítására bár hol, 's ki által tétetett, magasztaló szavakkal kiemel, mindent mi ellene történt, szomorúan, sőt roszalva előad, — valjon ki veheti ezt rossz néven neki, főkép miután senki sem mondhatja, hogy e' roszalásban gúny, vagy ellenséges indulat mutatkoznék, 's miután azt talán csak még sem állithatja senki, hogy, ha alkotmányunk' rongyos fedele alatt csak 80 ezer kiváltságos család áll, 's a' magyarsághoz csábítandó kinn a' szabad ég alatt ázik, bizonyosan nem a' Pesti Hirlap' szerkesztőjének akarata az, melly őt szabad ég alatt tartja; — 's miután senki nem kételkedhetik, hogy, ha Gróf Széchenyi István' nemesi kívánata végre teljesül, 's az idők eljövendenek: ho Hunnia határai között a' magyar alkotmány'nak áldása mindenkre terjesztetik, úgy hogy a' legkisebb se legyen abból kizárva, de arra is, bár milly csekély részben 's milly lépcsőkön, még is elhasson végre jóltevő melege. 76. l. — bizonyára a' Pesti Hirlap fog annak örvendezni leginkább. E' részben tehát a' Pesti Hirlap ellen panasz nem lehet; 's egész kíváratom csak oda központosúlhat, hogy a' tisztelt Grófnak ez üdvös tanácsát, ez ország' minden hirlapjai 's túlbuzgó egyedei figyelembe venni el ne mulasztssák; nemmagyar hontársaink pedig e' nemes, a' magyarosodásnak egyik legbuzgóbb vezetője által tett kinyilatkozásban, egy új bizonyítványát lássák azon testvéri érzeteknek, mellyekkel mi magyarok irántok viseltetünk, 's mellyek, bár mit tegyenek is nem-

zetiségünk' fondorkodó ellenei, végre alkotmányi — 's nemzetileg ki fogják vinni egyességünket. —

Annyival többek 's nagyobbak a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének a' Pesti Hírlap ellen a' második, azaz: a' divergentiák', 's nem korszerű javaslatok' tekintetéből felhozott panaszai. — Ezek szerint a' Pesti Hírlap' szerkesztője

a) Napról napra új indítványokat téve, úgy is eléggé csekély nemzeti erőnket szétdiribolja.

b) Javaslatai által, mellyek inkább a' külföld' vak utánzásának, mint nemzeti állásunk' és szükségünk' józan felfogásának eredményei, olly útra vezeti a' magyart, mellyen célzt érnie nem lehet, sőt mellyen haladva, minden munka 's fáradság csak oda vezethet, hogy mint ha piramis csúcsra állíttatnék, még azon kevés is, mi még fenn áll, porba dőlend. —

Minekelőtte e' vádak' részleteibe belé ereszkedném 's egyenesen arról szólnék, mennyiben illethetik azok a' Pesti Hírlap' szerkesztőjét, legyen szabad előleg azon kérdést felállítanom: Valjon a' tisztelt Gróf által haladásunkban megkívánt szoros logikai egymásután, jelen helyzetünkben, 's viszonyaink között lehetséges-e? — másodszor: valjon reménylhető-e, hogy e' rendszeres reform (mert minden lehető divergentiák' elmellőzése rendszer-nél mi volna egyéb) mellyet eddig törvényhozó testünk maga sem vala képes létre hozni, történhetik-e, bár milly észszel 's tudománynyal szerkesztett hírlap által? — Nézetem szerint mind e' két kérdésre csak tagadólag felelhetek.

Nem szándékom hosszasan e' tárgyról szólnom; de ha századunkban, hol a' Spanyol félszigettől Scandinaviáig Europa' majd nem minden nemzete alkotmányi javításokon átment, vagy bennök még vajudik, mind e' tapasztalásokat öszveszámitjuk; ha tekintve egy részről azon nemzeteket, hol a' reform, mint Frankhonban, forradalom által a' legszorosabb logica' kívánatai szerint eszközöltetett, 's azokat, hol, mint Angliában, a' reform egy hosszú százados munka, mellynek rendszerét csak szükség és lehetőség határozzák, — ott olly kevés, itt annyi áldó következéseit látjuk e' haladásnak, valjon álmódhatunk-e még rendszeres reformokról? valjon, ha hazánk' kifejlődési korszakára visszaemlekezünk, mind azon hasztalan munkára 's fárdaságra, melly 91-től 25-ig e' hon' rendszeres reformjára ferdített, 's miként haladunk épen csak mióta a' systemával felhagyánk, és Gróf Széchenyi' intő szavára, a' helyett, hogy a' teendők' rendszere felett vitatkoznánk, valamit teszünk, — nem győződünk-e meg: hogy a' reformnak ezen neme főképnélünk lehetetlen, 's hogy, miként mind azon jó, mi eddig történt, 's minek létesítésében talán senkinek több 's dicsőbb része nem vala, mint épen a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének, valóban nem a' szoros logikai egymásután szerint eszközöltetett; 's hogy, miként tudós társaság támadt a' nélkül, hogy egy jó elemi iskola léteznek — lánczhíd épül a' nélkül, hogy útjaink volnának: úgy ezentúl, csak akkor haladhatunk, ha nem arra, jobb vagy bal lábbal lépünk-e elé, hanem inkább arra: hogy ne vesztegeljünk, fordítjuk fő gondunkat. — Hogy e' részletes,

javitások épen mert előkészítve, vagy a' megmaradt régiekkel egyhangzásban nincsenek, néha káros következtetéseket szülhetnek; hogy azon hosszú stadium, melly alatt egy nemzet' alkotmányi átalakulása illy módon történik, sok egyes bajokkal jár, az nem szenved kétséget. De a' törvény' egyetlen erős alapja a' nép' jellemében 's szokásaiban fekszik, 's míg ezeket rögtön megváltoztatni nem lehet, addig rendszeres reformról ne szóljon senki. — Törvényhozóban nagyobb hiba nincs, mint ha korát meghaladva utópiákról álmodozik.

De, valjon, ha — *dato sed non concessio* — volna valaki olly annyira a' természettől adományokkal felruházott, olly mindent tudó, tapasztalt, olly mindenható közbizodalom által, ki nemzeti újjászületésünkben szoros logikai törvények szerint ki tudná jelezni a' teendők' sorát; ha volna, ki minden perczen ősmérve viszonyaink' legkisebb részleteit, apodicticus bizonyossággal maga fel tudná fogni szükségünket, elébe szabva minden egyesnek kötelelességeit, intve egyet mit szóljon, a' másikat mit tegyen, a' harmadikat, hogy hallgasson el; mindenkit hová fordítsa figyelmét, őrködve mindenek felett, hogy soha senki tervet képzelni, vagy létesíteni ne merészeljen, melly a' nagy nemtő' logikai felfogása szerint helyén nincs; ha, mondom, volna illy halandó, ki nézeteiben soha nem csalódnék, 's mi több, kinek isteni csálhatatlanságán senki kételkedni sem merészelne; — valjon egy hirlap' szerkesztője lehet-e az? egy hirlap' szerkesztője, ki függve levelezőitől 's a' közönségtől, függve a' könyvvizsgálattól, számtalan kicsi 's nagy tekintetektől, annyi 's olly

nehéz akadályokkal küszködik; ki, ha lapjának szint adni nem tudott, közönösség, — ha elhatározott szinnel lép fel, ellenek által veszélyeztetik; ki helyzete által a' pártok' harcrai közé vetve, a' jelennel küszködik, mint a' fáklya, melly éji útunkon vezet, csak mellékesen veti világát távolabbra, — valjon, kérdem, ki várhatná, ki remélheti ezt?

De ki szolt sythemáról, — így szólal fel itt a' Kelet' Népe' tisztelt írója talán — ki lépett fel nálamnál kiméletlenebbül mind azok ellen, kik mindig a' rend felett vitatkozva, végre semmit sem tesznek; 's valjon hogy lépnék most soraik közé? — Ezen esetben, engedelmet azon időért, mellyet a' tisztelt Gróftól, 's egyéb olvasóimtól az elébb mondottak által elraboltam, 's védelmemül azon egy megjegyzést, hogy, mihelyt minden divergentia valóban olly veszélyes, mint azt a' tisztelt Gróf hirdeti, mihelyt egynéhány, idő előtt, 's a' logikai egymásutánon kívül tett indítvány azon hajszált, mellyen nemzeti létünk függ, ketté szakaszthatják, nézetem szerint szükségkép sythemához kell folyamodnunk. — De hagyján, én nem akarok szavak felett vitatkozni; tegyük fel, hegy a' Pesti Hírlapnak nem egy általános rendszer' felállításának hiánya tulajdonított hibául, — miben fekszik hát vétke? kétségen kívül magokban az egymástól divergáló ajánlatokban, mellyek a' jelen pillanatban 's viszonyaink között, olly céliránytalanok 's veszélyesek, hogy nemzeti és alkotmányos létünk vég napját fogják elkerülhetetlenül, és szaporábban mint gondolnók, idézni elő. 190 l. A' vád nagy 's fontos; nézzük alapjait. —

Azon divergáló ajánlatok, melyek a' Pesti Hirlapnak a' tisztelt Gróf által leginkább vétkül tulajdoníttatnak, mennyire azokat külön"sen kijelelé, e' következendők.

Mátyás' szobra körül tett fáradozásai.

Tömlőczeink' javítása iránti felszólalásai.

A' kisdedovó-intézetek.

'S a' hasznos eseményeket terjesztő társaság' pártolása.

Nézzük ezen ajánlatokat egyenként. —

Az elsőre nézve, ha emlékezetem nem csal, soha a' Pesti Hirlap, — vezércikkeiben legalább — e' vállalat mellett fel nem szólalt; nem szükség tehát, hogy e' részben hosszú legyek. — Én e' tervnek pártolóihoz soha sem tartoztam; számtalan szükségünk, melyeknek pótlására erünk nem elégséges, szegénységünk, 's hadd mondjam ki nyíltan — művészünk' tehetségei — nem engedik, hogy nemzetünk azon hálát, mellyel legnagyobb királyának tartozik, méltán leróhassa; 's én nem kívánom, hogy azon szent emlék, mellyet igazságos Mátyásáról szívében hord a' magyar, egy törpe hozzá nem illő szoborban testesüljön; — de miután 100,000 forintnak céliránytalan kiadása minden esetre kár ugyan, de komolyan véve, senki által olyannak nem nevezhető, melly nemzetünket sirba döntheti, 's miután azon érzemény, mely némellyeket e' vállalat' pártolására bír, minden esetre nemes 's tiszta vala: ha végre a' szobor felemeltetnék is, a' haza talán sem kárt, sem szégyent nem vallana általa, 's maga nagy Mátyásunk, lenézve kis emlékére, a' tökéletlen mű felett talán megbocsátana azoknak, kik azt sár 's por között emelték, 's azon gou-

dolattal vigasztalna magát, hogy királynak szebb emléke nem lehet, mint négy nehéz század után nem felejtetni népe által. — De, mint mondtam, emlékezetem szerint a' Pesti Hirlap e' vállalatnak pártolásában soha sem buzgólkodott; — legyen ez elég. —

Azon három ajánlat, melyet a' tisztelt Gróf ez után említ, mind olyan, mellynek pártolásában csekély tehetéseim szerint részt vevék én is; mellyeknek elősegítésében, mennyire tőlem kitelt, fáradtam eddig, 's fáradni fogok míg erőm engedi; mellyeknek felelősége, — ha azoknak mostan megpendítéséből a' házára csak ugyan annyi kár háramlanék, mint az, a' Kelet' Népe' szerzője által jósoltatik, engem úgy illet, mint a' Pesti Hirlap' szerkesztőjét, 's a' tisztelt Gróf nem veendi rossz neven, ha elve szerint tisztelet 's becsület de igazság is e' részben nyíltan, 's őszintén kimondom meggyőződésemet. —

Ha azon javításoknak hosszú során végig megyünk, mellyek újabb időkben, az orszóglási dolgok körül történtek: nincs talán egy, melly, mi elvét illeti, több 's melegebb pártolást talált volna, mind Anglia's leginkább Amerika' a' tömlöczők' célirányosb elrendezése iránt tett intézkedései. Kinek Isten szívet adott, melly embertársának szenvedéseinél dobogni tud, ki érezve emberi méltóságát, nyugottan nem nézheti, ha az hasonlójában sértetett, ki vallásának szent értelmét felfogá, 's nem csak ajkain, de keblében hordja azon egyetlen, 's mindent magában záró parancsot: „szeresd felebarátodat,“ az, látva az állapotot, mellyben egy fél század előtt Eu-

ropa' minden tömlőczei léteztek, nem maradhatta nyugot-
tan. — Százan, ezeren érezék, nem mint a' Gróf úr mond-
ja: hogy csak a' nemesis büntesse a' halan-
dót, 's ember emberen kirekesztőleg csak
javits on; de érezék, hogy a' büntetés csak akkor ér-
demli e' nevet, ha minden szigorúsága mellett igazságos
marad; hogy a' vétkes' büntetése a' társaság' kötelessé-
gei közé tartozik, mert a' társaságnak első célja minden
személy' 's birtoknak biztosítása: de hogy mind az, mi
e' cél elérésére nem szükséges, mind azon szenvedé-
sek, mellyek a' börtön' homályiba rejtve senkit vétkek-
től el nem rettentenek, kegyetlenség, pedig annyival na-
gyobb, mennyivel haszontalanabb; hogy a' börtön' falai
közé zárt vétkes, ha büntetését kiállta, a' társaságba vis-
szalépend, 's hogy őt romlásnak kitenni veszélyes; hogy
végre tömlőcz nincs, melly a' még csak vád alatt lévők
közül száz ártatlant nem zárna falai közé, 's hogy ezekre
nézve a' társaságnak büntetési joga nincsen; százan, 's
ezeren, mondom, érzék ezt, 's túl az Atlanticumon 's in-
nen sok emberbarát szentelé a' fogházak' javításának
életét, — 's hogy nem siker nélkül, 's nem a' nélkül,
hogy nem csak a' rabok, hanem a' társaság is hasznát
érzené, azon, mint szavaiból is kiviláglik, a' tisztelt Gróf
sem kételkedik. —

Miben fekszik tehát azoknak hibája, kik ezen, min-
denütt olly hasznosnak mutatkozott javítást nálunk is ho-
nosítani kívánták, kik mint én, ezen ügy mellett felemel-
ték szavokat, 's bár jól tudva, hogy ezt csak az ügy'
szentségének köszönhetik, örömmel láták azon pártolást,

melyre hazájok' törvényhozása e' tárgyat méltatá; vagy
 kik, mint a' Pesti Hirlap' szerkesztője, miután ez ügy a'
 törvényhozás' pártolása alá vétetett, a' köz figyelmet fe-
 léje igazíták? — A' javaslat idő előtti, így szól a' tisztelt
 Gróf; de valjon ha ez áll, nem következik-e ebből: hogy
 a' jelen állapot idején, van? 's valjon ezt merné-e állí-
 tani valaki? — Tekintsünk végig hazánk' tömlőczeit, 's
 valjon ha 10, 20, sőt 50 gonosztévőt látunk egy egy szo-
 bába zárva, a' megrögzött gonosztévőt, 's azt, kit első
 hibája vezetett e' szerencsétlen helyre, sőt az ártatlant,
 kit csak vád terhel, mind egyenlő szenvedéseknek, egyen-
 lő anyagi 's erkölcsi megromlásnak kitéve; ha egy me-
 gyének tömlőczében a' rabok megfagynak, tiz más tör-
 vényhatóság' börtöneiben évenként a' typhus uralkodik,
 míg máshol a' rabok' nagyobb része, mint konyhás rab,
 kényelmes szolgálatban tölti napjait, olly annyira, hogy
 valóban inkább kézrekerítésének helyétől, mint vétkeiktől
 függ büntetése, fogjuk-e állítani, hogy ez rendén van;
 hogy a' javításoknak ideje ezekre nézve még el nem jött;
 — hogy vétkezik, ki ezen visszaélések ellen felszólal,
 's a' hazát figyelmissé teszi, hogy törvényeinek szent
 neve alatt kegyetlenségek 's visszaélések üzennek? 's ha
 egy tömlőczözöttnek sápadt arcza vala is az első indító
 ok, melly őket felszólalásra készíté, 's ha bár a' szegény
 megvetett szív vala is az, melly az észt e' tárgyról gon-
 dolkozni inté, valjon olly roppant-e vétkők? 's mert
 vannak néhányan, kik a' tárgyhoz nem értve túlzások ál-
 tal némellyeket azon hiedelemhez vezetnek, mintha a'
 büntető rendszer' javítása, csak a' rabok' kényelmeinek

növelésében állna; mert vannak, kik elragadva ember-szeretettől, a' kérdésnek csak ezen egy oldalát látják, — valjon ezért érdemli-e a' tárgy megvetésünket? Hogy ott, hol annyi még hátra van, mint hazánkban, kényelmes tömlöczöket építeni bizonyára semmi angolnak, vagy amerikainak eszébe nem jutna, az teljes igaz; — de hogy angol vagy amerikai, ki megyei tömlöczeinknek néhányait látta, azoknak emberiebb módon elrendezését, — bár miként legyen is beavatva a' nemzeti kifejlődés' taticájába, — idő előttinek tartani nem fogja, az nézetem szerint ép' olly bizonyos; csak erről, egyedül erről van a' kérdés.

A' tisztelt Gróf, mint szavaiból látszik, a' fogház-javítási ügyben csak azon néhánynak túlzó philantropiából eredett fáradozásait látja, kik tömlöcz-javítás alatt, csak a' rabok' anyagi jóllétének nevelését értik; 's ismétlem, ha ezen ügynek más alapja nem volna, mint a' költői ábrándok szülte érzélgés, akkor csakugyan nagy részeit állna mind az, mit a' tisztelt Gróf e' tárgyban felhoz; de a' dolog, hála az égnek, nem illy gyenge alapon áll. —

Mindenben mi a' tömlöczök' javítására történik, két fő tekintet van előttünk, melyet soha szemünk elől vesztetnünk nem szabad. —

Az első: a' polgári társaságnak biztosítása.

A' második: tisztelete azon velünk született jogoknak, melyeket bármi mélyen süllyedve, az embernek elveszteni nem lehet, 's melyeket tisztelni, még a' rabban is, a' társaság' fő kötelességei közé tartozik.

Csak ha, 's a' mennyiben a' büntető rendszer e' két tekintettel ellenkezésben nem áll, akkor és annyiban felelhet meg józan kívánatinknak; 's minden, mi vagy egy, vagy más részről e' két fő tekintet' elérésének akadályokat okoz, céliránytalan. —

A' polgári társaságnak első feladása a' közbátorság; biztosítani polgárinak életét, vagyonát, becsületét, ez hivatása, ez azon magas cél, mellynek elérésére alkotott, mellynek eltévesztése után fenn állnia nem lehet. — Minden, mi e' cél' elérésére szükséges, a' társaság' első jogai, sőt kötelességei közé tartozik, 's nem lehet ok, nem lehet érzemény, bármí szép 's dicséretes magában, mellynek hódolva e' kötelesség' teljesítésétől magát felmenthetné; 's ez minden büntető jognak alapja. De valamint mind az, mi a' közbátorság' feltartására szükséges, a' társaságnak kötelességei közé tartozik; úgy kérdésen kívül, minden, mi e' cél' elérésére szükséges, 's csak a' büntetett egyed' szenvedéseit, 's nem a' társaság' biztosságát növeli, olyan, mire a' köztársaságnak joga nincs, — mire, bár mint erősebbnek, elkövetése hatalmában áll, erkölcsileg joga nem is lehet. Szükség, hogy a' büntetés, büntetés maradjon mindig; szükség, hogy a' gonosztévő, kit erkölcsi érzete az erény' ösvényein meg nem tart, a' haszon fölött, mellyet merényéből vár, a' büntető igazság' sujtó karját lássa, 's remegjen következtéseitől; de szükség, 's nem kisebb morális szükség az is, hogy a' büntetés büntetésnél egyéb ne legyen; hogy soha boszú', vagy kegyetlenség' színét ne öltse magára; soha, midőn a' jogszerű többséget védi, az egyedben ne

sértse azon emberi méltóságot, melyet nem a' társaság adott, 's melyet eltipornia nem szabad.

Már alkalmazva ezen általános elveket tömlőczeink' jelen állapotjára, kell-e sok szó, hogy céliránytalanságokról meggyőződünk? Tekintve a' társaságot: criminalitásaink' naponként nevedő száma, 's a' rabok' egymásközi megromlása, elég hangosan hirdetik, hogy a' mostan létező büntető rendszer a' társaságot nem biztosítja, sőt minden kegyetlensége mellett is visszatorló erővel nem bír; tekintve a' büntetett egyedeket pedig, ki nem látja, hogy e' büntetésmód olly kegyetlen, — 's ha azon ártatlanokra tekintünk, kik csak mint vádlottak sinlenek tömlőczeinkben — olly igazságtalan, hogy azt feltartani tovább nem is lehet; — 's valljon nem világos-e', hogy törvényhozásunk a' tömlőczők' javítására fordítván figyelmét, nem tulzó érzelgésből, hanem épen a' fen érintett tekintetek által vezéreltetett; 's bizonyára meg nem feledkezett azon első kötelességéről, mely e' hon' polgárainak biztosításában áll. — Milly módon fog büntető rendszerünk ollyanná válni, hogy e' kívánatoknak megfeleljen, solitairy confinement által (mit a' Pesti Hirlap, legyen itt mellékesen mondva, nem csak hogy nem pártol, de ellenéz) vagy az auburni rendszer' útján, vagy talán más, bár nem olly tökéletes de hazánk' viszonyaihoz inkább alkalmazott módon, — én nem tudom; de hogy az egynek igen rossztevő de a' soknak igen jótevő huszonöt' helyébe más büntetés fog lépni elvégre, 's hogy ez által, ha bár az holnap történnék is, azon haj-

szál, mellyen egész nemzeti létünk függ, ketté szakadni nem fog, az erős meggyőződése, 's pedig olly annyira az, hogy míg erőm tart, mindent, mit ezen ügy' elősegítésére tehetek, tenni, kötelességemnek ösmerem; mert tisztán érzem: hogy azon nép, melly már megizlelte az arany szabadságnak lelkét 'e meglő kéjét, mellyben felébredt az emberi méltóság érzete, 's melly már sejdíteni kezdé, mi nemzeti nagyság, mi nemzeti üdv. (202) nem tűrheti, hogy hazájának szent határai között az emberi méltóság bár kiben is sértessék. —

Énnyit a' fogház-javításra nézve; — menjünk tovább, — Az eddig felhozottakon kívül a' Pesti Hírlap' hibás taticójának bebizonyítására, a' Kelet' Népe' tisztelt szerzője még két tárgyat említ, mellynek pártolása leginkább hibául tulajdonittatik a' szerkesztőnek; az egyik: a' kisdédóvó intézetek; a' másik: a' tervezett hasznos ösméreteket terjesztő társaság. — Kezdetek ezek, mint a' tisztelt gróf azt 201. l. ön 's mások' megnyugtatóására mondja, — valamint nem tagadhatni azt is: hogy nagy sikerük eddigelé nem volt, hála az égnek; 's ekkép felette kicsinységesnek látszhatik, illy féle kis erőlködések végett sok lármát ütnie, és a' tág keblűeket magok alkotta mennyországokból illy szűkkeblűleg kizavarnia; de ábrándozás ragadosabb mint miringy, képzelet szárnya kimondhatlan sebes, és egy szikra tűz, mellyet sok észre sem vesz, csak hamar, ha mielőtt erőre kap

nem fojtatják el, mindent lángba borít, 's ezek azon okok, mellyek a' tisztelt Grófot a' tárgyak' látszó parányisága mellett is felszólításra készítik. — 'S ha meggondoljuk, hogy a' tisztelt grófnak ön nézete szerint 200. l. — mind ezek nem egyebek, mint a' számolni, 's ekkép kormányozni nem tudó, magát mindig ámitó, 's másokat öröklegető csábító érzelmeknek kisdedei vagy néhányaknak, — mit azonban a' gróf soha nem hihet — a' nélkül hogy a' sokak azt észrevennék, szép köntösbe és szép szavakba burkolt ármány terve, mikép a' hazai pyramis alap nélkül szántszándékkal felfordítva rakassék, és ennél fogva nem csak azon magasságot el ne érhesse soha, melly után annyi hű kebel szomjadoz, de még azon kicsi is hegyünkbe dőljön, mia' régi elég alacsony építményből felmaradt; Minekutána tehát e' kettő közt nincs közép 201. l. — 's ha segítség nem nyújtatik, 's gát nem vettetik rögtön, még mikor idő van: vagy a' mindennap növekedő álmjárás, vagy a' netalán valahol lappangó Machiavelli okvetlen lángba boritná, vagy örök gyászba süllyeszthetné a' hazát, valóban nem is csodálkozhatik senki azon lelkesedésen, mellyel a' tisztelt férfiú ezen annyira veszélyes javallatok ellen felszólal; — de miután e' tárgyak a' Pesti Hírlap által épen olly kevésbé indítványoztattak, mint az elébb említett fogházjavítási terv, mellyre nézve

a' szerkesztő csak a' többségnek az országtörvény által kimondott nézetét pártolá; 's miután ennél fogva, miként a' dolognak érdeme, úgy kétségen kívül azon vádak sem illethetik őt kizárólag: természetesnek fogja találni a' Gróf, ha nehéz, 's szavának méltó tekintete által olly fontos vádai ellen felszólalok én is, 's bár mi csekély legyen, fájdalom, azon érdem, — mellyel e' vállalatok' elésegítéséhez járulhattam, legalább nyilván megvallom azon sympathiát, mellyel ez ügyekiránt viseltetem; legalább tartalék nélkül, bár mennyire érezzem is a' tisztelt Gróf ellenében csekélységemet, kimondom azon meggyőződésemet: hogy az említett vállalatokat nem csak idő előttieknek, 's nemzeti sakkjátékunkban minden számolás nélküli vonásoknak nem tartom, hanem éppen, ellenkezőképen olyanoknak, melyek helyén 's rendén valának, 's melyeket én, bár mennyi sár 's por legyen piaczaikon, bár mennyi homok 's mocsár hazánk' határai között, — mennyire honunk' diagnosisát legalább csekély tehetséggel felfoghatám, — mind addig azoknak tartandok: mig valaki által arról meg nem győződtetem, hogy minden okszerinti haladásnak alapköve nem a' nevelés, 's hogy politicus jogoknak azokra kiterjesztése, kiknek neveléséről nem gondoskodunk, valahol üdvös következtetéseket szülhetne; minek megmutatása, mig kétszer kettő négy marad, mig a' tegnap nem esik a'

ma, és a' ma a' holnap után, míg végre a' szülő nem lesz fiatalabb a' szülőtnél, 197. l. hasonlókép nem igen sikerülhet. — Mind a' kisdé-
 óvó intézetek, mind a' hasznos ösmereteket terjesztő
 társaság' működései nem egyebek részleteknél, mellyek
 egy általános nemzeti nevelésnek részint segédeszkö-
 zeit, részint, mennyire a' közönséget annak szükségére
 figyelmeztetik, előkészítői; mielőtt tehát ezen tárgyakról
 különösen szólnék, 's a' Kelet' Népe' szerzőjének ellenök
 felhozott okait fejtegetném, szükséges a' nevelésről ál-
 talánosan, szükséges leginkább a' mélyen tisztelt szer-
 zőnek iránta kimondott nézeteiről szölanom. —

A' nevelés' általános haszna, sőt különösen olly nem-
 zetnél, melly szabadság után vágyódik, — szüksége, egyi-
 ke azon eszméknek, mellyekről a' közvélemény rég ki-
 mondá itéletét; az abszolút porosz kormány, 's Amerika'
 szabad szövetsége egyenlőn vélekednek felőle, 's minden,
 mi mellette felhozatik, szinte közmondássá vált; — nem
 szándékom tehát olvasóimat e' rég elősmert igazságnak
 megmutatásával fárasztanom, — maga a' tisztelt Gróf,
 ha mind az, mit hazánk' anyagi 's szellemi kifejlődésé-
 nek előmozdítására, mind az, mit hasznos ösmeretek' ter-
 jesztésére tett, nem biztositanának is e' kérdés felőli né-
 zeteiről, előttünk fekvő munkájában olly határozottan
 kimondja meggyőződését, olly nyíltan a' nevelés' pártó-
 lójának vallja magát, hogy a' discussiót ezen térre vinni,
 nézetem szerint, haszontalan szóvitánál egyéb nem vol-
 na. — Gróf Széchenyi István, kinél e' hon' határai kö-
 zött senki a' haladás' elősegítésére többet nem tett, ki

nemzetünk' emelkedésének szentelé életét, 's most újra kimondá azon fenséges nézetet, hogy csak alkotmányunk' terjesztése által emelkedhetik nemzetünk, — a' nevelés' ellensége nem lehet; őt annak hinni bántás volna 's alávaló vád, mellyre egész élete megfelel. — A' kérdés csak a' nevelés' korszerűsége körül forog, a' körül: valjon a' Grófnak azon nézete, hogy a' nevelés' tárgya a' most teendők körül nem a' legelső vonás; 369. l. helyes-e vagy nem; csak erre fogom szorítani észrevételeimet. —

A' tisztelt grófot a' fenn említett tételnek felállítására két ok birta; az első, mert nézete szerint nemzetünk, politicalai kifejlődésére nézve — noha e' részben már sok történt — alantabb fokon áll, mint hogy neveléséről még most gondoskodni veszély nélkül lehetne; a' másik, előtte ennél még fontosabb: mert ezen tárgynak idővesztés nélküli 's talpra esett elrendelése nem függ egyedül magunktól 369. l. — Már nézzük ezen okokat egyenként. —

Ez okok' elsőjének fontossága egészen e' két kérdés' megfejtésétől függ: Először, olly nemzetnél, melly alkotmányilag és nevelésére nézve aljas fokon áll, mi veszélyesebb: az-e ha alkotmányos jogai terjesztetnek ki, mielőtt nevelve volna; vagy ellenkezőleg, ha neveléséről gondoskodunk, mielőtt alkotmányos jogait kiterjesztettük? A' második: valjon ha egyes különös esetekben csakugyan e' két lehetőségnek utolsója mutatkoznék veszélyesebbnek, hazánknak jelen állása ollyan-e mellyben ez történhetik? —

E' kérdések' elsőjére a' tisztelt Gróf ekkép adja feleletét 366. l. — valamint nem tartom jó logicának — pedig csak ez visz síma úton célhoz — ha valaki növendékét illetőleg azt mondaná, csak nőjön, csak erősödjék, csak vastagúljon előbb, majd megtágítjuk köntöseit az után; de azt tartom jó logicának, ha valaki, úgy is tudván, hogy nőni fog a' növendék teste, már előlegesen tágíttatja ruháit, mikép nem csak semmi ne hátráltassa növéstét, sőt ezt mozgás, gyakorlás 's egyáltaljában gymnastica által még nevelni is lehessen, és a' nélkül hogy szétszakadjon a' köntös; úgy azt sem tartom józan logicának — ha t. i. egy tökéletes forradalmon nem akarjuk áthajtani a' nemzetet, hanem ingadozás nélkül kívánunk nagy nemzetté emelkedni — ha a' nevelés által még mesterségesen is tágíttatik a' már magától is mindegyre növekedő nemzetitest, mielőtt eléggé tág köntöse, azaz: elég tág political léte volna, mellybe azt megbomlási veszély nélkül úgy szólván belé is lehetne nevelni. Ez a' tisztelt Grófnak nézete. — Már ha nem említek is semmit mind abból, mit ezen hasonlatosság ellen felhozhatnék; — ha nem említem is, hogy az emberi egyednek kifejlődése majd nem egészen benső természetének, — nemzetek' kifejlődése sokszor legnagyobb részt, külső viszonyok' következtése, hogy amaz mindig lassan, előre látható phásisokban, 's minden tagjaiban aránylag, ez sokszor rögtön, 's váratlanúl, 's néha csak

egyes részekben történik, 's hogy e' szerint ott, közönséges esetekben legalább, mindent előre készíthetni, míg itt majdnem mindig a' történetek által meglepetünk: — de fogadjuk el a' tisztelt Grófnak hasonlítását, melly nézetem szerint csak akkor állna tökéletesen, ha, — miután a' nemzeti nevelés a' gyermek' növéseével, alkotmánya' köntösével hasonlítottatott össze, 's mondatott, hogy a' nevelésről mind addig gondoskodni nem kell, míg az alkotmányos ruha nem tágított; — az mondatnék: hogy míg a' gyermeknek tág köntös nem adatott, növése 's erősödése jó logica szerint valóságos szerencsétlenség; de, mondom, fogadjuk el e' hasonlítást úgy mint áll, 's valjon, kérdem: hol van azon ember, ki növendékének, csak hogy ne hátráltassa növést, 's hogy köntösei szét ne szakadjanak, a' szükségesnél tágabb ruhákat csináltatna? Mintha a' felette bő köntös nem gátolná mozgásainak szabadságát ép' úgy, mint a' felette szűk, 's mintha pongyola redői nem hozhatnák botlásokra, sőt megbukásra az ügyetlen gyermeket; — 's nem áll-e ez legalább tetteleg nemzetekre nézve is? hol van a' törvényhozó, ki népének valaha political jogokat adott volna csak azért, hogy később nevelésök veszély nélkülivé váljék? hol van nemzet, melly political szabadságot kívánva, nem arra hivatkozott volna, hogy reá megérett? 's hol zsarnok, ki azt eltagadná a' nélkül: hogy épen a' nép' éretlenségére hivatkoznék, 's nagy zajjal hirdetné, hogy alattvalói még a' mivelődés alantabb fokán állanak, mint sem hogy nekik political jogok veszély nélkül adathatnának? Tudomásom szerint a' nevelés eddig általánosan political jogok' gyakorlására sine qua non feltételnek tekintetett,

's talán soha az ellenkező, t. i. hogy csak bizonyos politikai jogok' gyakorlata által válik a' nép neveltetésre alkalmatossá — még nem állítatott. Nézzük Europa' mostani nemzeteit egyenként; minden nemzet jelen állapotjának kezdetén egy nagy tény áll előttünk; minden nemzeti egyed elfoglalás által vált azzá, a' külön hazákat kard választá el egymástól, — az első állapot tehát mindenütt erőszakos, az első viszony, mellyben a' nép' egyedei egymáshoz állanak, az: melly a' győző 's győzött között miveletlen korban létezhet, korlátlan hatalom, 's háttartalan elnyomatás. De ha a' történetet tovább követjük, 's ha mint hosszú éj után a' szürkület' első nyomát láthatárunkon, úgy az egy ideig nyom nélkül eltűnt szabadságnak első sugárait látjuk ismét a' népek felett, valjon nem ott tűnik-e fel az mindig szemünk előtt, hol aránylag a' legtöbb mivelődés vala? mindig mint szükséges követke-zése e' mivelődésnek, aránylag növe miként az nőtt, a' civilisatio' egyes központjairól mindig többekre 's többekre terjedve, míg végre a' felvilágosodással együtt az egész nemzetet átfogá; — elébb egyes városok, utóbb többek, végre a' népnek egy osztálya, 's így mindig tovább, de mindig — hol tudniillik forradalom nem vala — a' mivelődéssel aránylag; úgy hogy még napjainkban is minden választási censusnak aligha találtathatnék más való oka annál: hogy azon polgároknak, kiknél szegénységök miatt nevelést föl nem tehetni, political jogokat adni veszélyes.

Valjon nem foly-e mind ez a' dolog' természetéből? — Az emberiségnek természettől adott tulajdona haladás; — minden nép nagyobb vagy kisebb mértékben megfe-

lel e' törvénynek, 's alkotmányaik, mellyek csakugyan köntösöknél nem egyebek, szükségkép követik e' változásokat, mik a' nemzetek' benső lényegében e' haladás által történtek. — — Sokszor e' változások szinte észrevehetlenek: az alkotmány' formái ugyan azok maradtak, 's ha csak a' dolgok' nevét tekintjük, nincs semmi új, mit bennök látnánk; — de ha a' dolgok' mélyébe tekintünk, kétség kívül látni fogjuk, hogy a' régi név mindenütt új eszméket rejt magában, 's hogy a' királyi hatalomtól le azon viszonyig, mellyben az utolsó munkás az országhoz áll, nincs egy socialis fokozat, mellynek állapota nem változott volna, melly eldődeihez képest nem épen olly különböző állást foglalna el, mint a' hogy tőlök mivelődésére nézve különbözik. — Nézzünk akármelly absolut kormányt napjainkban, 's hasonlítsuk össze azal, mi 100. vagy csak 50. esztendő előtt annak nevezetett; tekintsük az angol népnek állapotját utolsó dynastiai forradalmától reformjáig, hol az alkotmányi formákra nézve változások alig történtek, 's látni fogjuk: alkotmányilag a' szavaknak értelme hányszor változik! A' nemzeti erkölcsök azok, mik minden törvényt magyaráznak; 's a' kimivelt nemzet csak úgy tűrheti el hajdanának alkotmányos formáit, ha végrehajtások által nem sértetnek érzeményei. —

De végre eljő a' pillanat, hol e' csendes észrevehetlen változás, melly által az alkotmány kiterjesztett, a' nemzet' szükségeinek többé meg nem felel; hol — vagy mert a' nemzet tehetségeinek kifejlése által nagyobbra nőtt, vagy mert alkotmányának formái illy belső változásokat inkább gátoltak, — a' nép' erkölcsi szükségei, vagy anyagi szen-

vedési, szükségessé teszik, hogy a' forma is változzék; — 's valjon illy viszonyokban nem kívánatos-e, hogy inkább erkölcsi, mint anyagi szükség legyen e' változások' alapoka, hogy inkább az értelem' hatalma—, mint anyag erővel küszködjének az új ügynek pártolói, hogy a' nép, melly jogaiért vív, inkább ügyének igazságában, mint anyagi erejében bizzék; hogy inkább — mi csak mivelte nemzeteknél lehető — reform, mint revolutió által víja ki győzelmét? Hogy pedig ez csak akkor történhetik, ha a' nemzet, még mielőtt történetének ezen stadiumához ért, már nevelés által előkészítettett, azt történet-könyveink első lapjoktól az utolsóig egyenlőn bizonyítják.

Nézzük Poroszont, 's mit látunk? Itt a' népnevelés Európában legmagasabb fokon áll; Skocziát kivéve nincs ország, hol annyi gyermek oskoláztatnék, 's hol a' nevelő intézetekre több gond fordittatik. Poroszhon a' nevelésre nézve hihetőkép minden nemzeteknél, 's bizonyára Frankhonnál sokkal magasabban áll; 's még is, ha alkotmányos állását tekintjük, nem mondhatja senki, hogy constitutionalis köntöse olly felette tág 's kényelmes; 's valjon szült-e ez, e' házára nézve rossz következtetéseket? valjon ezen nemzeti sakkjátéknak elhibázott vonása — mert ha az, hogy egy nemzet neveltetik mielőtt political jogai kiterjesztetnének, hibás vonás, akkor az Poroszhonban csak ugyan megtörtént — forradalmon hajtotta-e át a' nemzetet? vagy mondhatni-e, hogy Poroszhon közelebb állana a' szabadsághoz, ha népe nem neveltetett volna? — Nézzük ellenben közép' 's déli Americanak Spanyol respublicáit, itt a' political köntös bizonyára

elég tag, 's nem panaszkodhatik senki, hogy általa kifejlődésében gátoltatik: a' nevelés ellenben még most is vajmi aljas fokon áll, 's állt, mielőtt a' szabadság kivivatott, — 's valjon e' rendszeres tactica mellett is, nem látunk-e ott forradalmat forradalom után, 's kínokat minőkön mívelt nemzet még soha át nem ment? 'S nem látjuk-e ugyan ezt egyáltalában mindig 's mindenütt? — Németországnak művelődése alkotmányánál régiebb, 's midőn ezen alkotmányok végre szükségessé válnak, a' nemzet forradalom nélkül jut szabadságához; — Spanyolország, melly aránylag annyiival miveletlenebb, egy századnegyedig vérzik alkotmányáért; Franciaország 1791-ben a' constituante által alkotmányt nyer, mellynél szabadabb, monarchiai formákkal soha sem létezett, de a' nép neveletlen, 's a' constitutionális köntös' tágitása után tiz évi forradalom, 's e' nehéz pálya' végén: dictator vár reá; 1830-ban a' népnevelés által felvilágosodottabb, 's három nap alatt, 's kevés emberi áldozatokkal kivijja győzelmét, míg a' még neveltebb Anglia reformját — melly belviszonyaira nézve talán nagyobb tény a' francia juliusi zendülésnél — vér 's forradalom nélkül. —

Mind ezekből nézetem szerint világos, hogy, ha csak a' történeteket, ezen az emberi nemnek olly drágán vásárlott tapasztalási kincsét tekintet nélkül magunktól vetni nem akarjuk, — azon állapotot, mellyben az alkotmány' kiterjesztése nevelés által megelőztetett, legalább közönségesen és általában veszélyesnek nem nevezhetjük.

Már nézzük most: valjon a' tisztelt Grófnak ezen nézete nem áll-e némelly egyes kivételi esetekben? 's hazánk' állapota nem tartozik-e ezek közé?

Én csak egy állapotot ősmerek, mellyben a' nevelést a' közbátorságra nézve veszélyesnek tartom: azt, mellyben a' nemzet' egy része szolgai lánczok alatt görnyed, 's a' másik, melly felette zsarnoki hatalmát űzi, ez állapotot fel akarja tartani. Ott hol nemünk' benn született méltósága elősmerve nincs, hol a' természet' istenadta parancsai lábba tapodtatnak, 's ember embertársában csak alávaló eszközök lát, mellynek vérével önmagának kényelmeket 's hatalmat szerezni nem pirúl; — hol a' zsarnokot a' valóság' szent szelleme helyett, csak hideg formák intik Istenére, 's az elnyomott visszatekintve múltjára, emléket nem talál mint szenvedéseit, 's ha jövőjére néz, csak azon egy reményt, hogy az embereknel kegyesebb halál végre leveendi lánczait, 's mi annyi nehéz napjainak egyetlen jutalma vala, azt hosszú életének díjául megadandja: a' hosszú végetlen nyugalmat a' hosszú élet után; — hol illy állapot létezik, 's fájdalommal legyen mondván, vannak illy helyek Isten' tiszta ege alatt, ott, ott ne szóljon senki nevelésről. — Ki szolgát akar, az nyomja el emberi természetét, nyomja el a' szívnek nemes gerjedelmeit, az észnek hatalmát, mindent, mit Isten kebleinkbe nagyot 's fenségést teremtett; azon nap mellyben szolgája először embernek érzi magát, mellyben gyermekeit eláradó szívéhez szorítja, uralkodásának vég napja vala; 's ha a' gyarmatos szolgáinak nevelését ellenzi, ha remegve látja, hogy e' szerencsétlenek vallásunk' fenséges ígéreteiben keresik vigasztalásokat, 's a' buzgó hitszónokot ki őket Istenökre inti, 's ez élet' ne-

héz bajai között reményleni tanítá, mint lázítót házátó elűzi, — tetteiben nincs semmi min bámúlhatnánk; — ki szolgál munkában gyönyörködik, az nem írtózhatik embertelen eszközöktől; cselekvésmódja csak következetes. — Elég, ha fekete csordájának anyagi jóllétéről gondoskodott, ha kinzásaiban mértékletesebb vala másoknál, 's néha kegyelemből egy egy szünnapot, vagy egy pár falat kenyérrel többet vetett e' szerencsétleneknek; a' vidék kegyes jótévő úrnak fogja nevezni őt, 's ez elég nyomorúlt lelkiösméretének; — többet adni balgatagság volna, és szolgálainak lelki tehetségeit kifejteni, gondoskodni arról, hogy emberekké váljanak, iszonyatos véték; mert hisz' hová lenne akkor a' szolgaság, 's vele annyinak szent tulajdona! — De valjon, kérdem, hazánk illy állapotban van-e? hazánk, hol a' szolgaság' neve rég eltűnt, hol évek óta a' nemzet' minden kitünőbb tehetségei a' nép' helyzetének emelésén dolgoznak; hol a' tisztelt Gróf, ez utolsó munkájában is nyíltan kimondja: hogy csak alkotmányunk' mind inkább kiterjesztése által, csak akkor várhatni szebb napokat, ha ez alkotmánynak eddig olly kevesek által élvezett áldása, a' nép' minden osztályaira árasztandja sugárait; 's hol a' nemzet' nagyobb része — engedelmet önhittségemért, mellyel e' pillanatban mint a' többség' organuma szólok — tapssal fogadta egyik legjelesb fiának épen ezen nyilatkozását, — hazánk, mondom, illy állapotban volna; 's mitől remegni csak a' zsarnoknak kell, 's mi csak ott veszélyes, hol a' szolgaság az emberi természetnek minden nemesebb ösztönét urban 's szolgában elnyomá, — az veszélyes

volna nálunk is? veszélyes főkép most, miután a' nemzet' boldogabb osztályai, megértve magas hivatásokat, lelkesülve egy nagy kötelességérzettől, a' népet magokhoz emelik; miután nem arról, kell-e boldogításáért valamit tenni, hanem csak arról, miként lehet tenni legtöbbet 's legcélszerűsággal, forog a' kérdés; mikor a' népet nem: mint súlyos nyavalyából az életre visszafordulót csak lassanként 's legkényesb tapasztattal szabad nyomorult mibenlétével megösmértetni. 199. l. — de mikor az ébredőnek egyszersmind azt mondhatjuk, hogy nehéz napjai megszűntek, hogy a' hosszú nyomor, mellyben mint súlyos nyavalyában annyiszor szenvedett — elmúlt, hogy mentve van; — valjon most, most volna veszélyes neveltetése?! Neveltetése, melly e' nemes keleti rajt, hosszú tespedésből, hová süllyedett, új életre ébresztendi; melly Istentől nyert magas tehetségeit kifejtve, a' jövő ivadékok, mert hisz, fájdalom, csak erre terjedhet hatása, — előkészítendi, hogy a' szabadsággal, mellyre hivatott, józanon élni tanuljon! Nem, teljes meggyőződésemből mondom, hazánk' jelen állása nem olyan, mellyben a' neveléstől félnünk lehetne. Ha volt kor, midőn e' nemzet kiváltságos rendei, 's a' nép olly viszonyokban álltak egymás ellenében, hogy ezt mondani lehetett, — a' jelen rég megváltoztatá e' viszonyokat, 's mitől apáink talán félhettek, az ránk nézve csak jóltéví következéseket szülhet. —

De ha ez áll — mint a' mondottakból talán kiviláglik, ha hazánk' helyzetét tekintve meggyőződünk, hogy a' nép-nevelésből veszélyek nem következhetnek már azért

sem, mert a' most felnövvő ivadék, mellynél egyébre a' nevelés nem hathat, úgy is tágitva fogja találni alkotmányos köntösét; ha tehát a' népnevelés mint minden haladni akaró nemzetnél, úgy nálunk az első legsürgetősb szükségnek mutatkozik; valjon a' tisztelt gróf által felhozott második ok, melly őt azon állításra bírja, hogy a' népnevelés a' teendő'k' első sorában nincsen, megváltoztathatja-e nézetünket? —

A' népnevelési tárgynak idővesztés nélküli 's talpra esett elrendelése nem függ egyedül magunktól: így szól a' tisztelt szerző munkája' 369-ik lapján; — de valjon ha ez elég oknak tartatik arra, hogy egy máskép üdvösnek, sőt szükségesnek tartott tárgy előmozdításáról lemondjunk, ha olly tárgyról melly a' tisztelt grófnak nézete szerint is „első felfogásra, sőt hosszabb megfontolás után is, nemzeti sakkjátékunk' azon vonásának mutatkozik, mellynek józan logica szerint minden más vonást alá kellene rendelni. 368. l. — le kellene mondani, csak mert annak elrendelése nem függ egyedül magunktól; — valjon nem következnek-e ebből szoros logica szerint, hogy mind az, minek talpra esett elrendelésére törvény szükséges, 's mi e' szerint hasonlóképen nem kizárólag magunktól függ, hanem a' királyi helybenhagyás által feltételeztetik, a' teendő'k' sorában nincsen? Vagy nem hasonló-e az eset? nem kell-e királyi — tőlünk egészen független — megegyezés minden törvényhez? 's mi kell a' népnevelés' józan elrendelésének megkezdésére czélszerű törvényeknél egyéb? vagy ta-

lán okunk van előre feltenni, hogy a' kormány a' népnevelés' elrendezése iránt hozandó törvényeknél meg fogja tagadni helybenhagyását? —

De tegyük fel ezt, tegyük fel, hogy a' kormány egy általános nevelési tervnek törvényileg való megállapítását ellenzené — mit feltenni, a' kormánynak utolsó tettei 's azok után, miket a' szomszéd tartományokban látunk, hol a' nép' neveléseért annyi történt 's történik, bizonyára jogunk nincsen, — tegyük fel, hogy: mert a' nép' nevelése nem egyedül tőlünk függ, e' tárgy' tökéletes elrendezésében akadályok fognak gördítettni elénkbe, valjon ebből az következik-e, hogy e' tárgyra nézve épen ne tegyünk semmit? hogy, mert célunkat tökéletesen el nem érhattük, azt mi által hozzá közelíthetünk, ha bár tőlünk függött, elmúlaszszuk? 's azon közben mellyben szabadok vagyunk, ne tegyük mind azt, mit tehetségeink szerint e' szent ügy' előmozdítására tehetünk? — Kétségen kívül mind ez tökéletességhez vezetni nem fog; — ha van tárgy, mellyre a' törvényhozó 's végrehajtó hatalom' egész figyelme, 's tartós buzgó köz munkássága szükséges, a' népnevelésnek elrendezése bizonyára azokhoz tartozik; — 's minden, mit e' részben egyesek tehetnek, soha a' nagy célnak egészen meg nem felelhet; de ha mind az, mit egyesek' fáradozásaitól várhatunk, tökéletlen is: e' fáradozások minden hiányaik mellett egészen hasztalanok-e azért? — a' földes úr, a' tisztviselő, a' hítszónok nem gyakorolhatnak-e most is hasznos befolyást gondjokra bizott iskoláikban? reformált hontársaink' buzgósága nem szült-e már most is üdvös következményeket e' részben?

olly kevés pártolásra méltatott kisdédóvó intézeteink nem tettek-e már sok jót korlátolt hatáskörökben is? valjon egy hasznos ösméreteket terjesztő társaságnak nem lehetnének-e üdvös következései? 's nem remélhető-e hogy ha a' nép' nevelése iránt e' nemzet minden osztályai való buzgósággal viseltetnének, a' törvényhozás' közbenjárása nélkül, ha nem is tökéletes — legalább a' mostaniakhoz képest — ezerte szebb resultatumokat várhatnánk? — Vagy mert a' nap még fel nem jött, 's a' kis lámpa, mellyet mi egyesek kezünkben tartunk, csak kis körre terjesztheti sugárait, el kell-e oltanunk ezt is, hogy mert az egész láthatáron világosságot nem terjeszthetünk, inkább tökéletes sötétségben maradjunk; mert szívünk' kívánata szerint az egész nemzetet nem nevelhettük, inkább ne neveljünk senkit? — mintha minden ember kinek lelki tehetségeit kimiveltük, kit állatíhoz hasonló állapotából emberi méltóságának érzésére ébreszténk, a' hazára nézve nem volna valóságos nyereség! —

Ezek nézeteim azon két ok iránt, mellyet a' tisztelt Gróf a' népnevelésnek korszerűsége ellen felhozott: engedje meg, hogy most felhozzam azon okokat is, mellyek engem, és sokakat azok közül kik velem e' részben egyetértenek, a' népnevelésnek sürgetőségéről meggyőzték, 's ez ügy' különös pártolására birtak. —

1-ör. Nézetünk szerint is: el van döntve, hogy haladnunk kell; azon pompás, jóllehet értelem nélküli szójárás, mi szerint a' dicső magyar alkotmánynak épületéből egy morzsát sem kellene megrendíteni, ne hogy romba

dőljön az egész, megsemmisítetett. 45. l. 's a' nemzet egy új szebb jövőnek küszöbén áll; de miután mint a' tisztelt gróf, úgy mi sem akarjuk, hogy a' magyar azon nemzetek' osztályába jusson, mellyeknek fő tengelye az anyag, 13. l. — meggyőződésünk szerint hogy e' haladás állandó, hogy minden visszalépésektől biztosítva legyen, hogy ne csak törvénykönyveinkben, hanem a' nép' életében mutakozzék, szükséges: hogy a' nép szellemi tekintetben emeltesék. Kétségen kívül nagy, sőt ellentállhatatlan jó törvényeknek befolyása; 's a' nemzet, melly ilyenek alatt él, ha bár azon pillanatban, mellyben birtokokba jött, még kifejlődésében hátrább maradt lett volna is, ki fog fejlődni institutióinak jótékony befolyása alatt, 's hogy úgy mondjam, felnőni a' törvények' magasságához: de ez út lassú, és sok akadályoktól környékezett; — ha ellenben a' nép' értelmessége nevedett, ha szellemi tekintetben megelőzte törvényhozását, a' törvényes haladás nem fog elmaradni; 's ki a' nemzetet nevelés által olly fokra emelé, mellyen jó törvények szükséggé váltak, az biztos lehet, hogy a' haladás e' tekintetben elmaradni nem fog. Nevelés tehát meggyőződésünk szerint minden haladásnak első, egyedül biztos alapja; 's azon meggyőződés, hogy haladnunk kell, csak arra int: hogy nevelésről gondoskodjunk.

2-or. Mint a' tisztelt Gróf a' 8-ik lapon mondja: mi nekünk magyaroknak elemünk nem kereskedési elsőbbség, vagy dics- és hírvágy, sem vallásosságból eredő elmélkedési szenved,

vagy a' szépművészetek köre, vagy a' magasb — és felengző tudományokbani bűvárkodás, — csak akkor emelkedünk földi erőnkön túl, és érezzük keblünköt isteni tüztől hevülni, mikor alkotmányos szabadságunkról, nemzetiségünk' fertőztetlenségéről van szó, mikor ezeket fenyegeti veszély, midőn ezeknek megmentése körül eped keblünk. 'S ha a' kettő között kellene választanunk, ha alkotmányos szabadságunk vagy nemzetiségünk közül egyet fel kellene áldoznunk, hogy a' másikat megtartsuk: mint a' tisztelt gróf, úgy mi sem kételkednénk, 's nemzetiségünkhöz ragaszkodva lemondanánk mindenről azon erőn meggyőződéssel: hogy míg ez megmaradt, a' szabadság örökre veszve nem lehet. — Nemzetiségünk' feltartása, az első, legfőbb tekintet, mellynél magasabbat nem ismerünk; de ha helyzetünket tekintjük, 's a' világ' történeteit figyelembe vesszük, azon egy kivétel nélküli tapasztalás lép előnkbe: hogy olly kis nép mint a' magyar, körülvéve annyi idegen sőt ellenséges elemektől, nemzetiségét soha meg nem tartá, ha vagy tökéletes miveletlenség által minden külső befolyástól megőrizve nem vala, vagy ha a' miveltség' olly fokára nem lépett, melly által e' befolyásnak ellentállhatott. — E' két lehetőségnek elsője ránk nézve elmúlt; 's ha bár hihetőkép ez vala, mellynek nemzetiségünk' fenállását nagy részint köszönhetjük — mert talán rég nem létezne magyar, ha kaczagányos apáink minden külső miveltséget megvetéssel nem taszítának magoktól — köztünk nincs egy, ki

a' Krickek vagy Chipevayek' nemzeti önségök után vagyódnék. Nem maradt tehát e' legszentebb kincsünk' fentartására más mód, mint a' második, nem más mint nemzeti műveltségünket olly fokra emelni, mellyen az a' reá nézve legveszélyesebb, azaz: a' sláv nemzetiségnek ellent állhasson, 's ez csak nevelés által eszközölhető. — Hol két nemzetiség érintésbe jön, mindig a' műveltebbé a' győzelem; így tűntek el hajdan a' görög gyarmatokban minden idegen nemzetiségek, a' görög műveltség ellentállhatlan befolyása alatt; így múlt ki a' sláv elem, melly németországnak annyi tartományaiban egykor uralkodó vala, a' műveltebb németek' érintése által, így 's csak így válhat uralkodóvá a' magyar hazája' határai között; — erőszakos törvényeknek ellentállandnak idegen ajkú honntársaink, művelődésünk' meg fogja hódítani, — vagy legalább őrzeni e' haza' magyar lakóit azon majd nem ellentállhatlan veszélytől, melly nemzetiségöket fenyegetné, ha más 's főkép a' sláv nemzetiség — 's ne felejtjük mennyi történik ennek művelésére — a' mienket értelmi súlyban felülhaladná. De —

3-or A' magyarnak száma csekélye' hazában; ha honunk' lakóit öszveszámítjuk, mi, kik keletről jött apáink' nyelvén szólunk, alig tesszük az egésznek felét. Ha nemzetiségünkre jövő vár, ha csakugyan a' végzet' könyvében áll, mit én erősen hiszek: hogy a' magyar élni fog, szükséges hogy nemzetiségünk terjedjen, hogy a' hazának most annyi ajkú népeit egy nagy erős lánczként a' szép magyar szó tartsa öszve, mellynek hallásán Árpád' nagy országának minden lakója egy érzeményben egye-

sülhessen. — De, mint a' tisztelt gróf olly helyesen mondá, csak ha alkotmányunk' áldása mindenkire² terjesztetik, csak ha jóltevő melege végre elhat a' legkisebbre is, reménylhetjük nemzetiségünk' terjedését; ez pedig csak akkor várható, ha a' nemzet, mint ismét a' gróf helyesen mondja — az értelem köréből kormányoztatik, 's annál inkább, minél kifejlettebb 's tágabb ezen kormányzás köre 180. l. — Nem kell-e hát, ha nemzetiségünk' terjedése alkotmányunk' kiterjesztésétől függ, ez pedig csak akkor szülhet áldó következtetéseket, ha az értelem' köréből kormányoztatik, — fő figyelmet vetni arra, hogy az értelem' országa mentül inkább terjedjen hon-
társaink között; hogy nevelés által napról napra mentül többek támadjanak, kik polgári jogok' gyakorlására alkalmasak legyenek? — 's ha ezt elmúlasztjuk, ha azon feltett szándékkal, hogy haladni akarunk, a' nép neveléséről nem gondoskodunk, ha ez ország' minden rendű lakosait political jogainkban részesítjük, 's nem teszünk semmit, hogy e' nép political jogok' élvezetére nevelés által alkalmatossá válják, — nem fogják-e némi joggal mondhatni elleneink: hogy hazai pyramisunk fordítva rakatott, és ennél fogva nem csak azon magasságot nem fogja elérni soha, melly után annyi hű kebel szomjadoz, hanem még azon kicsit is hegyünkbe döntendi, mi magyar vér szerzette hazánk' színén egy pár év óta emelkedni kezd; nem fogják-e mondhatni, hogy a' még neveletlen népnek jogokat adva, nem a' nép' szabadságát, hanem csak azon hatal-

mat mozdítottuk elő, melyet miveletlen 's political jogokkal ellátott népeknél minden ügyes demagog, ki a' sokaság' nemes gerjedelmeit aljas czéljaira használni tudja, mindig gyakorol; hogy csak azon nagy revolutionarius syllogismuson fogjuk átvezetni nemzetünket, mellynek majorja: a' legnemesb honszeretet 's lelkesedés a' nép' minden osztályaiban, minden önértéknek szabad, csak a' közjóért ajánlott feláldozása a' nép' kiváltságos tagjai között, a' népnél haladó előismerése e' nemes áldozatoknak; minorja: tudatlanságból eredett túlzó vágyak, 's teljesíthetlen kívánságok, mellyekért küzdve a' tudatlan tömeg csak anyagi erejében bizik; 's consequentiája: a' legtökéletesb zavar, millyen a' nagy franczia forradalom alatt létezett. — 'S ha mi, kik a' népnevelési ügyet a' teendők' legelsőbbjének tartjuk, a' tisztelt grófként meggyűződve arról: hogy hazánkra boldogság, nemzetünkre dicsőség csak úgy következhetik, ha hibáink 's hátramaradásunk' okát nem mindig egymásra 's kivált a' kormányra tolva: a' nemzet' valódi erejét inkább abban keressük, hogy minden tagja derekasan betöltsi, 's férfiasan megállja helyét, a' népnevelés' ügyét, ha bár annak tökéletes elrendelése nem tőlünk egyesektől függ, tehetségünk suerint előmozdítók; ha azon bizonyos kötelesség-érzettől lelkesítve nem csak szóval, holt betűkkel, és mások' cselekvéseinek gáncsolásával, de hasznos tettel is nevelni akartuk a' közállomány' egészségét, 's ezért a' nemzeti nevelés mellett felszólaltunk; ha bár mi csekély sikerrel — 's ha

Széchenyi velünk van, ez hihetőkép nem lenne így — előmozdításáért fáradtunk ; valjon olly nagy volna hibánk, olly szörnyű következésű fáradozásunk, hogy belőle hazánk' veszte következhetnék, hogy homlok-egyenest közállományunk' felbomlásának indulnánk?

Keblembe nyúltam, mint azt a' Kelet' Népének tisztelt szerzője 190. l. javaslá, de biztossá tehetem a' nemes grófot, — hogy bár én is egyike azoknak, kik a' fenn említett javaslatokban 's kezdeményekben részt vevének, 's azokat nemzeti ügynek tarták — azon nyugott meggyőződéssel vontam vissza kezemet a' kebelből: hogy sem pezsgő vér, sem a' szív' pillanati felhevülése, sem mert épen kedvem csoszszant valamit a' közjóért cselekedni, 's egy-szersmind kis halhatatlansági repkényt fű-zőgetni halántékim körül, hanem csak, 's egye-dül csak a' fennemlített okok birtak, mind a' fogház-javítási, mind a' nevelési ügynek pártolására; 's bár mennyire érzem is, hogy illy nagy 's fontos ügyek' kiví-vásában személyes befolyásom csak csekély lehet, bár mi fájdalmasan sejdítem, hogy e' nagy következésű kez-demények, főkép ha olly hatalmas szavak, mint a' tisztelt grófé, 's illy elhatározottan ellenők nyilatkoz-nak, csak csekély sikert szülendenek, — míg ezen okok' alaptalanságáról meggyőződve nem leszek, ez ügyek' pártolását mindig kötelességemnek ösmérendem. —

Ennyit a' taticáról: — most nézzük, a' Pesti Hir-lap' modorja ellen felhozott nehézségeket, — nézzük, valjon mi az, mi által e' Hirlapnak modorja olly ve-szélyessé válik.

A' tisztelt Gróf 153. l. így ír: — Egyedül az által, hogy a' képzelet 's gerjedelmek fegyverével dolgozik és nem hideg számokkal; vagy is mint a' közéletben a' bevett szójárás szerint mondani szokták, a' szívhez szól, a' helyett hogy az észhez szólna, az által, mert — 169. l. — az érzelem 's nem az értelem köréből emeli roppant hatású szövegét, és eképp az országlásnak vagy az abbai beavatkozásnak, nem azon rendszerét követi, melly a' legegyszerűbb helyzetben is az egyedüli üdvös, és annál elkerülhetlenebb feletteszövevényes környülményeinkben; de a' helyett egyenesen francia modor szerint munkás, melly modor az érzelem' köréből működik, és nem más mint az, melly után indultak Mirabeutól kezdve Camille Desmoulins, Danton, St. Just, Marat, Robespierre egész a' mai propaganda hőseiig, szivandalgó Lamenaisval, Pére Enfantinnal 's a' t.

Mielőtt ezen ellenvetésről, mennyire a' Pesti Hirlapnak szerkesztését illeti, különösen szólnék: legyen szabad némellyeket a' legnagyobb általánosságban megjegyezmem. —

Ha azon hibák' 's tévedések' hosszú során végig tekintünk, mellyek az utolsó időben a' tudományok' mezején elkövetettek — meggyőződhetünk, hogy mind e' hibák' 's tévedéseknek nagyobb része azon természet elleni elválasztásokból származott, mellyek ko-

runkban a' tudományok' mezején történtek; — így a' jog 's erkölcstudomány' tökéletes elkülönözése, így a' politica 's moral' egymás ellen tétele, sok 's bizonyára felette szomorú tévedéseknek szolgált alapúl; így az értelem' 's érzelem' tökéletes elválasztása kétségen kívül nem szül jó következtetéseket. — Az, mi az emberben érez 's ért, egy egész, mellynek egyes részeit testi tagjaiként elválasztani nem lehet a' nélkül hogy az egésznek lényét semmisítenők, 's az ember' helyébe, kinek tetteit magyarázni vagy irányozni akartuk, olly lényt alkotnánk képzetünkben, melly csak az értelem vagy csak az érzemény után indulva, talán könnyebben érthető, több logicával magyarázható lény lehet, de bizonyára nem ember. — Minden emberi cselekedetek között nincs egy, mellyben az észnek 's szívnek nem volna része egyszermind, — 's ha bár első tekintetre némelly esetekben csak a' szív' gerjedelme, másokban csak a' megfontoló észnek határozata mutatkozik is tisztábban, — több figyelemmel látni fogjuk: hogy senki sem, — kivéve a' szenvedély' beteges állapotát — cselekedhetik a' nélkül, hogy mind esze, mind szíve tetteiben részt ne venne; a' nélkül, hogy például, ha szíve felette nagy érzékenysége által valamihez vezettetik — az ész' hibás felfogása, — vagy ha ellenben eszét követve olly valamit tenne, mit szívtelennek mondunk — megromlott érzeményci ne lennének tetteinek alapokai.

Teljes meggyőződéseim szerint a' szív és észnek egymástól elválasztása nem vezethet nagy resultatumokhoz, 's ezen elválasztáson alapuló okoskodások örökké azok-

hoz tartozandának, melyekben meggyőződéshez már csak azért sem juthatni, mert az alap olly valami, miről mindenki más fogalmakat képez magának; mert — mint az előttünk fekvő munkából is kiviláglik, hol például a' keresztény vallás az ész' vallásának neveztetik — mindig lesznek, kik azt mit ezeren a' szívnek tulajdonitanak, az ész' eredményeinek nevezendik, és viszont a' szívnek tulajdonítandják azt, mit mások ész' hiányának neveznének.

De miután a' tisztelt Gróf ez ész és szív közti elkülönzésnek annyi fontosságot tulajdonít, hogy Anglia' 's az amerikai szövetség' felvirágzását, Német- 's Franciaország' iránylagos hátramaradását egyedülabból következteti: mert az előbbieket csak az ész', az utóbbiak csak a' szív' sugallatit követék; miután nézete szerint a' Pestí Hirlap' főhibája csak azon tévedés, melly őt az ész' ösvényeiről a' szív' 's érzelmek' terrenumára vezette; valjon, — észt és szívet, mint a' tisztelt Gróf maga (153. l.) teszi, a' bevett szójárás szerint véve fel, — a' történetek, e' nemzeti tapasztalásoknak nagy gyűjteménye igazolják-e a' tisztelt szerzőnek nézeteit? valjon, — nem egyes népeket 's pillanatokat, de az emberi nem' történeteinek egészét véve fontolásunk' tárgyául, — az világlik-e ki általánosan: hogy csak azon országok, melyek kizárólag az ész' ösvényein haladva a' szív' gerjedelmeit soha sem követik, virágoztak? mind azon nagyban 's dicsőben, mit nemünk' multjában bámulunk, a' szívnek nem volna része? mind azon szomorú tévedések 's kínok között, melyeken eldődeink átmentek, nem volna egy, mellyet az

érzelmetmegvető hideg számolás okozott? — Én másképp vélekedem; 's talán a' történetek' nagy könyve, mellyre hivatkozom, igazolni fogja nézetemet. — Valjon, csak a' hideg ész vala az, mi Görögországot Marathon' és Salamin' nagy csatáiban megtartá, 's e' maroknyi népet Ásia' száz ezerei ellen győzni tanítá? valjon nyugott megfontolás, mindent előre látó tactica szabadítá-e meg Rómát zsarnokától? valjon ez építé-e közállományát, ez lelkesíté-e bajnokit a' százados csatára, mellynek diadali bére a' világ vala? — 'S ha a' régi világot elhagyva, mostani történeteink' küszöbére lépünk, 's vallásunknak — melly egész civilisatiókn' talpköve — kezdetét tekintjük: valjon-megengedve hogy a' keresztény vallás nem a' szív, de az ész' vallása — mit a' Kelet' Népének szerzője előtt talán még senki sem mondott — mondhatni-e hogy a' szívnek e' vallás' terjesztésében nem vala része? 's azok, kik az Úr' szavára, elhagyva mindent, nagy mesteröket követték; kik körülfogva gúny, megvetés, üldözés, 's kínos haláltól nem ingadoztak hitökben, 's bátran felszólva mindig 's mindenütt, hóhér pallos alatt, 's égő máglyák' lángjai felett lelkeknek meggyőződését hirdették, azon százak 's ezerek, kinek szavára a' szolgaság' lánczai szét törtek, kiknek vére újjá születésünk' piros hajnala vala a' sötét föld felett, csak a' hideg ész' emberei valónak? csak számolás, 's ész vezeté fél Európát a' keresztességek alatt üdvözítőnk' sírkövéhez? az Islám' dicsőségét csak ész víta ki, csak ész adott erőt mind azon egyedeknek 's nemzeteknek, kik a' spanyoloktól le Görögorszáig szabadságokat kivívák? — Töröljük ki történe-

teink' könyvéből mind azt, mit a' szív' magas lelkesedése tett, 's valjon mi marad annyi véres lapjain más, mint nyomorúságunk, más mint szolgaság és szégyen!

De a' tisztelt Gróf, állításának bebizonyítására, egyes példákra hivatkozik; lépünk az általa választott térre. Nézeteszerint Anglia' 's Amerika' felsőbbségének, Francia-'s Németország' aránylag alacsony állásánakoka, sem az éghajlat, sem a' földleirási fekvés, mert ezek csak alá rendelt feltételek, sem a' népek' különös jelleme, minthogy ez is más rovatra való, sem valami véletlen, sem semmi más; de szorosan 's kirekesztőleg csak az: hogy mind a' francia, mind a' német faj országlási tekintetben jobbadán az érzelem 's képzelet körében forog, az angol viszont többnyire az értelemnek, és szoros számoknak határai között (185. l.). Noha én, ha mind ezek sőt még a' népek jelleme sem gyakorolhat befolyást állásokra, nem igen látom által, milly oknak tulajdonítsam azon hajlamot, melly az angol nemzetet az értelem', a' francziát 's németet a' képzelet' 's érzemény' ösvényeire vezeti; noha én épen ellenkezőleg azt hiszem, hogy a' felhozott okok között nincsen egy, melly e' nemzetek' életére nem gyakorolna közvetlen 's pedig igen nagy befolyást, — nem akarok 's nem fogok a' tisztelt szerző' állításának egyes részeiről vitatkozni, minthogy, az én csekély nézetem szerint legalább, az egész magában nem áll. —

Távol legyen tőlem, hogy Anglia', vagy az amerikai

szövetség' kormányférfiainak magas észbeli tehetségein kételkedjem, 's el ne ősmerjem, miképen e' két országnak ügyei főkép azért gyarapodnak, mert elrendezésökben tudós előrelátás, 's magas értelem uralkodik; — de valjon Franciaországnak ministeri tárczákat vadászó nagy parlamentarai capacitásai csak érzelmek által vezéreltetnek? valjon e' hatalom után vágyódó csoport, mellynek talán minden szemére hányatott már, csak fellelte gyengéd érzemények és szenvedélyes állhatatosság nem, csak szívét követi tetteiben? 's a' fennséges német szövetség Frankfurtban csak érzelegve, megghatás' könnyei közt rendezi el dolgait? — 'S ha ezt mondani nem lehet, ha minden kormány kötelessége szerint országos viszonyainak elrendezésében csak az észnek tanácsait követi, Franciaországban mint Angliában, a' Németmint az amerikai szövetségben, — abból hogy Franciaország' ügyei például roszabbul állnak mint Angliáé, nem következnek más, mint hogy Franciaország' országos dolgai kevesebb előrelátással 's észszel kormányoztatnak; — a' szívnek, az én csekély belátásom szerint, itt semmi dolga sincsen. — Ennyit a' külviszonyokra nézve; — ha ellenben a' nemzetek' belső életét tekintjük, valjon ki merné tagadni, hogy Angliában 's az amerikai szövetségben az érzeménynek hatalma legalább épen olly nagy, mint Német-, 's bizonyára százszor nagyobb mint Franciaországban? — Az angol nemzetnek elsőbbsége napjainkban tagadhatatlan; de nézetem szerint épen erkölcsi tulajdonai azok, mellyeknek elsőbbségét köszönheti; vedd el vallásosságát, vedd el a' családi

viszonyok' szentségét, 's azon hatalmas keresztény szeretetet, mely — bár mit híreszteljen is a' tudatlan külföld — sehol több szegényt nem ápol, több könyeket le nem töröl, mint Angliában, — egy szóval azt, mi az érzemény' világához tartozik; vedd el nemzeti jellemét, mely állhatatosság, 's azon pietást mellyel eldődei' szokásaihoz ragaszkodik, 's valjon elhíresztelt alkotmánya meg fogja-e teremni gyümölcseit? valjon minden országlási, bölcsesség, minden ész 's értelem fogja-e a' száz ezer éhenhalókat nyugalomra, vagy az ország' gazdagait adakozásra inteni? E' tekintetben Franciaország kérdésen kívül sokkal kevesebbet követi az érzemény' tanácsait; ott kevesebb az adakozás, kevesebb a' jótékony keresztény szeretet, 's valjon boldogabb-e ezáltal? —

Teljes meggyőződéseim szerint, soha a' hideg ész maga nagyra, soha boldogságra nem fog vezetni nemzeteket; mint az egyesnél, úgy népek' életében szív kell, hogy valóban dicséretre méltót tehessenek. — Carthagó, a' régiség' leghatalmasabb 's legszívtelenebbül kormányzott városa eldőlt; Olaszhon' középkori statusai, hol machiavellek kormányoztak, a' hatalmas Velence minden számolásai 's okossága mellett, porba dőltek; a' francia republica Marat, Danton's Robespierrejeivel — kiket én nem a' szív' de az ész' embereinek tartok, mert érzemény nem vala, melly őket republicai bálványoknak hozott áldozataikban visszatartóztathatná — hová lett? — 'S valjon bízhatunk-e még az ész' hideg számolásaiban? 's nem kell-e inkább megvallanunk, hogy csak erkölcsi érzet, csak azon keresztényi szeretet, melly milliókat

egy nagy családdá fűz, tarthat 's emelhet országokat; 's ha Európában körültekinve, a' proletáriusok' millióit látjuk, kiket (hála az égnek, hazánk még ment e' veszélytől) számoló önösség kétségbeesésig kinoz naponként; ha látjuk e' magas ész 's fenséges értelem által kormányzott országokban miként nő évről évre a' szegénység, mennyi szenvedéseket rejt mind e' külső fény, mennyi mondhatatlan kinokat takar Anglia' felséges bibora, — ki ne gyűződne meg: hogy, ha civilizációnkat veszélyek fenyegetik, nem tulzó érzékenység, hanem inkább a' kétszer kettőnek túl vitt bálványzása okozandja-e veszélyeket; 's hogy nem az ész, hanem csak azon felebaráti szeretet, melyre vallásunk tanít, csak azon nem számoló, de törpe önösségen túl emelt érzelem, mely vallásunk' alapja, 's idegen szenvedések előtt magunkról megtanít felejtkezni, menthetik meg a' világot. — Még egyszer mondom, soha országló önkára nélkül céljainak választásában az érzeléket nem hagyhatja tekintet nélkül; 's a' nagy császár, kire a' tisztelt Gróf a' szivtelen észnek panegyrisában hivatkozik, talán legszebben bizonyítja, mi elégtelen a' legmagasb értelem, ha emberi érzet, ha az, mit szivnek nevezünk, nem kormányozza tetteit. De valjon ha ezt megengedjük is, 's a' nemzet' irányának kijelelésében csak az ész magát követnők; ha megengednők is, hogy a' célok' választásában, csak az ész határozhat: valjon azok, kik a' sokaságot ez irány' követésére buzdítják, kiknek hivatása a' választott cél felé vezetni hontársaikat, nem szólhatnak nemesebb érzelmeikhez? valjon ha e' cél ollyas,

mellynek elérésére egyesektől áldozatok kívántatnak, melly felé haladva némelly egyedek „mosolygó megelégedéstől ’s gyönyör alakú szerencsétől környékezve nem lehetnek a’ nélkül hogy magokon kárt tennének; hol azon jutalmazó érzés, mi szerint a’ hazával együtt magok állását is emelték(133. l.) nem vár reájok; valjon nem volna szabad az önérdék ellen, a’ szív’ igazságszeretetéhez appellálni? valjon ha ezt nem tehetjük, reménylhetünk-e sikert szavainknak? reménylheti-e ezt leginkább a’ sajtó? Vagy korunkban annyi nagy ’s dicső nem e’ fegyverekkel vívatott-e ki? Anglia anyagi érdekből ’s nem magas lelkesedéstől vezérelve szabadította-e fel szolgálát? O’Connel hideg okosság’, ’s nem az érzemény’ lángoló szavaival vívá-e ki honának jogait? ’s maga Gróf Széchenyi István, kinek nevét minden hazai üdvös javításnak szónokai között találjuk, ki e’ nemzetet téli álmából felveré, ki felszólalt annyi visszaélés ellen, ki szembe szállt annyi előítéletekkel, ki sujtott jobbra és sujtott balra kímélet ’s irgalom nélkül, valjon nem szól-e soha az érzelmekhez? — nem szól-e most épen, hideg ész’ és számolás’ követésére felszólító munkájában? ’S ha a’ Pesti Hírlap’ szerkesztője ennyi példa után, a’ külföld’ ’s honunk’ tapasztalásait követve hasonlólag az érzeményekhez fordúlt; ha szenvedéseket látva, — azon meggyőződésben, hogy ember nem lehet, bár mi fenséges volna is a’ pálya, mellyre Isten által állíttatott, kinek egyes embertársainak szenvedéseit enyhíteni, ha hatalmában áll, nem volna kötelessége, — való miseri-

cordianus fraterként egyes sebek' kötözésével bajlódott; ha e' politicai viták és küszködések' korában száraz értekezések helyett néha irgalomra inté olvasóit, ha néha a' hideg számoló észről a' szívhez fordula, mert érezé, hogy bármi tökéletesen rendeztessenek is el országos viszonyaink, bármi igazságos törvényeket alkosszon nemzetünk, soha törvényhozás nem lesz, melly senkit sem sértene, ha csak a' szív nem kötözi be néha a' sebeket, mellyeket a' legigazságosabb törvény egyeseken ejtett, — valjon, kérdem: vehetjük-e rossz néven neki? valjon mondhatjuk-e, hogy mert a' szívhez szólt, csak mert az érzelmekre hivatkozott, hazáját veszélybe hozá? —

Csak ki céljainak elérésére a' tömeg' gonosz hajlaminak hízolg, csak ki nem az érzelemhez, de vétkes szenvedélyeihez szól: az veszélyes valóban; az érdemli, hogy bár mi legyen cselekvésének indító oka, — hi-ba vagy rossz szándék, minden igaz hazafi egy emberként felálljon ellene. A' szenvedelmek' hatalma, bár mi nemes legyen a' cél, mellyre felköltettek, országdolgokban mindig veszélyes; 's ritka, felette ritka eseteken kívül, egyik fő kötelessége minden pártnak, nem folyamodni segédökhöz. Ha tehát a' Pesti Hirlap nem szívhez, de vétkes szenvedelmekhez szólt, ha visszaélve állásával, a' tömeg' gonosz hajlaminak hízolgett, ha helyzetünknek hibás felfogásából, vagy hogy népszerűségét megtarthassa, vak buzgalom', és alávaló vágyak' indulatos organumának alázza magát, — akkor minden, mit a' Kelet' Népeinek tisztelt szerzője felőle mond, tökéletes igaz; akkor a' szerző jóltevé, hogy a' hirlap' olly jeles tehet-

ségű szerkesztőjét eddigi modorjának megváltoztatására inté, 's ha szavai sikertelenek volnának, előre kijelélé azon veszélyeket a hazának, melyek e minden szenvedelmek' felingerlésére írt lapból reá okvetlenül következni fognak; — ha ellenben ez a' dolog' nyúgott vizsgálatából ki nem tűnik, akkor minden kétségen kívül a' tisztelt Grófnak állításai nem állhatnak; — e' körül forog az egész kérdés, 's csak ennek megfelelésétől függhet ítéletünk. —

A' tisztelt Gróf érzé ezt, 's miután általjánosan az ész- és szivről szólva nézeteit a' Pesti Hírlapra alkalmazza, egyenesen e' térre vezeti a' discussiót. — Nézetei szerint a' Pesti Hírlap, egy minden érdeket éllel egymás ellenállító, a' kicsinyeket a' nagyok ellen, a' szegényeket a' gazdagok ellen felingerlő, felusztító (99. l.) lapnál nem egyéb, — célja, hogy minél gyűlöletesebbé tegye a' fő rendeket a' nemesi rend, 's megint az egész kiváltságos rendet a' nagytömegelőtt. 105. l. — minden birtoknak, minden felsőbbségnek gyanúba hozása, gyűlöletessé tételé 220. l. — minden municipiumot lehető legnagyobbban depopularisálni 247. l. — 's ezért a' Pesti Hírlap „nem mirigyeiből kitisztítani, de meggyilkolni fogja a' hazát, nem dicső jövőbe vezérli, de okvetlen sirba dönti a' magyart.“ 169. l.

Hogy a' tisztelt Gróf a' Pesti Hírlapot illy színben látva nyilván fellepött, hogy ő, kinek neve haladásunkkal

elválaszthatlanul összekötött, ily veszélyek ellenében — 's fenyegethetné-e haladásunk' ügyét nagyobb veszély, mintha a' Grófnak nézete a' Hirlap által igazoltatnék? — nem hallgatott: azon nem bámúlhat senki; valamint nem is kételkedhetünk, hogy őt az olly magasan állót, ki hiúság által bizonyára mások' érdemeinek lealacsonyítására nem birathatott, csak tiszta meggyőződés viheté e' nézetek' kimondására; — de lássuk, valjon nem csalódott-e nézeteiben? valjon azon okok, mellyeket bébizonyítására felhoz, igazolják-e véleményét?

Mind azon vádak, mellyek a' Pesti Hirlap ellen, részint a' fenemlített, részint a' tisztelt Gróf' munkájának más, hasonló hangulatú helyeiben felhozatnak, a' következő négy pontra oszlanak: —

1. A' szegényeket a' gazdagok, a' birtoktalanokat a' birtokosok ellen való felfingerlés.

2. Minden felsőbbbségnek gyanúba hozása 's gyűlöletessé tétele. —

3. Gyűlöletessé tétele a' fő rendeknek a' nemesi rend, — 's minden kiváltságos rendnek a' nép előtt.

4. Minden municipiumnak a' lehető legnagyobb depopularisátója.

Mint az angol tengeri hadsereg minden kötelein a' vékony veres fonál, úgy a' Pesti Hirlap' vezér czikkein rejtve bár, mindig e' gondolatok vonódnak át, mellyekből mindenikét, ha bár szerzőjét nem tudnók is, azonnal megösmérhetjük; mint Bellini' minden műveiben az egy bájló hanggondolat, mint Byron' költeményeiből az egy keserű érzemény, úgy e' lap' minden vezérczikkeiben ez

egy alapeszme tűnik ki; minden szerzőnek megvan phisognomiája: mint királyok pénzekre arczképöket, úgy minden kitünőbb író gondolataira, mielőtt a' nép között kiosztaná, rányomja individualitásának bélyegét, 's az mellyet a' Hirlap' szerkesztőjének minden munkájában látunk, nem más mint e' kedvencz eszméknek majd rejtve, majd nyilván kilépő ismétlése.— Így gondolkozik a' tisztelt Gróf. —

Nagy, nehéz vádak ezek. Ki a' birtoktalant, a' birtokos ellen felusztija, ki a' nemzet' egyes osztályai között gyűlölséget gerjeszt, ki minden felsőbbséget gyanússá tesz, 's honunk' palladiumát, municipalis rendszerünket depopularizálni iparkodik: az hazánk' ellensége, az nem érdemli hogy magyarnak neveztessek, — Nemzeti kifejlődésünknek első feltétele nyugalom; ha e' nemzet' szegényebb osztályai a' helyett, hogy idegen birtok után vágyodnának, nem inkább munkában keresik jobb létöket, ha a' nemzet' külön rendű polgárai között egyesség nincsen, ha a' felsőbbségek bizodalom helyett csak gyűlöltre számolhatnak, 's polgáraink nem érzik, hogy municipalis szabadságunk nemzeti függetlenségünknek legerősb talpköve: — akkor ne álmodjék senki boldogab jövőről, 's jaj annak, ki e' nemzetet illy állapotra juttatta! — De épen mert e' vádak olly nehezek, mert az, kinek tettei e' vádatokat igazolják, csak gyűlöletet érdemel, — nagyoknak 's fontosoknak kell lenni azon okoknak is, mellyek bebizonyításokra felhozatnak. Az, kinek a' természet illy gonosz tettek' elkövetésére erőt adott, jó szándékával nem mentheti magát — ugyan ki hinné, hogy

kinek észbeli tehetségei egy nemzetre ennyi hatással lehetnek, az szavainak következését által nem látná? — de annyiival szükségesebb, hogy csak nyugott megfontolás után, hogy elmellőzve minden szenvedélyt 's előítéletet, ne egyes szavakból, hanem csak egész működésének összevegéből mondjuk ki ítéletünket polgártársunk felett. —

Figyelemmel olvastam végig a' tisztelt Grófnak munkáját, ismét 's ismét visszatérve azon helyekre, hol az említett vádokról szól; megfontoltam minden okait, szorgalommal követtem gondolatainak fonalát: de megvalom őszintén, bár mennyi szépet, 's jót találtam munkájában, bár mennyire meggyőződtem szándékának tisztaságáról, bár mennyire lelkesültem meleg szavainál, melyek általa csak az észhez intézve, szívemet dobogni késztek, semmit mi e' nehéz vádak' bebizonyítására szolgálhatna, előadásában nem találtam, 's azon édes meggyőződéssel tettem le könyvemet, hogy nemes hontársam ez egyszer csalódott, miről — ősmérem nemes jellemét — ha nem szavaim, de később önbelátása által meggyőződik, senki inkább örülni nem fog, mint ő maga. —

Felteszem mindennek előtt, hogy a' Kelet' Népektisztelt szerzője, állításainak bebizonyítására a' Pesti Hírlap' vezérczikkéi közül minden kétségen kívül azokat választá, mellyek e' célra legalkalmasabbak valának, 's így miután általa, a' 12. 14. 18. 27. és 32-ik czikkből merítettnek okai, a' többiek csak mellékesen említettvén, leginkább ezekre fogom fordítani figyelmemet. —

Az első vád, melyet a' tisztelt Gróf a' Pesti Hírlap ellen felhoz — a' birtoktalanoknak a' birtokosok, a' szegényeknek a' gazdagok ellen való felfingerlése. Mind azon szemrehányások között, melyeket mióta nemünk országos dolgok' elrendezésével foglalatoskodik, pártok egymás ellen felhoztak, nincs egy, melyet minden korban 's nemzetnél olly változatlanul feltalálnánk, mint ama' minden haladás ellen felhozatni szokott: a' birtok' szentségének sértése. — A' Gracchusok a' romai nép' közbirtokát (ager publicus) melly visszaélés által, nem mint birtok, de csak haszonbérben néhány előkelő család' kezeibe jött, e' régi haszonbérlektől elvétetni, 's a' szegények között elosztatni kívánják: úgy mindazáltal, hogy nem csak minden a' haszonbérlek alatt történt javítás az aerariumból kipótoltassék, hanem minden illy haszonbérlelő magának 500, minden fiának 250 jugerumot megtartsion, a' szegények pedig családonként csak 10 jugerumot kapjanak; 's im, noha nem birtokról hanem csak haszonbérrelről, noha sehol birtok-egyenlőségről szó nem vala, a' Gracchusok agrarius törvényeik miatt két ezred után, mint a' szent birtok' megtámadói, mint szörnyeteg nivellátorok hirdettetnek mindenfélről, és az iskola-gyermekek borzadva tanulja neveiket; 's hány nagy név nem homályosítottott hasonló, 's ép illy alaptalan vádak által!

A' ki a' dézsmának más czélirányosb adó által történendő kipótlásáról, az angol rotten boroughok megszüntetéséről, a' rabszolgaság' vagy csak az angol cornlaw' eltörléséről szól, a' szent birtok' ellenségének hirdettetik,

's nincs eszköz, melly illy szörnyeteg' kiirtására nem használtatnék, vagy az emberi társaság' illy veszélyes megtámadója ellen, aljasnak vagy embertelennek tartatnék. 'S mi csoda? az élet után nincs semmi, mihez az emberek' többsége inkább ragaszkodnék, mint birtokához; — miután tehát törvény alig van, melly egyes polgároknak anyagi jólétére befolyással, 's így birtokjogokkal közvetlen vagy közvetve összeköttetésben nem volna: természetes, hogy valahányszor törvények' változása forog kérdésben, azok kik általok ha bár csak kis mértékben is pártoltattak, azonnal feljajdúlnak, 's midőn veszni látják kényelmeik' azon részét, mellyet számtalanok' kárával élvezének, azonnala' birtok' szentségének sértéséről kiabálnak. — Ez, mondom, természetes, 's valamint eddig történt, úgy történni fog ezentúl minden újításnál; 's a' tisztelt Gróf talán visszaemlékezik azon időre, hol nemes törekvései ellen hasonlóképp azon vád emeltetett, hogy általok a' birtok' szentsége sértetik. —

De kérde: bár hol 's mikor emeltetett e' vád olly férfiak ellen, kik a' haladás' zászlói alatt küzdenek, valjon történt-e ez valaha gyengébb alapon, mint mellyre ez itt állittatik? — A' Pesti Hirlap elámitva egyik levelezőtől, azon álhírt terjeszti, hogy néhai Bay József táblabíró tetszholtan temettetett el; 's e' részben — noha egyáltalában nem osztozhatom a' tisztelt Grófnak azon nézetében, hogy az elevenen temettetés olly ritka eset volna, melly húsz évben alig egyszer történik — legfeljebb azzal védelmezhetem a' Pesti Hirlap' szerkesztőségét, miszerint léte rövidebb vala, mint hogy levelezőit tökéletesen ös-

mérhette volna. — Alkalmat véve ezen esettől, a' szerkeztő halottasházak' felállítását javasolja, 's minekelőtte ezekről szólna, orvosi politíának' elhanyagolt állapotját említi. — Felhossa, hogy e' politíának hiánya a' gyermek-gyilkolást idézi elő; felhossa, hogy fővárasunkban földalatti pinczelyukak vannak, hová hó és esővíz befoly, 's mellyeknek nedves gőzében két, három család minden leheléssel mérget szí; rosztván hogy illy pinczelyukak, mellyekben vízár száz meg száz bizonyos martalékot találna, még azon házakban is, mik utolsó szomorú tapasztalásunk után emelkedtek, engedtetek építtetni. Ez az egésznek veleje. — A' gyermek-gyilkolásról szólva a' szerkeztő azon anyátlan gyermekekre emlékezik, kik — mert nálunk e' gyermekek' nevelésére rendelt közintézetek nincsenek — mit a' tisztelt Gróf munkájának 196. lapján fájdalommal említ, évnegyedenként 4. forinttal jutalmazott dajkák' gondviselésére bizatnak, 's ha itt elhanyagolás által el nem vesznek — mi a' szerkeztő szerint 100-ból 80—90-nel történik, végre talán az utcán fagynak meg. — A' földalatti pinczelyukakról szólva szívteleneknek nevezi azongazdákat, kik illy lakásért 2—3 forint hetenkénti házbért kívánnak lakóiktól; ez az, mire a' tisztelt Gróf vádját építi. — Nézete szerint mind ez nem szülhet a' legszomorúabb következtéseknél egyebet; ha a' szegény hallja „hogy 100 illy szerencsétlen gyermek között 80—90 elhal, a' megmentett 10 pedig az utcán fagy meg; nem természetes-e — így kérdi — hogy lelkében olly antipathia, de nem, olly gyűlölet 's

megvetés fejlődik ki minden vagyonos iránt, mi szerint aztán nem kell egyéb mint egy kis alkalom, és egy kis vezér, és kész kivágni szemét akárkinek, de még legnagyobb jóltevőjének is, kire vezérei uszítják. 255. l. ha azon szerencsétlenek, kik a' külváros' pinczelyukai-ban laknak, a' Pesti Hirlapban olvassák, hogy gazdáik szívteleneknek neveztetnek; nem fogja-e ez nevelni a' népnek minden kész vagyponra úgy is napról napra nevedő étvágyát, és így jót tágitani azon irigy szemüvegen, mellyen keresztül a' szegényebb mindig szívtelen harpaxot lát a' birtokosban? (259. l.)

De valjon ha ez áll, ha egy pár statistikai adatnak összeállítása már feluszítja a' birtoktalant minden birtokos ellen; ha az, ki néhány külvárosi házi gazdát szívtelennek nevezett, már a' népnek minden kész vagyponra naponként nevedő étvágyát nevelé, — hol vannak azon határok, mellyek között a' sajtó veszély nélkül működ-betik? ha már némelly bajoknak pusztá említése — feltéve hogy azok igazak, mit a' tisztelt Gróf kétségbe nem vesz, — ha a' házi gazdákról egyetlen egyszer használt epithetum, azon forradalmi állapothoz vezetheti a' magyart, mellyet mindig lelkesülés kezd, őrjöngés kísér, 's megbánás követ, ha e' nemzet' szegényebb osztályainak állapotja olly irtózatoss, vagy lelkülete annyira megromlott, hogy minden szó, melly által ezen állapotja iránt felvilágosittatik, vagy boldogabb hontársai könyörületességre intetnek, csak kétségbeesés' vagy.

azon rég forrott gyűlöletnek kltöréséhez vezetnek, melyet állítólag szívökben régóta éreznek: vajon ki az, ki ha szóval vagy írásban köztárgyak iránt felszólal, nem vádoltathatnék arról, hogy szavai a' népet felingerlendik? hogy legtisztább szándékból eredett törekvései által a' hazát végveszélybe dönteni nem fogja, hogy nem fogja ketté vágni azon vékony fonalat, mellyen nemzetünk' jövője még függ? — Ha ez áll, akkor Isten veled szólás-szabadság, Isten veled szabad sajtónak reménye örökön örökre; ha egy vigyázatlan szó, egy rosszúl választott epithetum a' magyart sirba dönti, a' jó polgárnak ezen-től csak egy kötelessége marad, 's az: hallgatás. 'S vajon maga ez fogja-e biztosítani nemzetünket? vajon, ha mindnyájan kik eddig a' nép — hogy is mondjam, hogy mindent lángba ne borítsak, — nem egészen eldoradói helyzetének javítása körül fáradtak, elnémulnak is: nem fog-e téli napokban minden az útca szegletén didergő gyermek, nem fog-e minden, utcáinkon rongyosan kolduló asszony, nem maga azon külvárosi gazda, ki pinczelyukáért 2—3 forintnyi hetibérét — mi köztünk legyen mondva talán még is egy kissé drága — beszedi, több elkeseredést szülni a' szegényekben, mint a' Pesti Hirlap' bár milly érzelgően írt vezérczikkerei? 's nem fog-e így — bár mi szigorúan töröltessék is könyvvizsgálatunk által a' Pesti Hirlapban minden, mi illetén gyűlanyagot rejt magában, — a' tisztelt Gróf által előre látott veszély fejünk felett lebegni mind addig, míg az irgalom' censurája utcáinkról az utolsó fázó gyermeket, pinczelyukainkból az utolsó szerencsétlen családot a' nép' szemei elől el nem

törölte, azaz: olly állapotba nem helyhezé, mellynek látása senkiben elkeseredést ne szülhessen? —

Nem tulságot mondok itt; ha azok, miket a' tisztelt Gróf a' Pesti Hirlap ellen felhoz, állanak; ha a' 18-ik vezérczikk csak ugyan felusztja a' szegényt a' gazdag, a' birtoktalant a' birtokos ellen: akkor véleményem szerint minden szólásszabadság, minden szabadabb elvű könyvvizsgálat való nemzeti calamitás; akkor, mint Romában, úgy nálunk a' haza' legjobb polgárai ne vágyódjának más, mint a' censored hivatal után. — 'S valjon a' tisztelt Gróf által felhozott második vezérczikk, mellyel fenemlített vádját bebizonyítani igyekszik, 's mellyet mint felette jóízűt őnmaga választott magának, nem épen olly elégtelen-e nézeteinek bebizonyítására? A' szerkeztő e' vezérczikjében, mint a' 18-dikban tevő, fájdalom, álhírré alapítja okoskodásait; 's távol legyen tőlem, hogy őt e' részben védelmezni akarnám; ez álhírnek terjesztése hiba minden kétségen kívül, 's pedig annyival nagyobb, mennyivel fontosabb tárgy körül történt, 's mennyivel könnyebb vala a' szerkesztőnek, helyben lévén, tökéletes bizonyosságot szerezni magának e' tárgy iránt. 'S ezt a' szerkeztő maga sem fogja tagadni; — de valjon, minden szenvedély nélkül szólva e' tárgyhöz — e' vezérczikket első sorától az utolsóig átolvasván, következtethetjük-e, hogy általa a' a' birtoktalan a' birtokos ellen felingerelítetik? — Pest városában sok nyomor találtatik; a' tisztelt Gróf is elősmeri ezt, 's a' statusférfit tapintatával előadja néhány okait, — nyomor melly eddig orvosolva nincs, 's mellynek orvoslása jelen viszonyainkban

sem egyesek', sem a' helybeli törvényhatóságoknak hatalmában nem áll; a' Pesti Hírlap' szerkeztője fájdalommal érzi ezt, 's lelkes szavakkal könyörületességre 's irgalomra inti olvasóit; nem jótékonyság — így szól ő — hanem lélekisméret elaltatása, azt gondolni: hogy a' tiz garassal mellyel az asszonyegyesületi tánczvigalomkor egy sorsjegyet váltottunk; az egy forinttal mellyel az új évi köszöntgetés alkalmatlanságát nyakunkról leráztuk: már betöltöttük isten törvényét, melly felebarátunkat szeretni parancsolja mint minmagunkat“ de e' szavakból ki fogja következtetni, hogy a' Pesti Hírlap' nézete szerint: csak az oka, hogy nálunk annyi a' szegény, mert a' gazdagabbak szűkkeblűek; vagy hogy, mert a' szerkeztő néhány egyedekről felteszi, hogy emberszeretetre nézve nem épen evangeliumunk' hív követői, azért minden gazdagabbat való harpax képében kíván a' nép elébe állítani; 's mert a' farsangi örömeket — miben vele tökéletesen egyetértek — nem épen civilisatiónk' legszebb kinövésének tartja, 's a' tánczvigalmak' hőseinek 's heroináinak azon tanácsot adja, hogy mit egy bálra költenek, azt inkább szegény embertásaik' felsegélésére szenteljék, — azért mind azokat, kik tánczvigalmakban részt vesznek, a' közgyűlölet' tárgyává akarta tenni? Kérdem: ha e' vezércikk illy nehéz vádnak alapja lehet, mit mondjunk akkor azon hitszónokokról, kik nyilván, magas szónoki székökről — mellyen tekintetők a' nép előtt bizonyosan na-

gyobb, mint bármely hírlapé — könyörületességre intik azokat, kiket a' sors vagyonnal álda meg; ha hivatkozva üdvözítők' isteni szavára, emlékeztetik a' gazdagot: hogy birtokának egyetlen való becse az, ha általa embertársain segített, hogy kincse csak akkor kamatozik üdvére, ha irigy önösséggel el nem ása vagyonát, 's a' végzetnek látszó igazságtalanságát — mely reá annyi áldást árasztja — későbbi jótettek által igazolá; mit mondjunk magáról szent írásunkról, hol írva áll: könynyebben megy át a' tevé egy tűszemen, mint a' gazdag a' mennyeknek országába, 's hol minden szó az elsőtől az utolsóig egy nagy oktatás, mely irgalomra int. —

A' tisztelt Grófnaknézete szerint alig van ország a' világon, mely annyi bőkezűségnek mutatná jeleit; irgalmas érzelmekben soha sem maradt el a' magyar, 's mikor hibázott, egyedül érzelmeinek felcsordulása által hibázott 280. l. — Én e' részben más véleményben vagyok, 's ha bár egypár nemes nőnek nevét ösmerem, mellynek említésénél fő városainkban minden szegénynek szive fellobog, nem átalom kimondani: hogy hazánkban egyesek' jótekonysága általánosan véve kevesebb szegénynek sorsát enyhíti, mint bár mi más országban, mellyet ösmerek; 's hogy, ha nálunk a' szegények' száma kisebb, az bizonyosan nem tulzó irgalomnak, hanem hazánk' e' részben szerencsés helyzetének tulajdonítható, mely épen mert gyáripár nélkül szűkölködik, a' pauperismus' egyik fő okától ment. — De engedjük meg, hogy e' részben csalódtam, 's hogy noha némely provincialis vára-

sainkban a' szegények' állapotja valóban irtózatos, noha egy népes 's tiszta magyar helyet nevezhetnék, hol az útas félig mezitelen koldús gyermekektől körülvéve alig menekedhetik rimánkodásaiktól, 's néhány szegény, télen, nyakig ganéjba beásva tölti éjszakáit a' nélkül, hogy sorsán annyi ezer lakó közül valaki könyörülne, — hogy noha, mondom, minden országos vásár és búcsú, száz meg száz nyomorékjával kikiről senki sem gondoskodik, talán nézeteimet igazolja, még is a' tisztelt Grófnak nézete szerint, az irgalom' érzete hontársaink' szívében tökéletesen fölébredt; mondom, ha megengedjük ezt, a' Pesti Hirlap' említett cikkének ugyan mik lehetnek rossz következései? — A' gazdagokra nézve: „kik úgy is annyira készek minden engedményre“ a' tisztelt Grófnak nézete szerint „minden efféle túlhajtásnak feltartóztatólag sőt visszalökőleg kell hatnia“ — de kérdem, kinek szívében az irgalom' érzete valóban feltámadott, kit vallása szeretni tanít, 's ki csak egyszer élvezé azon boldogságot, melyel egy jótettnek öntudata keblünket eltölti, vissza fogja-e vonni segéd kezét embertársától, csak mert a' Pesti Hirlap által könyörületességre intetett? szeretetlenné fog-e válni, csak mert a' szerkeztő azokhoz kik szeretetlenné valának, néhány komoly szót intézett? Vagy talán a' szegények' részéről fenyegetnek veszélyek? talán e' vezércikküket izgatá gazdagabb hontársaik ellen? mert hisz a' Pesti Hirlap' cikkeiből ítélve a' nép szegénységének okát abban fogja keresni, mert nálunk a' gazdagok szűkkeblűek. — Ha ez áll, ha a' Pesti Hirlapnak

működése oda célzott, hogy a' szegény a' gazdagabb ellen felereltessék, hogy a' nép' szenvedéseinek okát csak a' birtokosok' szívtelenségében keresse: akkor mondjunk anathemát a' szerkeztő' fejére, 's ki hazáját szereti, keljen fel egész erővel 's minden tehetségeivel e' köz ellenség ellen! — De nem mutatkozik-e — még a' tisztelt Gróf által idézett cikkelyben is — mind ennek épen ellenkezője? — A' szerkeztő a' szegénységnek okairól szólva ekkép nyilatkozik „Illy jelenetek, mint ez a' 280 halott — rendkívüli eseteket kivéve, nem mulékony okok eredményei. A' baj főoka mélyen rejtezik. Ébredjen a' nemzet annak érzetére, mi a' köz érdek; vegyefel szívverébe a' meggyőződést, hogy minden, mi a' természetesi erő teljes kifejtését gátolja, nyomort és inséget szül, és árt még annak is, kinek érdekét legyezni gondoljuk. 'S ha e' meggyőződésből indulva, a' javak világába szabadságot 's biztosságot hozott be, 's ha nem lesz kénytelen pirulva érezni: miként a' földmivelés, műipar és kereskedelem bilincseinek lerázását időn túl elmúlasztotta, a' munkásságot saját intézkedései által megcsontította, a' dolgozónép osztály nevelését, melly a' nemzeti jóllétnek lényeges föltétele, minden mértéken túl elhanyagolá; igazságszolgáltatását gyorsítani vonakodott; 's a' mi honunkban százados bajok gyökeres orvoslatának föltétele; a' bírhatási rendszer kie

gyenlítéséhez ha hozzá fogni nem mert; ha mind ezt pírulva kénytelen nem lesz érzni, 's a' szegénység ügyét czélszerűn elrendezi, az élelmetlenség fogyni, 's vele nyomor 's inség kevesedni fog.“ 'S valjon ki ezeket olvasá, fogja-e mondhatni, hogy a' Pesti Hirlap' szerkeztője a' nálunk találtató szegénységnek okait kizárólag — vagy legalább nagyobb részben, a' gazdagok' szívtelenségében keresi? vagy hogy csak egyesek' irgalmától várja e' szomorú állapotnak megszűnését? 's nem kell-e inkább megvallania, hogy ezen cikkelyében, a' szegénység' megszüntetésére nézve legalább, a' tőle — a' tisztelt Gróf által 101. lapon megkívánt javítási recipét minden tartalék nélkül előadá? —

De légyen ez elég; a' mondtak, 's mindenek felett a' 12-ik 's 18-ik vezércikkelynek figyelmes átolvasása talán meggyőzték olvasóimat, hogy ama' nehéz vád, melly a' Kelet' Népének tisztelt szerzője által a' Pesti Hirlap ellen emeltetett: mintha a' szegényt 's birtoktalant, a' gazdag 's birtokos ellen uszítaná, e' cikkelyekre nem alapítható; — menjünk tovább. —

A' második panasz, melly a' P. Hirlap ellen emeltetik: minden felsőbbbségnek gyanúba hozása, 's gyűlöletessé tétele. A' vád nehéz, és fontos, — nézzük ennek is alapjait. Valamint az előbbi, úgy ez is leginkább a' fenn említett 18-ik és 12-ik Vezérczikkekre alapittatik. — Ha a' szegény a' 18-ik vezérczikkben azt olvassa, így szól a' tisztelt Gróf 254-ik lapon, hogy a' gyermekgyilkolásnak eleje vétele végett máskép

nem intézkedtek a' hatóságok, mint egy hóhérnak rém gyanánt háttérbe állítása által, ha azt hallja, hogy 100 illy szerencsétlen közt 80, 90 elhal, a' megmentett 10 pedig tán az utcán fagy meg, nem természetes-e hogy lelkében antipathia 's gyűlölés támad minden 'felsőbbség ellen. — A' P. Hirlapnak ezen állításai legalább nem sokkal tesznek többet (a' Gróf' nézete szerint 253. l.) — mint: Te városi tanács, Te vármegyei hatóság, Te helytartó tanács, Ti mindnyájan annyit nem értek mint egy pipa dohány, mert kötelességteknek nem, de legegyszerűbb emberi hivatásoknak sem feleltetek legtávolabbról is meg. A' 12-ik vezércikkben közölt szomorú hír pedig 275. l. a' közönségben, melly illy féléket elhisz, egyenesen azon gondolat alapját veti meg, nem volna-e jó az egészzet felforgatni, egy egészen új kezdet tétele végett; mert ott, hol egy ország fővárosában a' 19-ik században minden háború, dögmirigy, és efféle nagy esemény nélkül 280 holt ember test találtatik a' nyílt utczákon, ott valóban olly ebül, sőt olly kutyaúl állnak a' dolgok, hogy már nagyobb zavar nem lehet, 's ekkép kár bevárni egy csiga menésű reformációnak anynyi unalmas renddel ránk lassanként systematisált bekövekezését. — Minden nyugott nemzeti kifejlődésnek első feltétele a' rend. Ki ennek

megbontója, ki a 'köztársaság' szolgálait gyanúba hozza, 's gyűlöletessé teszi, és így a' szükséges hatalmoknak legerősebb talpkövét, a' közbizodalmat meggyengíti, az, a' társaságnak ellensége. — Ha a' felsőbbbségeknek anyagi hatalmoknál egyéb támaszok nem marad, e' felsőbbbségek 's a' nép egyiránt demoralisálódnak; azok úgy is már helyzetők által gyűlölet' tárgyai levén, a' közvéleménytől egészen függetlenekké válnak, 's mintegy önkénytelen, anyagi hatalmoknak kiterjesztéséhez vezetettnek; ez engedelmességgel meggyőződése ellen, meghajolva egy gyűlölt de félt hatalom előtt, lealáztatik. — Első kötelessége tehát minden jó polgárnak, fentartani valamint a' törvénynek, úgy azoknak tekintetét is a' nép előtt, kik e' törvényeknek képviselői 's naponkénti végrehajtói. De valjon ebből az következik-e: hogy mert a' felsőbbbségeknek általános tekintetét a' haza' kára nélkül csonkitani nem lehet, — minden visszaélésnek fölfedezése, melly vagy egyes tisztviselő, vagy egész gremiumok által elkövetett, tilos? hogy mert a' felsőbbbségeket a' nép előtt gyanússá tenni nem szabad, egyszersmind a' jó polgárnak kötelességei közé tartozik, beleplezni minden hibát, vagy hanyagságot, melly felsőbbbségekre némi homályt vonhatna? Nincsenek adataim, 's azért nem mondhatom, mennyire áll az, mit a' Pesti Hírlap a' lelenczek' sorsáról mond: de feltéve, hogy adatai igazak, hogy 100 illy gyermek közül csakugyan 80—90 hal meg, nem állt-e kötelességében minden jó polgárnak, a' kormányt 's hazát e' szerencsétlen állapotra figyelmeztetni? — figyelmeztetni pedig annál inkább, mert hazánkban még a' lelenczekről eddigelé

gondoskodva nincs, 's csak a' törvényhozás' útján történhetnek olly intézkedések, mellyek e' hiányt tökéletesen pótolják. —

A' 12-ik Vezércikkben említett 280 halottról nem szükség bővebben szólnom; minthogy hír, és visszavonása egy számban jelenvén meg, a' közönségben csak felette kevés egyed lehet, ki ezt elhívén, reá olly iszonyatos okoskodásokat építhetett, mint mellyeket a' tisztelt Gróf említ. De feltéve, hogy e' hír való volna, vagy hogy a' Pesti Hirlap, például, némelly vármegye' tümlőezeinek közönséges évenkénti mortalitásáról közölne tudósításokat, — mellyek, köztünk légyen mondvá, talán nem kevesebbé lennének szívszorítók: — mert egyes túlzók lehetnek, kik a' tisztelt Gróf által elmondott módon okoskodnának illy tudósítások' nyomán; mert lehetnek némellyek annyira tapasztalatlanok minden országos tudományban, kik nem épen e' nyilvánosságban látják legnagyobb biztosságát annak, hogy e' visszaélések végőkhez közelgenek, hogy a' kormány, melly e' hiányoknak nyilvánossá tételét nem ellenzi, megszüntetésükre bizonyosan kezet nyujtand; mert, mondom, illy egyedek lehetnek, a' sajtó ne gyakorolja üdvös hatalmát? Az angol hirlapok, mellyek a' gyármunkások' sorsáról szólnak, felelősek-e azon kicsapongásokért, mellyek e' munkások által itt ott elkövetetnek? — a' hirlapok elhallgassanak minden visszaéléseket? — mintha az igazságos panasz, melly itt ott egyes tisztviselők ellen létezik, nem terjedne sajtó nélkül is; vagy a' mende mende által közölt hír nem nagyúlna százezre nagyobb mér-

tékben, mint azt a' leghazugabb lap tenni merészelné, 's így nagyítva a' nép között nem szülné épen azon rossz következéseket! — Nézetem szerint nincs, mi a' felsőbbbségek' tekintetét inkább csonkitaná, mint ha ellenök szólami egyáltalában tilos; illy esetekben, csak mert előljáróit váddal illetnie nem szabad, a' nép felteszi, hogy méltó oka volna ezt tennie, és suttogva egymás között igazságtalanabb, mint ha a' nyilvánosság' tág mezejére kilépni kényteleníttetnék. Nem a' hiányoknak nyilvános rostálása: magok a' hiányok csonkitják a' felsőbbbségek' tekintetét; 's a' nyilvánosság, melly az egyes tisztviselőt vagy hatóságot minden lehető javításnak eszközzésére birta, épen ez által alapoka is azon határtalan tiszteletnek, mellyel a' törvény' végrehajtóit épen a' legszabadabb sajtóval bíró országokban körülvéve lájuk.

Sokat szólhatnék e' tárgyról még; mondhatnám: hogy a' Pesti Hirlap említett vezérczikkeiben egyes esetekről szól, 's hogy így legfelebb is azzal vádoltathatnék, hogy némelly egyes tisztviselői személyek vagy testületek, de semmi esetre nem minden felsőbbbség iránti tiszteletet gyengithete; mondhatnám: valamint hazám' népét nem gondolom olly forradalmi állapotban, hogy egypár statiszticaiadat által azonnal minden felsőbbbségnek gyűlöletére birathatnék, úgy azon férfiakat, kik e' hazában hivatalokat viselnek, inkább tisztetem, mint sem feltehetném: hogy hiányokra bárki által figyelmeztetve, azoknak lehetőség szerinti megszüntetését kötelességöknek nem ösmernék; — de füzetem hosszabbra terjed, mint akartam, 's azért térjünk' e' vádak' harmadikához, 's nézzük: áll-e az, hogy a'

Pesti Hírlap gyűlöletessé teszi a' fő rendeket a' nemesi rend, 's minden kiváltságos rendet a' nép előtt.

Minden országban, hol alkotmány vagy társasági szokások a' népet külön osztályokra választák, 's politikai jogokban vagy társalkodási tekintetben egymás felébe emelték: szükségkép e' különvált osztályokban surlódások fognak támadni, 's pedig annyival előbb 's bizonyosabban, mennyivel közelebb állnak jogi 's társalgási tekintetben egymáshoz. — Kiket a' sors a' társasági lépcső' ellenkező határait állított, ritkán jönnek közvetlen surlódásba, 's a' koldús a' gazdagot, a' polgár a' herceget irigység nélkül látják olly fénykörben, melly még vágyaiknak is távol áll; sőt nem ritkán látjuk ez ennyire különvált osztályok között a' legmelegebb, legtar-
tósibb sympathiát: — csak ott, hol két osztály egymáshoz közel áll, hol sok tekintetben hasonló 's csak némelyekben külön vált, egy téren naponként találkozá, mintegy naponként megví felsőbbbségeért, ott találunk majd nem mindig gyűlölésre. — A' zsellér 's telkes gazda, a' polgár 's választott polgár, a' kisebb 's nagyobb birtokú nemes, 's végre ez utóbbi 's a' mágnás között mintegy természetes rivalitás uralkodott 's fog uralkodni mindig; az, ki magasabban áll, felsőbbbségét senkivel sem érezteti úgy mint épen azzal, kit valamivel alantabb de magához olly közel lát, hogy felsőbbbségének általai contestációjától felhet; minden alantabb álló mind azon gyűlölséget, mellyet egyenlőség után vágyódva felsőbbjei ellen érez, azokra önti el legtöbbször, kik nála csak

egy fokkal állnak magasabban; — 's ez úgy volt 's lesz mindig, ha bár a' Hirlap vagy egyesek' vigyázatlan beszédjei soha sem nevelnék is ez ellenséges indulatokat. —

Ezen általános nézetnek következése először az: hogy épen mert egymáshoz olly közel álló néposztályok mint nálunk a' mágási 's nemesi kar, természetök szerint már surlódásokhoz hajlandók, minden, ki e' természetes hajlamot használva ezen osztályok között ellenségeskedést okoz, kettősen vétkes.

Másodszor: hogy az illy osztályok között létező surlódásoknak oka nem ritkán minden különös kútfő nélkül csak a' dolgok' helyzetéből fejlődik, melly által az alantabb állók néha felsőbbbeik' minden tetteiben gőgöt látnak, ezek az előbbieknél gyűlölséget 's ellenséges indulatot keresnek a' nélkül: hogy ezek vagy amazok illyesre különös alkalmat adnának, 's inkább mert illyesmi körülményeikben lehető, mint mert valóban elkövetett; 's hogy ennél fogva illy ellenséges indulatoknak létezését vagy nevedését csak akkor tulajdoníthatni egyeseknek, ha ezen vád tetteikből világosan bebizonyítható. —

Ha tehát a' Pesti Hirlap a' mágási 's nemesi rend között — mellyeknek őszmunkálása nélkül honunk előmenetele jelen viszonyainkban lehetetlen — valóban gyűlölséget gerjesztett, ha a' — fájdalom! már úgy is elég tágra terjedt hézagot, melly e' két rendet egymástól elválasztja, munkássága által még nagyítá: kétségen kívül nincs, mi e' cselekvésnek mentségül szolgálhatna; az ellenben, hogy e' hézag létezik, sőt a' tisztelt grófnak

véleménye szerint egy idő óta még tágult, a' Pesti Hírlap' szerkeztőjének csak akkor tulajdonítható, ha cikkeinek szavaiból megmutathatjuk, hogy valóban ezek valának okai a' szakadásnak. —

Mi előtt a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének, a' Pesti Hírlap ellen e' részben felhozott vádjainak taglalásába ereszkedném, legyen szabad mindenek előtt idéznem azon szavakat, mellyekben a' szerkeztő a' tisztelt Gróf által említett 17-ik vezércikkben, hazánk' felsőbb rendjeiről nézeteit előadja. —

Ne gondolja senki, hogy a' nivellatio eszméje erőt vett legyen e' nemzetben a' historián. Mi szeretjük nemzetünk múltját, és soha sem fogjuk azt felejteti. Hazánk'nak múlt időkről képe nagy vonásaiban a' magyar előtt mindig szívemelő, még szerencsétlensége árnyéklátásban is igéző, még botlásaiban is érdekes marad. Pedig vannak nevek, mik e' múltkor dicsőségével emlékezetünkben összevesszünk. Ha illy név tűnik fel a' nemzet előtt az életben: csak szólnia, csak tennie kell az irányban, mellyet hazafiság jelel; 's első szavánál egy nemzet figyelme vonúl reá, egy nemzet bizalma fordul felé, 's első léptében felkarolja őt ama roppant erő, mi nélkül ma már az ébredés korában egy nemzettel sikeresen még csak jót sem tehetne a' népszerűség.

Kiknek már nevöknél fogva illy hatáskör nyílik, minőre mások csak hosszadalmas munkahüsséggel küzdhetnek fel; kik a' polgárjogoknak első szülöttei, vak történet által közvetlen munkásságra hivatvák a' pályán, hova másokat csak nemzeti bizodalom emelhet föl, és önállóbb függetlenebb munkásságra hivatvák, mint kiket tömegek akarata, 's néha talán elfogúltsága korlátozhat, ezekre — ha akarják — szép jövő vár. Ha mikint bizton hiszszük — néhány lelkesebbjeik példája szerint kivetkeztek a' szűkeblűség, szeretetlenség, nemzetetlenség lepleiből; ha érezik, hogy igazságosnak lenni nem áldozat, hanem annak, a' mi valódi jog, biztosítása; ha hogy a' nemzet boldogítása, és alkotmányos életfejemény békés ösvényén a' józanhaladás zöld reményszegete feje lobogóját ők viszik elöl: a' nemzet őket bizalom teljesen fogadja vezéreivé, 's kétszer meleg lelkesedéssel követendi ez ő s neveket a' béke útján, miként őseiket követte egykor a' harczmezéjén, és a' fénykört mellyet kiérdemlenek, a' fénykörrel kettőztetendi meg, mellyet őseik érdemlettenek.

Ezek a' Pesti Hirlapnak a' magyar főrendekről nyilván kimondott nézetei, mellyeket én annyival őszintebbeknek tartok, mennyivel tökéletesebben megegyeznek

sajátaimmal e tárgyról. Ha meggondoljuk azon befolyást, melyet emlékek minden emberre gyakorolnak; ha meggondoljuk, mi nehezen ösmeri el a' többség olly egyedeknek felsőbbtségét, kiket egykor hasonlóinak tudott, 's mennyivel könnyebben hajlong öröklött, mint önválasztott bálványok előtt: nem bámulhatja senki azon befolyást, melyet a' születési aristocratiá még napjainkban is majd nem mindenütt gyakorol; — nem bámulhatja, ha még Franciaországban is az ó nemesség, bár porba döntve a' forradalom, 's uj és dicső nevek által kipótolva a' császárság által — soha nimbusát egészen el nem veszté. — A' nemességnek tisztelete régi földrészünkben annyira a' nép' szokásaiba felvett, annyira bensű organis-musával egybe font eszme, hogy mostani viszonyainkban hatalmát tagadni képtelenség. — Csak egy van, mi e' részben az ujjabb 's régiebb idők között különbséget teszen, az: hogy a' nemesség egykor nem csak minden politícai kitüntetés' feltétele, de egyszersmind biztos eszköze is vala; 's hogy most a' legszebb név 's czím e' kitüntetés után vágyódónak segédet adhat, de valamint nem egyedüli, úgy magában nem biztos eszköz ennek elnyerésére. Csak az, ki valóban erősebb, kormányozhat; 's valamint az anyagi erő századaiban, a' nemesség csak bajnoki erényei által vívva ki felsőbbtségét, úgy napjainkban minden születési aristocratiá hatalmassá csak akkor válhatik, ha czimerein kívül, birtok és magasabb intelligentiára támaszthatja hatalmát. — Ez helyzete minden születési aristocratiának mindenütt, 's ha bár kisebb mértékben, nálunk is. — Hazánkban a' főrendeknek, vala-

mint birtoka, úgy jogai terjedtebbek, mint bár milly más országban; 's ha valahöl, bizonyára nálunk szép az állás, melly e' rendek' minden egyedére, ki hivatását átlátá, vár; — de a' név maga korunkban már nem árníthat el senkit, 's valamint a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének neve, és kivüle senki által nem birt országos állása legszébb igazolása azon tekintetnek, mellyben a' Hirlap' nézete szerint a' főrendek' tagjai közöttünk állanak: úgy érdemei bizonytságot tesznek arról, hogy e' nemzet tiszteletében nem csak nevek által vezéreltetők. —

Már kérdem: azt, ki a' főrendekről úgy szól mint a' Pesti Hirlap' szerkeztője a' fön idézett helyen, vádolhatni-e azsal: hogy a' születési jogokat ni vellálni akarja 134. l. — vádolhatni-e, hogy illy szavak által polgári erény és közlélek helyébe másnak tulajdona utáni vágyakat gerjeszte? 'S ha bizonyos idő óta vizsongások mutatkoznának a' nemzet' két felsőbb rende között: annak tulajdoníthatjuk-e ezeket, ki a' főrendeknek nép 's önmagok előtt illy dioső munkássági kört jelele ki, 's ki mind azon francziáknál, kiknek — állítólag — medorját követi, Mirabeautól kezdve Camille Demoulinsig, Danton, St. Just, Marat 's Robespierig talán aligha találna ollyast, ki e' vezérczikken az aristocratiáról kimondott nézeteket magáéinak vallaná. —

A' Kelet' Népe'nek mélyen tisztelt szerzője e' részben másképp vélekedik, 's midőn az említett ozikkelyt 130. l. — ollyannak nézi, melly csábításra kigondolt dicséretei által inkább sértő (e' szavak által én

legalább nem tudom mi más czikkelyt érthetett volna a' tisztelt Gróf) — a' Pesti Hirlap' minden szavaiból csak azon öröklő censeo esse delendos et delendas ítéletet véli kihallani, melly szerzőjöknek kedvencz eszméje. —

Nézzük a' nemes Grófnak okait. — Azokon kívül mellyek általa annak bebizonyítására hozattak fel: hogy a' Pesti Hirlap a' birtoktalant a' birtokos ellen uszítja, 's mellyek, minthogy főrendeink egyszersmind honunk' legnagyobb birtokosai, a' jelen kérdés alatt lévő vádnak bebizonyítására is szolgálhatnak, a' tisztelt Gróf különösen a' főrendeket illetőleg (legalább mennyire azt munkájából kivethetni) kettőt rosszal a' Pesti Hirlap' eddigi vezérczikkeiben. —

Az 1-ső: mert a' Pesti Hirlap főrendeink' azon részéről szólva, melly az általa kijelelt hivatásnak megfelelni nem akar, nyilván kimondja meggyőződését: hogy a' haladás' nagy ügye, hogy nemzetünk' rendeltetése teljesülni fog nélkülök, sőt ellenök is ha kell.

A' 2-ik 's itt engedelmet, ha a' tisztelt Grófnak nézetét fel nem fogám, mert megvallom, noha ismét és ismét olvasám munkáját, még a' jelen pillanatban is alig hihetem, hogy nem esalódom, — mert a' Pesti Hirlap' nézete szerint nem kegyelem, de jog 's igazság az, mit korunk követel, 's csak ezeknek megadása lehet az alap, mellyre honunk' jobb létét biztosan építhetni. Legyen szabad e' vádak' elsőjének megczáfolására felhoznom a' Pesti Hirlap' azon szavait, mellyekre alapíttatik; e' szavak nézetem szerint megfelelnek magokért. — Előadva azon magas hivatást, melly hazánkban a' főrendekre vár,

ha helyzetöket felfogva, ezzel a' haza' javára élnek, a' Pesti Hirlap' ekkép folytatja cikkelyét: — De ha volna közöttük, ki úgy vélné, hogy őseitől öröklött neve olly tőkepénz, melly őt tettlen nyugalomra felhatalmazná, vagy tán épen felhatalmazza magány hasznát jog 's igazságnak, magány érdekét köz nemzeti érdeknek ellenszegezni; ha volna ki tulságos önhitségében a' világ' kerekét megakasztani, vagy a' józan haladásnak, mellyet kormánybölcseség vezet, köz szüksége parancsol, nemzeti lelkesedés intéz, útját állani akarná; ha van e' nemzetnek rendeltetése, az bizonyára teljesülni fog velők és általok, ha nekik tetszik; nélkülök, sőt ellenök ha kell. — 'S most a' Kelet' Népe' mélyen tisztelt szerzőjének igazságszeretetére appellálok, 's kérdem: vonhatni-e e' szavakból azon következtetéseket, mellyek munkájának 290-dik lapjain belőlök vonattak? lehet-e abból, mert a' Pesti Hirlap főrendeink' azon egyedeiről szólva, kik haladásunknak ellene szegülnek bátran kimondá, hogy nemzetünk el fogja érni rendeltetését nélkülök is, — ezen állítását a' főrendekre általjában kiterjeszteni; kérdem, lehet-e ezt? 's ha nem, úgy miben fekszik a' Pesti Hirlapnak vétké? — abban, mert főrendeinkről feltevé, hogy annyi tagjai között néhányan találkozzanak, kik nemzeti kifejlődésünknek önös érdekeiket ellenébe állitva józan haladásunknak telhetőségök szerint akadályokat fognak elébe gördíteni?

— De valjon hol van a' nemzet, mellynek haladása ellen egyesek harcban nem szállottak volna? — hol az aristocratia, melly midőn tőle a' közjóért illy áldozatok kívántattak mint nálunk, nem állt volna legalább néhány egyedei által ellent a' köz kívánatoknak? 's lehet-e nagyobb magasztalása honunk' kiváltságos rendeknek annál: hogy nálunk a' nemzet csak e' rendek' kisebb részétől vár illy ellenszegülést, előre kimondva erős meggyőződését: hogy a' többségtől csak igazságot vár ügyeinek elrendezésében? — vagy abban fekszik a' Pesti Hirlap' bűne, hogy nemzetünk' rendeltetésében bizva, még akkor is, ha főrendek' némelly egyedei ellene szegülnének, ügyét, mellyet pártol, vesztettnek nem hiszi, 's kimondja, hogy e' hon haladni fog ez ellenszegülő egyedek nélkül, sőt minden törekvéseik ellenére is? — 'S ezen meggyőződésnek kinyilatkoztatása, mellyben a' Pesti Hirlappal tökéletesen osztozkodom, ez fenyíthetné veszélylyel a' hazát? Valjon ha ez ország' törvényhozóinak többsége, felfogva honunk' szükségait a' haladás' pályáján megindult, ha a' kormány — mit biztosan reménylünk — átlátva magas hivatását, a' nemzetet szent törekvéseiben tehetősége szerint elősegíti: e' nemzetnek haladnia ne lehessen, csak azért, mert főrendei között talán olly egyedek találtnak, kik magány hasznokat jog- 's igazságnak, magány érdekeket a' köz nemzeti érdekek ellené szegezik? Valjon ha volnának illy egyedek — mi nézetem szerint legalább valószínű — nem a' Kelet' Népeinek lelkerszerzője volna-e az, ki ellenők legkíméletlenebbül fellépne? ű, ki azon szent meggyőződéstől vezéreltetve „hogy a'

magyar kiváltságos főnemes irigylésre méltó helyzetében vajmi parányi és szánakozásra méltó lény, ha hazájának emelésére semmit sem tesz“ — felszólalt egy maga a' nagy hallgatás között, melly e' hon felett 15. év előtt uralkodott; ki csak ügyének igazságában bízva nem veszté reményét, — 's legyen örök dicsőségére mondván — küszködött 15. hosszú évig majdnem mindig rendjének nagy többsége ellen; kit gúny 's világos ellenségeskedések útjában vissza nem tartóztattak, mert szíve érezé, hogy a' magyarnak még lenni kell, mert lelke meggyőződött, hogy e' keleti raj el fogja érni rendeltetését, bár mennyi, 's bár mi magasan álló szűkkeblűség szegülne ellene; ő, mondom, most néhány törpe önzők ellenében, kik őseiktől öröklött nevöket olly tőkepénznek tartják, melly őket tettlen nyugalomra felhatalmazza, vagy kik épen önérdেকেik' tekintetéből a' józan haladásnak útját állani merészlenék, nem szólalna fel? nem fogná, vagy nem fogja-e mondani: — mert talán lesz alkalom erre, és Széchenyi István nem fog lelépni a' dicső pályáról melylyen eddig haladott — Ti törpék, kik a' világ' kerekét feltartani, kik e' nemzetnek szent törekvéseiben útját állani akarjátok! e' nemzet el fogja érni rendeltetését gyenge segédetek nélkül is; — a' végzet dicső helyre állított, hivatástok nagy 's irigyletre méltó vala, mert a' nemzet bennetek várta jogainak leghivebb bajnokit, általatok remélé örök igazainak biztosítását: de ti önmagatok lemondtok fenséges állástokról, 's a' nemzet el fogja érni célját, nélkületek, sőt ellenetek is. Valjon, kérdem: Széchenyi István nem fogja-e illy esetben elmondani mind

ezt, 's a' Pesti Hírlap mi mást tőn 14-ik vezércikkében? Mert hogy e' vezércikknek annyira roszzallott végszavai nem a' főrendekről általánosán, hanem csak azon néhány egyedekről érthetők, kik törpe önösségöket a' haza' javának alája rendelni nem akarják: azt minden, ki, az egész 14-ik vezércikket kezdetétől végig olvassa, tisztán látja. — 'S most nézzük a' tisztelt Gróf' vádjának második okát. A' Pesti Hírlap 32-ik, az ipar egyesületről írt cikkelyében, politicus pártjaink' különböző árnyéklatairól szólva, mások között írja: Vannak ismét mások, kik barátai voltak a' szabadelműségnek míg kegyelem színében jelentkezhettek, de a' gondolat fejökre nőtt, 's érzelmöket sérti a' kor mellynek kegyelem nem kell, melly jogot 's igazságot követel; és ennek kimondása az, mit a' Kelet' Népének tisztelt szerzője, mennyire t. i. a' 290-ik lapon e' szavakhoz ragasztott háromszoros felkiáltó jelekből, 's a' módból mellyel a' 284. lapon 's munkájának több helyein ismételtetnek, ítélnünk — leginkább roszzalni látszik, — ismétlem, roszzalni látszik, mert még most, e' pillanatban, midőn a' Kelet' Népének többszöri elolvasása után e' sorokat írom, sem hithettem el magammal egészen, hogy a' tisztelt Grófnak e' részbeni nézetei iránt nem csalódom, —

Mert ki első fellépésétől mostanig mindig a' haladás' zászlója alatt küzdött mint Széchenyi István; ki, mint ő, nyilván hirdeti, hogy nem a' szív', hanem csak a' mindenek felett uralkodó észnek világát követve érhetünk czélt, hogy csak a' törvényesség 's alkotmányos for-

máink' szoros megtartása mellett kivitt győzelmeink azok, mellyek a' nép' javát elésegíthetik: kívánhatja-e hogy nem jog és igazság, hanem egyeseknek kegyelme legyen az, mire a' nép' barátjai hivatkozzanak, mitől e' nemzet szebb jövőjét várja? —

Távol legyen tőlem, hogy azon nemes gerjedelmek ellen szóljak, mellyek az embert kiemelve önössége' köréből, arra bírják, hogy embertársainak javáért azon hasznokról, miket jog 's törvény neki mások felett engedének, önkényt lemondjon; nincsenki, e' tisztán szívből eredett nemes érzeményt, mellyet kegyelemnek nevezünk, mélyebben tisztelő mint én; de ha országos dolgok' elrendezésében a' szív' erős szavának hallgatni kell, ha csak a' hideg ész az, minek tanácsait veszély nélkül követhetjük: nem foly-e ebből önkényt, hogy political engedményekben a' kegyelemnek — mint tisztán a' szívből eredett erénynek — helye nem lehet, 's hogy minden ilyes engedmény csak a' szoros jog 's igazság' eszméin, azaz: olly alapokon épülhet, mellyeknek kútfeje a' tiszta ész, mellyeknek határa nem a' mindig ingadozó, 's majd nem minden egyednél külön nyelven szóló szív, hanem egyedül az örökké változatlan értelemnek fogalmai által határoztatik? —

De megengedve is, hogy ez nem azon általánosságban állana, mellyben itt felállítottott — mit azonban a' tisztelt Gróf, mint a' tiszta észnek legkirekesztőbb tisztelője, bizonyára vitatni nem fog — megengedve, hogy a' haladási iránynak kijelelésében azon indító okok között mellyek a' nemzet' kiváltságos részeit engedelmények' adá-

sára határozzák, a' szívnek is volna része; hogy azon egyedek közül, kik a' nép' helyzetének javítását czélul tűzték ki munkásságoknak, némelyek volnának, kiket épen szenvedéseknek látása, 's azon kegyelmi érzet, melyet Isten minden jobb emberi kebelbe teremtett, 's melly embertársainak szenvedésein megindul, vezeté e' nemes útra; valjon a' törvényhozó, valjon ugyan azon egyedek, kiket könyörületos érzeteik tettek először a' népnek sorsára figyelmetessé, ha mint felső táblánk' tagjai felszólalnak, mi másra alapíthatnák javalataikat, mint épen ügyöknek igazságára, épen arra, hogy az általok védett törvény olyan, melly az emberi nem' elidegeníthetlen jogainak életbe hozásánál nem egyéb; mert ha ezt nem teszik, ha javalataiknak alapja csak azon kegyes emberi érzet, melly kebleiket eltölti, ha nem természetes igazság a' talpkő, mellyre okaikat építik, ki nem látja által: hogy mind azok, kiket hasonló érzet nem lelkesít, ez engedmények' adására nem kényszeríttethetnek: 's hogy mindenki, 's ha csak egy volna is, kinek önérdeke könyörületénél erősebb, vagy kinél különös viszonyok által illy engedmény több áldozattal jár, azt, mit a' többség csak mint ajándokot ajánl, mint olyast — mert nagylelkűség senkinek kötetességül nem tétethetik — megtagadhatja? — Így, midőn például a' nemesi rend elhatározá, hogy nemtelen hontársainak egy vagy más terhében ezentúl részesülni fog: azt, mit ha e' törvény a' természetes igazság' alapjára építettett, elfogadni kénytelen volna, megtagadja mihelyt ez engedmény' indítóokaúl csak a' kiváltságos rendek' nagylelkűsége állíttatott; nem is em-

litve más okot, mint p. o. hogy ő hasonló nagylelkűséget keblében nem érez, vagy olly állapotban él, mellyben ajándékokat tennie nem lehet. — 'S ha ez nem volna is, illy módja az engedmény-adásnak nem lenne-erosz hatású a' népre nézve? — Az emberi nemnek egyik fő tulajdona: kívánni mindent 's szünetlenül, 's pedig annyival inkább 's türelmetlenebbül, mennyivel több vágy teljesüle; — már ha e' kívánatok' teljesítésében csak kegyelem 's nagylelkűség szerint járunk el, ha a' természetes igazság, ha jog nem jeleli ki a' határokat, mellyeken túl ez engedmények nem mehetnek, valjon mi korlátozhatja a' népet vágyaiban? — Ha a' birtok' szentségét kimondád, 's a' népnek birhatásra nézve jog-egyenlőséget adál, mert a' természetes igazság kívánja, hogy mindenkinek homloka' veritékével keresett vagyona biztosítva légyen; mert természeti joga szerint senki a' birtok' szerzésének lehetőségétől kizárva nem lehet, a' nép meg fogja érteni szavadat, 's törvényed, melly neki csak egy reményt adott, 's teljesítését önmunkásságától függeszté fel, szorgalomra fogja buzdítani hontársaidat; ha ellenben adományaidnak oka csak kegyes úri jó akaratod, ma irgalom, holnap nagylelkűség vagy hiúságod, nem valószínű-e: hogy a' tömeg bízva határtalan hatalmadban, emberszeretetedben, vagy talán hiúság alkotta bőkezűségedben, kívánva mindig és szünet nélkül, csak mert egyszer kegyes valál, vágyaiban határt nem ismer, míg végre azon állapotra jut, mellyben a' római pór kenyér 's játékokért rimánkodva szabadságát gyáván a' legbőkezűebbeknek adá el. —

Csak természetes jog 's bennszületett igazságérzetünk azon alap, melyre törvényes engedményekben mind a' törvényhozó jótéteményeire, mind a' nép kívánataira nézve erősen támaszkodhatik; minden egyéb bizonytalan, 's pillanati tapsot 's lelkesülést, de bizonyára soha állandó meglegedést nem szülhet. — Vagy talán hiszi valaki, hogy a' nép kevesebb háladatossággal leend jóltevői iránt? hogy a' kiváltságos rendeknek érdeme kisebbedik, ha azon engedmények, mellyekkel a' nép' helyzetét emelék, mint természetes jogainak előismerése, 's nem mint kegyelem adattak? Mintha a' népet az engedmény, mellyet neki, mint koldúsnak kenyerünket, irgalomból oda veténk, azon érzeménynél inkább boldogítaná, mellyel emberi méltóságát előismerve látja; vagy mind azon tettek között, mellyekkel magasabb polczon állva embertársaink' javát elésegíthetjük, volna egy dicsőbb, mint kivíni embertársaink' jogait! — Nyissuk fel a' történetek' könyvét, 's nemde azon nevek ragyognak legtisztább fényben, kik az igazságért vittak. — A' legbuzgóbb emberbarátok, kik szívők' irgalmát ezerekre terjeszték 's jótétemények közt tölték napjaikat, eltűntek; a' szenvedőkkel, kiknek ők törölték le könyeiket, nevők sírba szállt, 's az utód nem ismeri magas példájokat; csak ki az igazságért küszködött, ki embertársainak jogait védé, 's győzve szent ügyében egy elv' diadalát hagyá maga után, az marad fel a' jövőnek; neve áldásként hangzik századok után, emléke magas érzelmekkel tölti utódait, 's az emberi faj nem felejtí soha dicső bajnokát. — 'S nem szép hivatás-e ez? 's a' kit kegyes végzete olly helyre

állita, hol munkásságának e' czéltűzheté ki, nem lehet-e joggal büszke állására? — Kétségen kívül, mint minden szóval, úgy az emberi nem' elidegeníthetlen jogainak nevével is sok visszaélések történtek már, rossz szenvedelmek küszködtek sokszor a' legtisztább zászlók alatt, 's az igazság' szent nevében tettek történtek, melyeken emberi érzetünk eliszonyodik; de ha a' forradalmak' korszakára tekintünk, melyben ez történt, nem látjuk-e hogy épen abban fekszik e' visszaéléseknek fő oka: mert a' jogérzet a' népben jókor nem neveltetett; mert a' nép hatalmassá vált, 's múltjában, egykori felsőbbjeitől adva azon példát nem találá, hogy erkölcsi korlátok vannak, melyeken semmi földi hatalom büntetlenül túl nem terjedhet? — A' kötelességérzetnek egyetlen biztos alapja: jogérzetünk, csak ki azon határokat ösmeri, melyeken túl idegen hatalom szabadságát nem korlátozhatja: az fogja tisztelni azon korlátokat, melyeken túl kívánságai nem terjedhetnek. — Kegyelem, pillanatokra háladtossá teheti a' népet; jogainak előismerése a' törvény' szilárd védőjévé tevé, 's ez a' feladat. —

De talán bővebben szóltam e' tárgyról, mint szükség vala; a' tisztelt Grófnak egész élete, 's e' munkájából is sok helyen kihangzó szabad elvei szinte kételkedésbe hoznak: nem csalódtam-e midőn néhány szavainak azon értelmet adám, melyben azok itt vétettek; e' részben engedelmet félreértésemért, 's mentségemül csak azt, hogy sokan, kikkel a' tisztelt Gróf' munkájáról szóltam, tévedésben osztoztak; 's hogy lehetnek, kikre nézve nem árt, ha néha arra intetnek: hogy nem kegyelem, de igaz-

ság az, mit tőlök várunk, 's hogy törvényhozó csak kötelességének teljesítésében keresheti dicsőségét: minden mit többet, vagy kevesebbet tesz, jobbra egyformán káros, 's ki könyörületességtől elragadva a' népnek jogánál többet ad, vagy ki önösségtől vezéreltetve azt megtagadja, egyenlően vétkezik a' közjó ellen. —

'S most menjünk át e' vádak' utolsójára, 's nézzük, valjon a' Pesti Hírlap megérdemli-e azon szemrehányást, hogy általa minden municipalitás a' lehetőség szerint depopularisáltatott. E' vádnak bebizonyítására a' tisztelt Gróf semmi különös adatokat elő nem hoz; de miután munkájában a' szelid torturáról, nyilvánosságról, bot, vessző, korbácsról, 7-ik 8-ik és 26-ik szám alatt írt vezérczikkek hordatnak elé: annyivalszükségesebbnek tartom e' részben véleményem' kimondását, mennyivel jobban tudom, hogy mind azon panaszok között, mellyek a' Kelet' Népében a' Pesti Hírlap ellen felhozatnak, bizonyára egy sincs, melly ennyi viszhangra találna; — 's mennyivel inkább tapasztalám önmagam azon keserűséget, mellyet a' 17-ik „Nemzeti veszély“ czim alatt írt vezérczikk némelly hatóságokban 's bizonyos egyeknél gerjesztett. — Az emberek' többsége egyenlőn ragaszkodik hatalmához, eredjen az jogból vagy visszaélésből; 's így nem bámulhatni, hogy midőn a' Pesti Hírlap némelly, a' megyei hatóságok' szent czimével tarkat visszaélések ellen felszólalt, néhányan vagy érdekelve, vagy fenytve érezvén magokat, e' merészség ellen felszólálnak; hisz' olly édes a' korlátlan hatalom, bár mi szűk körben üzessék az; ki mondana le róla, a' nél-

kül hogy legalább panaszra fakadna? — A' kérdés itt csak az: valjon a' Pesti Hirlap az által, hogy a' nemzetet megyehatóságainak hibáira figyelmetessé tévé, 's nyilván kimondá, hogy szabadságunkat nagyobb veszély nem fenyegetheti, mint ha megyei tanácskozásainkban vad anyagi erő használtatik: a' megyék' depopularisátióját eszközle-e cikkelyei által? — valjon a' felfedezésekből mellyek e' lapban tétettek, fenyegeti-e veszély municipalis szabadságunkat? — 'S itt legyen szabad kerekdeden nemmel felelnem, 's nyilván kimondanom azon meggyőződésemet: hogy a' Pesti Hirlapnak e' részbeni törekvéseit nem csak szabadságunk 's nemzeti kifejlődésünkre nézve károsoknak nem tartom, sőt mind azon hasznok között, mellyeket e' Lapnak eddigi munkássága hazánkban szülhetett, azt, — hogy municipalis életünkre némi világosságot terjesztett, 's hibákat fedezett fel, mellyekről eddig senki nyilván szólani nem mert — tartom a' legnagyobbnak, tartom annak, mellyet senki sem tagadhat. —

Municipalis szabadságunknak hivebb tisztelője, buzgóbb védje nem lehet nálamnál; — teljes hitem szerint, hogy hazánk ennyi századok' harcrai után még fenn áll, municipalis alkotmányunknak köszönhetjük; törvényhatóságaink tarták fel alkotmányunkat 's nemzetiségünket; ők a' szabadságnak szent nevét 's formáit is, midőn az tetteleg nem létezett; körökben mutatkoztak nemzeti ébredésünknek első jelei, újjá született nemzetiségünk ott eme-

lé először zászlóit, ott találta védőit; — ha municipalis rendszerünket elveszed, alkotmányunk elveszti becsét, 's a' szabadság szó leend nyelvünkben, melly nem sokára az avultak közé tartozik. — De épen mert municipalis rendszerünk nemzeti kincseink' legnagyobbika, mert a' polgárok' szabadsága ott, hol municipiumok nem léteznek, biztosítva nincs, 's a' névszerint legszabadabb alkotmány — mint a' rövid franczia respublica — néha csak a' legiszonyúbb elnyomáshoz vezet; mert nemzeti-ségünk' fentartását ennek köszönhetjük, 's jövő kifejlődésünk ez által feltételeztetik: első legszentebb kötelessége minden jó polgárnak, oda fordítani egész figyelmét, hogy e' municipalis rendszer mennél biztosabb alapra állittassék, vagy mi más szavakkal ugyan az, hogy szűnjék meg minden hiba 's visszaélés, melly e' rendszernek létét veszélybe hozhatná. — Alkotmányok csak azon visszaélések által vesznek el, mellyek nevökben gyakoroltatnak; 's az absolut kormány, melly tetteiben igazságos, biztosabb alapokon áll, mint bár melly fenséges elveket hirdető szabadság, melly tetteleg egyeseket elnyom. —

Már ha hatáságainkon végig tekintünk, nem kell-e megvallanunk, hogy itt ott sok, — 's fájdalommal legyen mondvá, megrögzött visszaéléseket találunk; a' büntető törvénykezés, rendőrségünk, útjaink, a' pénztárok 's közmunkák' kezelése, egy szóval majd nem minden tárgy, mellyet említhetünk, csak ritka meggyében kezeltetik úgy, hogy javításoknak helye nem volna, hogy semmi alapos panasznak alkalmat nem nyujtana. Hatóságokat ösmerek,

hol a' rabok két három évig ítélet nélkül börtönöztetnek, másokat, hol a' tömlöczőkben majd nem évenként a' typhus uralkodik, tudok olyanokat, hol a' pénzek' kezelésében a' legnagyobb rendetlenség uralkodik, 's az adó' kivetésében, inkább jó kedv 's egyes hatalmas táblabírák' személyes nézete, mint elvek szolgálnak alapúl; sőt talán olvasóim között lesznek néhányan, kik még oly esetekre is emlékeznek, hol egyes törvényhatóságok, csak hogy más megyében lakó hontársaik velők egy vagy más piacon ne concurrálhassanak, a' legszükségesebb kereskedési utakat csinálatlanul hagyják, míg például szeretett alispányok' lakához a' legköltségesebb töltéseket építik. — E' hibák 's visszaélések léteznek, 's alig ha lesz valaki e' hazában ki ezt tagadni merné. —

Municipalitásaink függetlenek, e' függetlenség sokban feltételezője azon jónak, melly municipiumainkból egész hazánkra árad; 's nincs közöttünk senki, ki ha bár centralisatio által szűnni látná mind azon visszaéléseket, mellyek megyéinkben itt ott léteznek, e' hasznot illy áron akarná vásárolni; nem kell-e tehát gondoskodnunk oly módról, melly által e' jó elérhető a' szabadság' kára nélkül? oly módról, melly megyéink' autonomiáját megőrzi, 's egyszersmind biztosítja az egyes polgárt, hogy általa kárt szenvedni nem fog, 's valjon lehet-e ez a' nyilvánosságánál egyéb? —

Mélyen tisztelem én megyéink' tisztikarait; ki megyei hivatalainknak terheit ösmeri, 's látta milly 's mennyi akadályokkal küszködik némelly tisztviselő hivatalának teljesítésében, 's mi silány a' jutalom, melly reá vár, — az velem

együtt meg fogja vallani: hogy senki nagyobb, senki kevesebb jutalmazott szolgálatokat nem tesz, mint polgárinknak épen azon osztálya, mely törvényhatóságainkban működik. — De mind azon csábok között, mellyek előtt emberi erény süllyedni szokott, nincs egy erősb a' hatalomnál; ki tetteről senkinek számolni nem tartozik, ki minden felső hatalomtól független, 's egyszersmind senkit maga mellett nem lát, kitől cselekvése iránt kérdőre vonattathatnék: azt ha bár nem is önösség 's alávaló haszonlesés, legalább szenvedélyei könnyen önkényhez vezethetik; 's hol a' törvény' végrehajtói illy helyzetben állnak, kétségen kívül bár mi tiszta legyen is a' tisztviselőknak jelleme általánosan véve, — nem fognak hibázni közöttök olly egyedek, kik törvényes hatóságok' színe alatt a' legtörvénytelenebb zsarolásokat követendik el. — Absolut, minden felvigyázattól 's felelősségtől ment hatalom a' polgári szabadsággal sehol és soha össze nem fér, 's gyakoroltassék az egy vagy többek által, terjedjen az egész hazára, vagy csak egyes törvényhatóságokra, mindig elnyomáshoz vezet, melly néha annyival türehtetlenebb, mennyivel szebb nevek alatt üzetik, mennyivel több szabadsági színnel lepleztetik. — Már ha megyei hatóságainkat minden elfogultság nélkül tekintjük: ezen általános elvek alkalmazására nem találunk-e itt ott némi alkalmat? — Megyei tisztviselőink' függetlensége nem olly általános ugyan, mint az, mellyről szóltam; de ki nem látja, hogy hatáskörökben azokra nézve, kik hatósági tanácskozásainkban részt nem vesznek, 's választási jogokban nem részesülnek, függetlenségek még is tö-

kéletes; 's hogy azon esetekben, melyekben választóik 's a' nép között lévén a' kérdés az igazság ez utolsók mellett szól, kiktől semmit várniok nem lehet, 's azok ellen, kiktől létök függ,— valóban magas polgári erény szükséges kötelességöknek teljesítésére? — Ki nem érzi, hogy több pártokra oszlott törvényhatóságokban, még akkor is, ha két választó között forog az ügy, itt ott legalább a' sikernek valószínűsége inkább azon fél felé hajlik, mely az uralkodó többséghez tartozó, — mondom itt ott, mert távol legyen tőlem, hogy ezt általánosan állítani akarnám, — 's ki kételkedik végre, hogy esetek lehetnek, hol maga a' többség elcsábítva vagy felingerelve vezetői által, határozataiban a' kisebbség vagy néhány egyedek ellen igazságtalan, 's természetes körén túl lépven, mely csak a' hazai 's természeti törvények határai között jogszerű, — olly dolgokat határoz, melyek törvényeinkkel 's az ország' többségének nézeteivel (mitől az egyes megyék' többsége vajmi sokszor különbözik) homlokegyenest ellentétben állnak, — 's ki ezekről meggyőződött, nem nyúlna-e örömmel minden eszközkhöz, melyek által e' bajok' orvoslása reménylhető? 's miután csak kettő között választhatunk, 's ezeknek elsője, azaz egy felsőbb helyről gyakorolt közvetlen befolyás, kormányunk' centralis hatalmának nevelése municipalitásaink' függetlenségét veszélyeztetné, 's így el nem vállalható: ki nem fogadná-e el örömmel azon egy gyógyszert, melytől legszebb institúcióink' visszaéléseinek megszüntetését várhatja; azon egyet, mely helyzettünkben lehető; — mert reményem, csak azt, mi a' szabadság' kára nélkül történhető, számítjuk

lehetőségeink közé, — a' nyilvánosságot; a' nyilvánosságot, melly minden egyes tisztviselőt, melly magát az egyes megyék' többségét az egész hazával szemközt állítja, hogy az önös, vagy kit szenvedélyei vezetnének, hontársainak örökös szemei által követve, ha a' törvényt sérté, azzal büntetessék, minél emberi kebelnek kinosabb nincs: a' köz tisztelet elvesztésével. — Polgári erényeknek erősebb támasza nincs. mint becsületérzetünk, 's ki ezt a' törvények' pontos teljesítésével olly szoros kapcsolatban hozá, hogy tőle elválhatlan: az alkotmányának támaszt, hontársainak biztosságot adott, minőt más földi hatalom, birjon is argus' szemével, 's dracói kegyetlenséggel, nem szereshet soha; — vannak egyedek kik a' legszigorúbb büntetésnek bátran elébe néznek: a' szegény' ellenében a' legbátrabb gyengévé válik; e' büntetéstől, melly csak életünkkel végződik, mellynek hóhérja egy egész nép, nincs ki ne iszonyodnék, 's erre csak a' nyilvánosság ítélheti a' törvénszegőt. —

'S most kérdem a' Kelet' Népének mélyen tisztelt szerzőjét: valjon az, mit ő munkájának 272-ik lapján a' saját szabadságról szólva olly helyesen mondott: hogy valaminek meg kell korlátozni szabadságunkat, de hogy e' valaminek magunknak kell lenni! mert más kép az idegen kéz beavatkozását mi magunk tesszük szükségessé, ha vak szenvedelmektől hajtva nem kívánjuk egyenesen azt, hogy minden főtől talpig felforduljon — nem illik-e szórúl szóra municipális szabad

ságunkra is? 's nem egy valóban szép 's lelkes felhívás-e a' hon' minden polgárihoz intézve, hogy hatósági visszaéléseink' megszüntetésére minden hatalmokban álló módokhoz nyúljanak, vagy, mert e' részben meggyőződésemm szerint csak egy van : minden erővel oda törekedjenek, hogy municipalis rendszerünk a' nyilvánosság' sugárjaiban tisztuljon. 'S ha bár tévedésekhez vezetve néhány levelezőinek álhírei által, nem érdemli-e a' Hirlap legőszintébb köszönetünket? 's pedig annyival inkább, mennyivel tagadhatatlanabb, hogy e' részben bizonyára nem népszerűségének nevelése, hanem csak azon tiszta kötelességérzet lehete szavainak indító oka, melly őt állásában arra inti: hogy szavát felemelje azon visszaélések ellen is, kiknek elkövetői között sok, talán egyébiránt elvbeli barátot számít, 's mellyeknek említése bizonyára ezerte több ellent, mint pártolót szerezhete vállalatának? — Hogy municipalis rendszerünk' depopularisátója a' Pesti Hirlap' céljai közé nem tartozott; hogy az, ki egyes törvényhatóságoknak visszaéléseit a' haza előtt felfedezi, 's épen mert e' rendszert szabadságunk' palládiumának hiszi, 's mert meggyőződött, hogy minden visszaélés, a' szabadságnak legkártekönyebb ellene: kötelességének tartja fel szólalni mindig, és soha nem erősebben, mint mikor illy visszaélések a' szabadság nevében követtetnek el. 17. sz. e' czéllal nem vádoltathatik: az talán magában elég világos; 's azért e' részben minden további szó, míg e' vád' alapítására kü-

lön bizonyítványok elő nem hozatnak, nézetem szerint felesleges. —

És így átmentem a' vádak' 's panaszok' hosszú során, mellyek a' Kelet' Népének tisztelt szerzője által, a' Pesti Hirlap ellen felhozattak; elmondtam nézetemet azok iránt, mik e' lap' modorja 's tacticája ellen mondattak; taglaltam azon vádakat egyenként, mellyek a' tisztelt Grófot munkájának írására bírták; 's valamint gyűlölet 's barátság munka közt nézeteimet nem vezérlé, úgy most nyugottan kimondom meggyűződésemet: hogy a' tisztelt Grófnak a' Pesti Hirlap által gerjesztett aggodalmait alaptalanoknak gondolom. — Mik lehetnek e' lapnak ezentúli eredményei, fog-e végkép megfelelni várakozásunknak, fogja-e teljesíteni reményeinket, — nem tudhatom; a' pálya mellyet eddig átfutott, rövidebb, mint sem erről ítélnetnénk; de hogy e' Lapoknak szerkesztője arra, miszerint szándékanak tisztaságáról kételkedhetnénk, eddig okot nem adott; és hogy munkássága, — főkép mennyiben megyei hatóságaink' elrendezésére több világosságot árasztott, — már sok való jót eszközölt, azt erősen hiszem; valamint meggyűződéssem az is: hogy bár mik legyenek is e' Hirlapnak hiányai 's tökéletlenségei, 's ha bár nem lépne ki azon körből, mellyben eddig forog, 's mellyet a' tisztelt Gróf az érzemény' körének nevez: soha a' haza meggyilkoltatni, soha nemzetiségünk e' lap által sírba dőlni nem fog, 's ha bár száz egyed találkoznék is e' hazában, ki a' szerkesztőnek 32. vezércikkében az ipar-együletről mondott szavait: hogy e' nemzet azért

maradt el annyira mind ekkoráig, mert megszokta volt, önmagáról saját erejével nem gondoskodni; megszokta, mindent, a' mit kap, mások kegyelmétől várni, és nem jutott el meleg érzetére a' gondolatnak: hogy a' ki magán segíteni igyekszik, azt isten segíti meg" — olly értelemben venné, mint azt a' tisztelt Gróf tette; 's ha bár csapszékeinkben száz lázító szólitná fel pajtásait azon beszéddel, melyet a' Gróf munkájának 285-ik lapján, csak részint a' Pesti Hirlap' egyes szavaiból összeállítva szájokba ad. — Azon haza, melyet egyetlen egy Hirlapnak nem elvei, nem vétkes iránya, hanem egyedül elhibázott módorja sirba dönthet, azon nemzet mellynek vékony fonalon függő létét egy journalistának keze ketté szakaszthatja, már nem él; 's magyar hazánk, legyünk nyugottan, erősebb alapokon épül. A' tisztelt Grófnak erős szava téli álmából riasztá fel nemzetünket, 's a' Gróf egyike azon boldogoknak, kik e' földön érezik, mi ellentállhatlan egy embernek hatalma, ha az igaz ügy mellett felszólal; de olly szó melly e' hazát meggyilkolhatná, melly eddig elért helyzetünkről visszalökhethetne, 's a' nemzetet elébbi téspevésébe visszahíthatná, e' földön nincs; 's ha elég mérész vagy balgatag volna, ki ezt tenni akarná, vagy ha a' Pesti Hirlap munkásságának e' célzt választja vala, ne féljünk, az idő meg fogja mutatni: hogy a' szónak hatalma megszűnt ott, hol az igazságtól eltért, 's hogy a' leghatalmasb egy nemzettel szemközt vajmi

gyengévé 's parányivá válik, ha a' nép' jobb érzemé-
nyei felszólalnak ellene. —

De ha a' Pesti Hirlap nem igazolja is azon nehéz vá-
dakát, mellyek a' Kelet' Népének tisztelt szerzője által
ellene felhozatnak: talán a' kor, mellyben élünk, igazolja
a' tisztelt Grófnak nézeteit? Minden szó csak azon kö-
rnyelmények által, mellyek között mondatott, nyeri értel-
mét, 's ha azok, mellyekben nemzetünk most él, olly
véghetlen veszélyesek, ha e' haza olly felette sok zen-
dülési gyúlananyagot rejt magában, mellyet egy szó tűzbe
lobbanthat: e' lapnak hatása, ha bár szavaiból azon vá-
dak, mellyek ellene felhoztak, bé nem bizonyíttatnának
is, káros 's veszélyes lehetne mind a' mellett. —

A' tisztelt Grófnak nézete is ugyan ez, 's midőn 339.
l. és a' következőkön azokhoz szól, kiknek nézete sze-
rint a' Pesti Hirlap nem mível egyebet, mint mit ő maga
mivelt, — 's talán mind barátjai, mind ellenei között so-
kan valának 's vannak még maiglan e' gondolatban, —
jelesen azon nagy különbségre figyelmezteti olvasóit,
melly a' maz idők 's a' jelen között létezik. — Ha emlé-
kezetünkbe akarjuk hozni, így szól a' tisztelt
Gróf 339. l. — mikor írtam, mikor agitáltam
én, és mikor teszi mind ezt a' Pesti Hirlap
szerkeztője, és ha honi környelményeink
akkori, és mostani egészen megváltozott mi-
ségét felfogni is képesek vagyunk — nem
sül-e akkor tökéletesen ki, hogy én fel fel
ébresztgetém a' mélyen alvókat, és a' honi
erőmű jéghideg katlana alá tüzet hordot-

tam, a' Pesti Hirlap szerkeztője a' már tökéletesen felébredteket kárba, a' már úgy is elég meleg katlant szétpattanásra hajtja; ha tehát akkori helyzetében, midőn a' nemzet halál álmához olly közeljárt, felingerlő, élesztő szerek valának a' napi renden 340. l. most midőn nemzeti gályánk egy partnakszerencsésen elkerülve ormait, napról napra aggasztóbb irányt vesz a' más partnak ösvényei és sülyesztő zátonyai felé, épen ellenkezőleg csillapító, nyugtató szereknek szüksége lép a' teendők sorába 341. l. 's azért mondja akárki, hogy a' Pesti Hirlap szerkeztője eltalálta a' czélt, 's ő (Gróf Széchenyi) elhibázta; hogy amaz áldást terjesztend a' hazára, ő csak kárt teve; csak hogy senki se mondja, hogy egy úton járnak. 346. l. —

Hogy azon korszakok között, melyeknek egyikében Gróf Széchenyi István, másikában Kossuth Lajos az írói pályán felléptek, nagy különbség létezik; hogy azon olvasó közönség, melynek akkor a' Hitel, most a' Pesti Hirlap kezébe került, azóta lényegesen megváltozott, azon nem kételkedhetni, 's e' körülmények különbségénél fogva szükségkép különbözőnek kelle lenni az útnak is, mellyen e' két lelkes író haladott. — Ki nem emlékezik vissza azon szomorú állapotra, mellyben nemzetünk 15. évvel ez előtt, felejtve a' külföldtől, fényes álmak között felejtve ön nyomorú helyzetét, lézengett? 's ki nem irigyli azon férfi' sorsát, ki lelkes szavával

egy nemzet' ébredését sietteté? A' Grófnak helyzete honunkban páratlan, 's nincsen ki ezt hálaadva, — vagy ha nézete a' mienktől különböző — azon ellenségeskedés által, mellyel a' Gróf iránt viseltetik, elnem esmerné. A' kérdés itt csak az: a' különbség, melly a' tisztelt Grófnak fellépése 's napjaink között létezik, olyan-e melly által a' szabad discussio veszélyesebbé válik?'s — ez az, mi-ben a' Kelet Népe' lelkes szerzője véleményem szerint csalódik.

Mert ha a' Hitel epochalissá vált megjelenésének korát napjainkkal összevesszük: ki nem látja, hogy nemzetünk azóta példátlan sebességgel haladott? ki nem győződik meg, hogy mire akkor megérve kevesen valának, az most — a' tisztelt Gróf joggal örülhet ez érettségnek, mellynek elérésében senkinek nálánál nagyobb része nem vala — ezerek által rég elfogadtatott? — Ha akkor midőn a' sokkal nagyobb rész (a' tisztelt Gróf' lelkes szavaival élek) azt hitte: mind azon szívtelenségeknek, mellyekkel ember illete embert, 's egyáltalában mindennek, mi szokássá csontosult Magyarországbán, okvetlen változatlanul meg kellene maradni 341. l. 's a' nép' azon része, melly alkotmányos szabadságunkat nem élvezé, vagy állati tudatlanságban nem gyanítá vagy legalább minden jobbúlási remény nélkül tekinté állapotát, a' nemzet kiváltságos osztályai pedig, a' Partis 2-ae Titulus 9-us' kis szigetében minden, lehető veszélytől menten biztosan

reménylék elérni végnapokat. 340. l. százados elnyomás ellen fellépni, 's a' nemzetet szomorú helyzete iránt felvilágosítva, bátran, mintazta' Hitel' szerzője tevé, jobbbhoz inteni veszélyes nem vala; ha akkor midőn nemzetiségünk 's haladásunk' ügye látszó ellentétben 's állt, amaz a' multkor' bámulói 's olyanok által pártoltatott legbuzgóbban, kik alkotmányos visszaéléseinkben gyönyörködének, ez majd nem kizárólag olly eszmékkel összekötve lépett fel köztünk, mellyek József császár' gondolatához híven nemzetiségünk' enyészetéhez köték jobb létünket, — a' nemzetet minden kiméletnélkül hibáira figyelmessé tenni, nemzetiségünket inkább erősíté, mint veszélybe hozá: most midőn a' nép legközelebbi múltjára tekintve a' törvényhozásnak jótéteményeire emlékezik, 's reménynyel tekint a' jövőnek elébe; midőn e' nemzet' kiváltságos osztályai, a' tisztelt Grófnak véleménye szerint, kezet fogva előre menni 's Magyarország' egykori dicsőségének talpkövét megvetni olly készek; midőn nemzetiségünk 's haladásunk' kérdése olly elválaszthatlanul egy, mint az a' Kelet' Népében bémagyonyított: valjon a' még létező hiányok' felfedezése, azon selejteéseknek, kik még a' köz lelkesedésben részt venni nem akarnak — buzdítása veszélyes, hazánk' gyilkolásához vezető merény volna-e? —

'S ha bár a' tisztelt Gróf nem csalódott is azon nézetében: hogy kiváltságos rendeink' többsége már most is minden józan haladásra kész, — miről biztosan csak akkor ítélnünk, ha majd fontos haladási kérdések országgyűlésünk elébe kerülván, a' való szabadelvűségnek,

attól melly csak színét viseli, megkülönböztetésére alkalmat nyújtandnak, — nem léteznek-e visszaélések maiglan, nem ösmerünk-e számtalan egyedet valamennyien, kik a' haladásnak eddig ellene szegültek? hiszen úgy szólván semmit (így szól a' tisztelt Gróf maga 341. l.) mi már életbe lépett volna, nem értünk még el, legalább ahhoz képest, mit (a' Gróf saját ítélete szerint is) elérnünk kell; mert hisz még maiglan is állatilag teng vérünk' legnagyobb része, és jöllehet sokkal kisebb mértékben, de azért úgy verik, úgy korbácsolják, úgy tömlöczözik, úgy akasztják őt, és szintén olly alant áll ő még most is, mint az előtt" — „minden még tenni való. (348. lap) 's noha gyönyörű lelkülettel bir honunk reménye, a' mostani nemzedék, — és minden nemesre kész, azért van még elég selejtes anyaföldünk határai között" 's ha ezen oknál fogva 348. l. a' Kelet' Népe' tisztelt szerzője maga sem akarja állítani azt, hogy itt ott, 's kivételenként ne volna többé szükséges a' kisbuzdítás, sőt itt ott a' megsegényítés is: valjon a' Pesti Hírlap' szerkeztője, ha hasonló okoktól vezérelve, hasonló eszközökhöz nyúl, mindjárt lángba borítja a' hazát, vagy okvetlen olly erőtetett Crisis kényszerít nemzetünkre 326. l. — millyen Anglia, vagy Frankhon újjá születésök előtt átmentek? — Kérdem, van-e ennek csak legkisebb valószínűsége? 's ha volna, ha csak ugyan illy szörnyű veszély fenyeget-

né hazánkat, nem fogná-e mindenki azt inkább azoknak tulajdonítani, kik a' nemzetet az ingerültség' olly fokára hozzák, mellyen már egy Hirlapnak néhány ezikkéi mindent conflagratiohoz hozhatnak; inkább, mondom, mint a' Hirlap' szerkesztőjének, kinek munkássága lehetetlen, vagy legalább minden nagyobb hatás nélküli vala, ha ők nem készítik el a' közönséget elfogadására. —

De legyen ez elég. E' munka hosszabbra terjedt, mint kezdetben akartam; 's kik hazánk' állapotját legújabb időnkben figyelemmel tekinték, úgy is osztozkodni fognak azon nézetemben: hogy e' nemzet soha nyugottabb állapotban nem volt, mint épen most; 's azért csak azon módról legyen szabad még néhány szót mondanom, mellyel a' tisztelt Gróf ezen a' Pesti Hirlap' hibás módorja ellen írt munkájában felszólalt, 's mellyet én — a' legnagyobb tisztelettel de őszintén ki-
mondva, épen munkája' fő hibájának tartok.

Mert ki a' Kelet' Népet figyelemmel végig olvasá, nem látja-e fájdalommal, hogy mind az, mi e' munkában mondatik, mind azon okok, mellyeket a' tisztelt Gróf nézeteinek bizonyítására felhoz, nem annyira Kossuth Lajos', mint minden szabad discussio, nem annyira a' Pesti Hirlap, mint minden szabadabb időszerzői sajtó ellen szólanak, — 's ez az, mi e' munka' olvasásánál fájdalommal töltő lelkemet, ez, mi bár minő nagy legyen azon tisztelet, mellyet szerzője iránt viseltetem, leginkább arra birt, hogy feleljek. — Ha Kossuth Lajos', és Gróf Széchenyi István' nézetei némelly tárgyakban különböznek volnaak; ha egyes kérdésekben véleményök meg nem egyezvén,

a' tisztelt Gróf fellépne a' Hírlap' egyes állításai ellen: a' haza örömmel szemlélné két illy jeles fiának ügyébeni buzgóságát, 's a' közügy nyerne vitatkozásaik által; de midőn haladási pártunk' egyik vezére nem egyes nézetek 's vélemények, mellyek a' Pesti Hírlapban állittatnak, hanem általánosán az egész ellen felszólal; midőn azon öröm ellenében, mellyel e' lap — épen mert benne a' discussionnak szabadabb kör nyílik — általunk fogadtatott, véres revolúciókkal ijesztí hazánkat: ki nem búsulna el, ki nem érzené, hogy illy férfinak, minő Gróf Széchenyi István, még tévedései sem maradhatnak felelet nélkül. — Mert ha már az, mi a' Pesti Hírlapban elmondattott, lángha borithatja a' hazát; ha nemzeti létünk egy journalista' modorjának ezernaszálán függ; ha egyetlen egy vezércikk — mint az a' Hírlap' 18-ik czikkelyéről mondatik — okvetlen sirba dönti a' magyart; ha maga az elhibázott intonatio meggyilkolja alkotmányunkat, vajjon kívánhatunk-e még sajtószabadságot? 's nem köteleességünk-e — első legfőbb polgári köteleességünk — elkövetni mindent, hogy e' nagy nemzeti veszély mentől később fenýegesse létünket, főkép elkövetni mindent, hogy az időszaki sajtó mennyivel szűkebb korlátok közé szoríttassék? Mert (mint a' tisztelt Gróf 346. l. megjegyzi) míg a' könyv egyszerre, bizonyos összefüggésben, és csak az érettebb közönségnek nyújtatik, úgy szólván mint pezsgő nagyobb alkalmaknál: a' hetenkénti két újságlap meg nem szűnő ingerlésben tartja a' közönségnek nem csak érettebb, de illy ele-

delekhez el nem készült nagyobb részét is, miképpoly hatással is van, mint pezsgő és fűszer melly naponta nyújtatik, azaz a' legkárosabbal.

A' Gróf sejdité, hogy szavaiból e' következtetések fog-
nak vonatni; 's azért munkájának több helyein a' sza-
bad sajtó' barátjának nyilatkozik. A' sajtószabad-
ság: így szól ő 273. l., — olly világ, mellynél
bár a' leggyűlöltöbbs anyagok közt is, lehe-
tő legnagyobb bátorságban problémákat
fejt a' bölcs, és mellynél eddigelé még csak
nem is sejditett fokozatban közelitend az
emberiség a' tökéletesedés céljához“ —
Én is — így kiált fel a' 326. lapon — a' töké-
letesülésnek vagyok szószólója, előttem
is szent az ember méltósága, mert magam
is ember vagyok; én is az emberek által
nyert minden diadaloknak elébe teszem a'
sajtószabadságnak az emberiség jogait
bizonyosan kivívó aldasát; de valjon tetteleg a'
szabad sajtó ellen ki adott erősebb okokat, mint épen a'
tisztelt Gróf? ha nemzeti kifejlődésünk 's alkotmányos
haladásunk' ügye olly gyenge, hogy minden egyes köve-
tőjének hibája vagy tévedése által veszélybe hozatik;
ha az ügy, mellyért küzdünk, nem ollyas, melly túlbuz-
gó barátinak tévedései, — 's ellenei' ármánykodásainak
egyaránt ellentáll; ha csak mindent előrelátó tactica 's
az ügyesség' fondorkodó politicája vezethet győzelemhez,
mellynek reményét minden meggondolatlan tett, minden
vigyázatlan szó örökre semmisítheti: akkor né szóljon,

de ne is álmodjék senki sajtószabadságról e' hazában ; mert hogy ott, hol az létezett, visszaélések történtek 's történendének mindig, az kétségen felül áll; 's ki a' sajtószabadságot azon feltételhez köti, hogy azzal semmi, természetesen a' törvényszigorúsága alá eső visszaélések ne törtenhessenek, az a' szabadsajtó' ellenének nyilatkozott. —

A' nemzetek' újjá születésének nehéz processusa nem történhetik egyáltalában minden zaj 's rendetlenség nélkül; nem néhány személynek négy fal között előre kicsinált terve, nem ügyesen kigondolt tactica, nem mindenkít meglepő fortélyok kormányozhatják a' nagy nemzeti haladást. — Concessiók, bár milly nagylelkűséggel adva, egy nemzet' haladására még nem elégségesek; csak mi magából a' népből fejlődik, mi haladásának inkább következése mint előzménye; minek eszközlésében az egész nemzet részt vett, emelhetik létét állandóan; az egész világ' színe előtt; követve a' sokaság' belybenhagyó tapsától, 's ellen kiáltásaitól; megakasztva néha túlzó sietőség, néha egyes visszalépések által, csak így haladhat a' közügy szabad nemzeteknél, — mi ezen akadályoknak ellent állni nem tud, minek eszközlésére titok kell, minek létre hozása minden egyes hiba által veszélyeztetik, annak fennállása már magában lehetetlen; — azon haza, mellynek meggyilkolására csak néhány hirlapi cikely szükséges, még nem érett meg a' szabadságra, melly mint világunk világossággal kezdődik. —

A' tisztelt Gróf a' Pesti Hirlap' káros következtetései között többször említi azon szakadásokat,

mellyek megjelenése óta köztünk történtek, 's e' nemzet' legjobbjait mindig távol 's távolabb vezetik egymástól. De a' Kelet' Népének megjelenése közelebb vezette-e egymáshoz a' szétszakadtakat? 's nem fog-e inkább — ha csak e' hon' nemtője nem segít rajtunk — e' munka által még neveltetni azon baj, mellynek okozása most a' Pesti Hirlapnak tulajdoníttatik? — eddig elvek 's azon irány, mellyet egyenként követtünk, szakítá egymástól e' hon' külön véleményű barátait; de ha még azok között is, kik elvekben megegyeznek, kiknek iránya ugyan az, csak mert különböző módon szólnak, illy különbségek tétetnek; ha okoskodásaink' elhibázott modorja már elég, hogy még azok által is, kik velünk elvben 's irányban tökéletesen megegyeznek, alkotmányunk' felforgatásával vádoltassunk: ki reménylheti, hogy országos pályáját tisztán futhatja végig? ki biztos, hogy, legyen bár szándéka aranytisztá, elvel szentek, iránya a' legnemesb, hontársai' gyűlöletének tárgyaúl kijeleltetni nem fog, 's pedig épen azok által, kikkel elvben 's irányban egyetért, kiknek vágyai az övéi is, kiknek czéljaiért vérét ontaná ha kívántatnék.

De nem! lelkem' meggyőződéséből mondom, ez nem maradhat így! ki egy nemzetet erős szavával hosszú álmából felriasztá, 's első léptelben a' haladás' pályáján olly dicsően vezető, annak tudnia kellett hogy mozdulatait egy maga nem fogja kormányozhatni; tudnia kelle, hogy újjá születésének vajadásai között, a' nemzeti tökéletes nyugalomban nem maradhat; hogy a' legnemesebb ozél felé haladva egyesek el fognak tévedni; hogy a' nép'

hatalmas szavába sok nem tiszta hangok vegyülnének; ha tehát mind ezen bajok mellett, mik a' haladással választhatlanul összekötvék, még is haladai inté nemzetét, még is élének egész erejét 's tehetségét ez ügynek szentelő: bizonyára csak azért tehette ezt, mert meggyőződött, hogy iparkodásainak jölvő eredménye kipótolandja mind azon bajokat, mellyeket érte szenvedénk; 's kit e' meggyőződés lelkesít, az nézeteiben néha hibázhat, de soha semmi által azon útból el nem vezettethetük, melyen multjának legszebb emlékei, jövőjének egész dicsősége fekszik! Soha Gróf Széchenyi azon férfiak köre, kik mozgalmakat kezdenék 's később, sietőkövetők által hátrahagyatván, a' haladás' ellenelnek sorába álltak, súlyodni nem fog; soha azon vád, melly annyi ellen joggal tétetett: hogy nem az ügy, hanem csak vezetése vala czélok, ellene fel nem hozathatik, — 's mint a' jelen munka' sok helyein kimondott elvei, úgy egész élete bizonyosságot teend: hogy a' nemzet csak igazságos vala azon tiszteletében mellyel iránta viseltetett.

Az ki alkotmányunk' áldását e' hon' minden polgáraitra terjeszteti, ki minden magyarnak törvény előtti egyenlőségét kívánja, ki lemondva kiváltságairól e' haza' védelmében 's terheiben részesülni akar: a' haladás' embe-re marad; 's a' nemzet a' Kelet' Népe' szerzőjének tévedései között rá ismer a' Hittel' irójára, 's azon meggyőződéssel teszi le könyvét, hogy e' viszongások, mellyek közte 's a' hazának egy más lelkes fia között léteztek, 's mellyeket való nemzeti csapásként fájlaltunk — soká nem tarthatnak; mert kik egy czél felé haladnak, nem maradhatnak sokáig a' nélkül, hogy találkoznának. —

Sötét színekben festi a' tisztelt Gróf azon jövőt, melly reá e' munkájának kiadása után vár; elvesztve népszerűségét 's barátjait a' nélkül hogy fellépése általmásokatszerzne vagy kibékíthetné elleneit: véleménye szerint állása ezentúl két szék közti, 's inkább falusi gazdáé, mint országos leend; de a' dicső férfiú csalódik e' nézetében, 's valamint eddig hazáját háladatlansággal nem vádolható: — úgy látni fogja ezentúl, hogy érdemek, mint az övéi, nem felejtetnek határaink között. Meglehet, hogy e' nemzet, mellyet felnevelni életének legmagasb czélja vala, néha talán nem fogja követni régi vezérének tanácsait, hogy egyes tárgyak iránt véleményeink különbözendenek egymástól, 's egyes esetekben elvbeli barátok a' tisztelt hontárs' nézetei ellen fellépendnek: de Gróf Széchenyi neve mindig egyike leszen a' legszebbeknek, 's valamint elleni, úgy barátai megemlékezendenek multjáról.

Mi nem fogjuk felejtteni érdemidet, tisztelt hontársunk! — Nagymező e' haza, 's rajta munka jut mindenikünknek; minem irigyeljük azt, mellyet Te eddiglen bevégezel; nem a' babért mellyet más homlokáróllerántunk: csak az, mellyet érdemelheténk, dicsőítheti homlokunkat, 's mi örömmel látjuk a' zöld ágat halántékid körül. Haladj a' régi pályán, 's látni fogod körülötted az ügy' mindenik hívét, és az, ki ellen most igazságtalan vádakra ragadott honszereteted, egyik legbuzgóbb társad leend; véleményeink pillanatokra szétvezethetnek, de az egy nagy hazaszeretet össze gyűjti ismét a' tévedőket, 's a' rövid meghasonlás nem hágy keserűséget sziveikben. —
